

România literară

Apare săptăminal sub egida
Uniunii Scriitorilor

Editor:
Fundatia România literară
Director general
Nicolae Manolescu

20 - 26 noiembrie 1996

(Anul XXIX)

46

EDITORIAL

de Nicolae
Manolescu

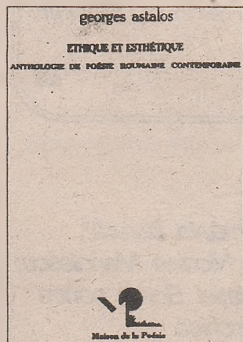

MARTHA BIBESCU în colecția Șerban Cioculescu

(pag. 12-13)

DINU PILLAT - 75 de ani de la nastere

(pag. 10)

Un suflu de poezie venind din Est

(pag. 21)

Scrisori scandinave

(pag. 20)

Rambo Rock

(pag. 17)

Marfa de furat

(pag. 14-15)

Ortografie

(pag. 3)

Electorale

ACUM, că alegerile s-au încheiat, pot să le comentez și eu, în acest colț de pagină, fără să fiu acuzat că fac politică de partid. Nu însă despre alegeri în general vreau să vorbesc, ci despre un anumit aspect al campaniei electorale: confruntarea candidaților la președinție. Această confruntare a avut loc cum se știe, doar în cel de al doilea tur de scrutin. Până atunci, ea a fost sistematic evitată de TVR, de Radio România, de televiziunile particulare și chiar de cotidiene (cu excepția onorabilă a *Adevărului*). Nu cunosc motivul exact al transformării aparițiilor candidaților în monologuri de surzi. Se prea poate ca înșiși candidații (sau unii dintre ei, și aceia, cu putere de convingere!) să nu fi dorit un adevărat dialog.

Urmărind confruntările din turul al doilea, încep să înțeleg teama de dialog care i-a stăpînit pe candidați. Dialogul este o artă. Este evident că puțini dintre oamenii noștri politici o posedă. Nu vreau să mă refer direct la protagoniștii turului al doilea, să le dau note pentru „prestația” lor. (Văd că a prins acest barbarism, nu știu de cine folosit prima oară în limbajul politic, și care-i coboară pe politicieni la nivelul unor prestatori de servicii). Vreau pur și simplu să fac publice două sau trei constatări de telespectator atent.

Înainte de orice m-a frapat relativa lipsă de civilizație a dialogului televizat. Protagonistii s-au hărțuit reciproc, s-au enervat și chiar, vai, s-au jignit. Mi s-ar fi părut normal să fie o confruntare calmă, demnă și politicoasă. În al doilea rînd, n-au fost puse întrebările pe care noi toți le aveam pe buze, risipindu-se timpul cu altele al căror răspuns era previzibil și absolut neinteresant. Cînd întrebi, se cuvine să vrei un răspuns; nu să acuzi, obligîndu-ți interlocutorul la justificări. Deseori caruselul întrebărilor și răspunsurilor a lăsat loc caruselului acuzațiilor și justificărilor. Ca să nu spun că destule întrebări au fost lovituri sub centură sau agresări ale intimității celuilalt. În al treilea rînd, multe răspunsuri n-au venit: amîndoi candidații au preferat să se facă a nu înțelege sensul exact al întrebării. Aș fi vrut răspunsuri precise și concise; am avut parte de discursuri vagi și echivoce.

Semnificativ a fost momentul de la Tele 7abc cînd fiecăruia dintre candidați i s-a cerut să se refere la calitățile celuilalt: nici unul n-a avut eleganța de a le identifica senin și zîmbitor; amîndoi au ales calea portretului insidios, care, în definitiv, transforma calitățile adversarului în defecte.

Despre cum suna limba română în gura candidaților, prefer să nu vorbesc.

CONTRAFORT

de *Mircea Mihailescu*

Electoratul român e mai inteligent decât poporul român?

NEAȘTEPTATA victorie a Convenției Democratice, și încă la un scor mai categoric decât pare, având în vedere măsluirile, furturile la urnă și prin televizor (a observat cineva generozitatea televiziunii naționale, care în restul anului se vaită de neagra mizerie materială în care se zbate, de a oferi electoratului de la țară nu știu câte tractoare? Lăsând de-o parte discriminarea, în care există și o fărîmă de autocratică - noi, aștilalți, orașenii, sîntem lăsați pe mîna canalelor particulare -, e clar că echidistanții Șincan, Șoloc, Iosescu, demni urmași ai înaintemergătorilor coprofagi Aurel Dragoș Munteanu, Răzvan Theodorescu, Paul Everac pun la cale o înșelăciune de mari proporții. Dragălașa televiziune e interesată să vină la vot mai ales locuitorii satelor, adică electoratul de la care-și recoltează voturile Ion Iliescu!), așadar, victoria opoziției e primul semn bun al acestei toamne. Un semn bun, dar insuficient.

Nu e cazul să mai explic de ce e necesar ca Ion Iliescu însuși să plece. Mai ciudat e că deja se aud voci în rîndul actualilor învingători care s-ar resemna rapid cu o victorie (tot mai improbabilă la ora cînd scriu aceste rînduri) a prezidentului în funcție. Ca dovadă, implicarea CDR în campania d-lui Emil Constantinescu e mai mult decât modestă. În afara cîtorva fideli din imediata apropiere, dl. Constantinescu s-a bucurat, cel puțin pînă în acest moment, de un sprijin entuziast doar din partea foștilor adversari (de la Adrian Severin, la Tudor Mohora) decât din partea CDR-ului.

Explicația e dublă. Aliații d-lui Constantinescu au obținut ceea ce voiau să obțină. Cu sau fără el la Cotroceni, funcțiile și privilegiile, în următorii patru ani, le sînt garantate. Pe de altă parte, sînt convinși că unele dintre căpeteniile cediste ar fi extrem de fericite să aibă pe cine da vina în momentul în care căruța va începe să scîrîie. Din acest punct de vedere, oricît de cinic ar părea, ei par dispuși la „coabitare” cu omul pe care, probabil, îl urăsc cel mai mult.

Pericolul a fost sesizat, am impresia, la nivelul partidelor liberale din Convenție. Oricît ar apărea la televizor diverșii lideri de opinie din CDR anunțînd că orice negociere pentru formarea guvernului e sistată, sînt puțini naivii dispuși să-i creadă. Fie și pentru a-și găsi, pînă la turul al doilea al prezidențialelor, o ocupație. Dacă nu sînt în campanie alături de dl. Constantinescu, dacă nu sînt încă în Parlament, e clar că, mai mult sau mai puțin oficial, ei și-au împărțit deja portofoliile ministeriale. Poate de aici și o altă consecință a lipsei de entuziasm: cei ce și-au obținut deja cheile de la viitoarele birouri n-au de ce să pună osul, iar cei care se consideră perdanti nu vād de ce s-ar mai implica.

Vorbînd despre portofolii, am atins o chestiune cît se poate de neplăcută a noii Puteri din România. Așa cum se vede cu ochiul liber, cei mai buni oameni din fosta Opoziție au rămas, din nefericire, în afara Parlamentului. Excelenta inițiativă a „guvernului ziariștilor” a arătat clar

cum stă România la acest capitol. Or, tensiunea și miza cu totul specială a acestor alegeri, aflate sub semnul lui „Acum ori niciodată” au făcut ca o bună parte din voturile celor care vor schimbarea să meargă (explicabil, fără îndoială) spre candidatul cu șansele cele mai mari de a elimina ciurma bolșevică a echipei iliesciene.

Așa cum s-a anticipat, cîștigătorii urmau să aibă greutăți afit în obținerea unei majorități parlamentare, cît și în numirea unor miniștri de primă mînă. Dacă pe lista viitorilor membri ai cabinetului vor reapărea nume precum cele ale lui Viorel Cataramă ori George Danielescu, oameni la fel de răspunzători de dezastrul țării precum Stoica-Caritas, sau Radu Berceanu, repetent la capitolul cîste, pentru a mă opri doar la aceste exemple, toată vorbăria despre combaterea mafiei a fost degeaba. Iar victoria nu e decât o farsă menită a scoate în bună ordine la pensie grupuscule de presiune rămas moștenire de la Corneliu Coposu.

Există, totuși, speranța că oamenii lucizi ai Convenției vor ști și vor vrea să puna piciorul în prag. Dacă nu se elimină, începînd cu vîrfurile, orice legătura cu trecutul (alianța cu USD va afirma, oricum, ca o ghiulea de picioarele cîștigătorilor), speranțele de schimbare sînt simple vorbe în vînt. Stă în puterea învingătorilor de la 3 noiembrie de a pune piciorul în prag și de a cere să se respecte ceea ce s-a promis în timpul campaniei electorale. Or, cum să treci la eradicarea corupției, cînd cîțiva dintre marii corupți se află în guvern?!

Lucrul cu adevărat bun al acestei victorii dulci-amare e decizia liberalilor de a trece, în sfîrșit, la mult așteptata unificare. Pentru că, în România de azi, e nevoie ca de aer de un puternic curent liberal. Oricît de generoși am fi în gîndire, stîngismul usedist combinat cu centrismul întors cu fața spre stînga al țărăniștilor nu poate asigura schimbarea decisivă a economiei românești.

Firește, unificarea liberală trebuie făcută, dar nu în orice fel. Și, mai ales, nu prin umilirea noilor veniți. Să nu uităm că oamenii cei mai buni de pe listele partidelor liberale din Convenție sînt cei care au migrat dinspre PAC și PL '93. Drept dovadă, ei au intrat (cu excepția celor care par să fi renunțat între timp la politica activă) și au cîștigat pe listele CDR. Paradoxul (încă unul, precum acela dovedit la alegerile generale, că electoratul român e mai... inteligent decât poporul român!) face ca, în clipa de față, liberalii din Convenție să fie mai domici de unificare decât cei dinafară. Pe de o parte, din cauza puternicei presiuni țărăniște, pe de alta, din conștientizarea faptului că la capitolul *cadre* ei se prezintă destul de slab.

E greu de spus ce se va întîmpla în următoarele luni. Dar dacă noua putere nu se va arăta la înălțimea așteptărilor electoratului, toată lupta de pînă acum a fost în van. Iar data viitoare s-ar putea ca electoratul să fie la fel de inteligent ca poporul.

POST-RESTANT

de *Constanța Buzea*

SIMPLUL fapt de a fi regăsit, ștergînd praful și triind cărțile, vraful de caiete abandonate, vorba dv., „Mi-am făcut ordine în bibliotecă și am dat peste poeziile în care de-a lungul anilor mi-am descărcat tristețile”, arată că nu poezia a fost preocuparea dominantă, obsesia care v-a marcat viața. Tot românul este poet, dar numai în măsura în care acceptă că are din naștere geniul diletantismului. Piese pentru care cu nobilă înduioșare îmi cereți părerea sînt inegale, mergînd de la banalitate inocentă la pulsioni metaforice cu încărcătură sentimentală enormă dar fără realizare literară. *Noaptea, peninsula, Precum Tepeș, Clepsidră, Poem ratat, Privește-mă acid* sînt astfel, în totalitate, la o extremă, iar *Toamnă, Muntele degeaba, Petronius nedecis*, la cealaltă. (Nicolae Ciprian, București) ● Presupunînd existența vreunei situații speciale, de sănătate, de handicap, Doamne ferește, și nu în ultimul rînd de sfînta prudență și coplesitoare timiditate adolescentină, numai astfel înțeleg *însărcinarea*, cum singură spuneți, primită din partea vărului Ghiță Bogdan, de a-i pleda cauza, de a ne scrie adică, și a ne pune la dispoziție două din poeziile sale de elev la același liceu din Macin, ca și dv. Tot textul scrisorii se învîrtește în jurul problemei *acordului deplin* al vărului, de a se lăsa publicat în revistă. Aflîndu-ne în posesia atîtor detalii, suntem de fapt în situația de a-i aduce la cunoștință, prin dv., firește, că talentul său este deocamdată în stadiu de probă, iar poeziile cu pricina sînt doar șovăielnice promisiuni. Afirmatia aceasta are acoperire, din păcate, în următoarele versuri luate la întîmplare: „Pe cer, în brazi, securea secera/ Argintii reci și îi cosea cunună./ Iar soarele, din dos, îi număra/ Mileniile crunte născute în genune.” Zvâcnește surdă pe o pânză arsă./ În veci îndepărtată din iarba azurie./ De rouă de luceferi, de raza ce se varsă/ De dincolo de astru, din pânza purpurie.” Atracția solară o-ncorsetase-n zgură/ Căci mîndră fu de tîmpla-i poleită./ Înveșmîntată cu pene și armură./ Cu lancea ridicată spre soare, arcuită.” Se încrețise privirea sa angelică./ Iar ochii de lumină erau acum carbune/ Încinși de ură în sufletu-i demonic./ Scînteia de-ntunerice, arzînd să se răzbune.” Și-acum, în noapte, mai trenează./ Iar umbra o ascute;/ Amenințînd prin brazi își pendulează/Săgețile tăcute.” (Nicoleta Dinu, Macin)

● Foarte mulți își imaginează că Dumnezeu a făcut lumea din plictiseală și tratează liric acest subiect, fiecare în cadrul limitelor lui. Iată *Geneza* în viziunea dv. simplificatoare, de o suficiență care spune foarte mult: „La început a fost iubirea./ Dumnezeu era singur./ Și, plictisindu-se,/ Din iubire/L-a făcut/Pe om.” La început, omul a fost singur./ Atunci Dumnezeu i-a făcut/Femeia.../ Și le-a dat lor Pămîntul/ Și bunurile toate/Ca dar de nuntă”. Pentru că sunteți foarte, foarte tînră, și nu aveți nici un motiv să fiți definitiv mulțumit de jucăriile pe care vi le faceți spre amuzament mediocru, și pentru că nu este încă totul pierdut, speranța rămîne și eu cred că ar trebui să țineți pe masă, la îndemîna, acea carte minunată al cărui nume îl știți, din care să citiți măcar cu atenție dacă de evlavie și teamă nu poate fi, deocamdată, vorba. Variante la *Geneza*, variante „serioase”, cu un anume suport de revoltă omenească păcătoasă, geloasă, împotriva Creației, îndrăznesc numai acele spirite care știu din scoarța-n scoarță totul, iar demonstrația lor are măcar calitatea stilului, a grijii pentru valoarea ei literară. M-am oprit deloc nedrept asupra singurului text prost pe care-l semnați. De la un astfel de text total neserios vă poate veni prăbușirea în timp. Celelalte poezii sînt onorabile, deși cam reci, cu oarecare pedanterie de fond, cu versuri, unele, foarte frumoase. Iată: „Pustiu mă apropii de mine însumi/ Și încerc să mă recunosc./ Tu stai în jurul meu ca o capcană./ Aștepti căderea timpului./ Ca să mă prindă/ Tu nu ai curajul să o faci./ Tu mi-ai sărit între gînduri/ Ca o mirare nouă./ Ca o clipă de piatră./ Eu stau sub albastru ideal./ Am verdele în fața mea./ Și, cînd galbenul a unit lumea,/ Am început să devin...” (Emanuel Rengle, sat Cărpinet, Bihor).

România literară

Editată de:

- *Fundația "România literară", director general Nicolae Manolescu;*
- *cu sprijinul Fundației Soros pentru o Societate Deschisă.*

Redacția: Nicolae Manolescu - director, Gabriel Dimisianu - director adjunct, Alex. Ștefănescu - redactor șef, Mihai Pascu - secretar general de redacție, Ioana Părvulescu, Andreea Deciu (critică și istorie literară), Constanța Buzea (poezie, proză), Cristian Teodorescu, Mihai Minculescu (publicistică), Eugenia Vodă (film, muzică), Marina Constantinescu (teatru, plastică), Adriana Bittel (externe), Anca Firescu (secretar de redacție), Nina Pruteanu, Ruxandra Dinu, Simona Galațchi, George Șipoș (corectură), Victor Ciupuliga (fotoreporter).

Administratia: Fundația "România literară", Calea Victoriei 133, sector 1, cod 71102, București, Of. poștal 33, c.p. 50, cod 71341. Cont în lei: B.R.D., filiala Pipera, 4072996100089. Cont în valută: B.R.D., filiala Pipera, 1520796100089. Mihai Pascu (director executiv), Elena Raicu (contabil șef), Corneliu Ionescu (șef serviciu difuzare, tel. 650.33.69.), Andriana Fianu (correspondență și difuzare în străinătate), Elena Hurducaș (secretariat), Ionela Stanciu (asistent difuzare).

Correspondenți: Gabriela Melinescu (Stockholm), Dumitru Radu Popa (New York), Tudor Olteanu (Amsterdam), Leons Briedis (Riga).

Tehnoredactare computerizată: Fundația "România literară" - Anca Firescu, Mihaela Ivan. Introducere texte: Geta Gheorghiu.

E-MAIL: romlit@romlit.sfos.ro și romlit@buc.soros.ro

INTERNET: HTTP://WWW.SFOS.RO/NEWS/ROMLIT
HTTP://WWW.KAPPA.RO/NEWS/ROMLIT
HTTP://ADECIU.MES.UMN.EDU
HTTP://WWW.NORDEST.RO/SEARCH/ROMANIAN_NEWSPAPERS.HTM

Ortografie

DUPĂ furtunoasa decizie a Academiei Române de a reintroduce scrierea cu *â* și după nu mai puțin aprinsele dezbateri care s-au produs, spiritele par a se fi liniștit. Fiecare parte și-a făcut opțiunile ortografice, iar lucrurile merg înainte. Mulți dintre intelectualii umaniști continuă să-l folosească pe *î*. În schimb, majoritatea instituțiilor (școala, televiziunea etc.) au fost obligate să-l îmbrățișeze pe *â*.

Mi se pare important, în acest context, să reiau în discuție principiile care au dus la această ruptură și, totodată, să-mi expun propria opțiune. Faptele de mai jos nu au pretenția de a fi exprimate în premieră, în schimb efortul meu a fost de sistematizare a materialului ideatic.

1) Criteriul politico-istoric

Ni s-a spus că *â* a fost eliminat în anii '50, sub presiunea lingviștilor promoscoviți, care voiau să altereze componenta latină a limbii române. Ar fi vorba, deci, de revenirea la o stare anterioară, o recuperare a normalității interbelice. Ba chiar: de o măsură anticomunistă.

Ține de evidența faptelor slugărmicia filorusă a lingviștilor români ai anilor '50. E suficient să ne amintim că pînă și academicianul sovietic Șismariov afirmase că româna e o limbă de origine latină, în timp ce s-au găsit unii, la noi, să susțină că, ea era de origine slavă!

Dar în lingvistică nu cred că se poate aplica legea talionului. Cu alte cuvinte, pe cît de abuziv a fost gestul de acum patru decenii, pe atît de abuzivă e „corectarea” lui de azi. Criteriul istorico-politic nu are ce căuta în discutarea și reglementarea ortografiei actuale, din motive de *incompetență teritorială*. În perioada sa de glorie, Stalin și-a dat cu părerea și în probleme lingvistice, iar opiniile lui au devenit literă de lege. Ce altceva se face azi, decît un stalinism fără Stalin, cînd politicul este chemat să judece limba română? Și asta în numele... anticomunismului!

Cît despre revenirea la grafemul interbelic *â*, lucrurile sînt relative. Dacă îmi amintesc corect, Re-

breanu însuși îl folosea pe *î*. Și atunci, despre ce revenire e vorba?

2) Discursul patriotic

Nu lipsesc, din acest tip de judecată nici argumentele de natură patriotică: trebuie să le dovedim străinilor latinitatea limbii noastre, să le arătăm cum am rezistat noi într-o mare slavă etc. etc. Inutil să mai repet că un principiu extralingvistic este întronat și pus să judece în faptele de limbă. Cea mai bună combatere a sa o putem realiza prin reducere la absurd. Dacă patriotismul este șperaclul nostru ideatic, de ce să nu-l aplicăm în toate domeniile? De pildă, semafoarele de la colțul străzii să aibă patru culori: roșu - galben - albastru - verde. Ce contează că albastrul nu va avea, în contextul dat, nici o relevanță practică, funcțională? Combinația astfel realizată le va aminti, în schimb, tuturor turiștilor străini că... se află pe teritoriul României. (Și asta nu doar datorită jocului de culori, ci și a „originalității” noastre în gîndire).

3) Criteriul etimologic

Ni se repetă că în latină se scria *campus*, deci e foarte firesc să scriem azi *câmp*. Litera *a* s-a transformat în *â*, nimic mai clar și mai limpede. (Tot așa *panis* - *pîne* etc. etc.)

Problema esențială este, însă, că limba română cunoaște o scriere *fonetică*, iar nu *etimologică*! Adică, mai clar: scriem așa cum vorbim azi, și nu așa cum vorbeau strămoșii. A arunca în luptă exemple latinești înseamnă a altera principiul de bază - acela fonetic - al scrierii în limba română. Nu cred că se pot împăca cele două extreme. Fie optăm, ca în limba italiană, să păstrăm scrierea fonetică, fie adoptăm, bunăoară imitînd modelul francez, scrierea etimologică, dar cu riscul să ajungem astfel la complicații greu de bănuir. Pasul următor ar duce direct la exagerările Școlii ardelenene, care apăra și ea limba română în numele principiilor nobile ale latinei.

Inconsecvența ortografilor noștri latinizanți este ușor de combătut: ei ar vrea un scris fonetic, dar cu elemente etimologice! Adică, mai pe românește, un fel de înghețată fiartă.

4) Criteriul autorității

Ni se spune că adoptarea lui *â* este o decizie a Academiei Române și, în consecință, sîntem cu toții obligați s-o respectăm. Aici apar două probleme în discuție. În primul rînd, se confundă noțiunea de *autoritate* cu aceea de *competență*. Academia Română, compusă dintr-o mulțime de „specialiști” în diverse alte sectoare (Bărlădeanu, Manea Mănescu etc. - asupra calificării lor s-a pronunțat nu o dată opinia publică) și-a impus punctul de vedere, în pofida protestelor venind de la aproape toate institutele de lingvistică din țară. Ce fel de competență dovedește o decizie care este luată peste capul specialiștilor în domeniul respectiv și împotriva argumentelor lor științifice?

În al doilea rînd, Academia Română nu are autoritatea necesară pentru a dicta legi, nici măcar în lingvistică! Conform Constituției României (art. 58), „Parlamentul este (...) unica autoritate legiuitoare a țării.” Orice iluzie a vreunui academician, că poate emite legi în legătură cu scrierea sau vorbirea în limba română, rămîne ceea ce este: o iluzie. Cînd însă această *falsă autoritate*, dublată de o *crasă incompetență*, este luată în serios de alte instituții ale statului - cum ar fi Ministerul Învățămîntului, care transmite instrucțiuni de sancționare a tuturor elevilor care nu scriu cu *â* - avem de-a face pur și simplu cu un *abuz grosolan*. Cu alte cuvinte, nu doar se adoptă o decizie cel puțin discutabilă, dar ea mai este și impusă cu de-a sila. Hotărîrea este nu doar arbitrară, ci și intolerantă.

Am văzut pînă acum că argumentele în favoarea lui *â* se bazează pe judecăți de natură istorică, politică, patriotică, etimologică sau de falsă autoritate a deciziei. Niciodată, însă, nu se recurge la criterii intrinsece, referitoare la spiritul însuși al limbii. Acestea pot fi cel puțin două, dar sînt limpezi și suficiente: al *consecvenței* și al *minimumului efort*.

După noua ortografie, ar trebui să scriu, de pildă, cuvîntul *neîngîndurat* folosind două grafeme distincte (*î* și *â*), pentru unul și același fonem. Inconsecvența este evidentă, alterarea principiului fonetic în scriere s-a produs, iar orice explicație privind poziția sunetului, în cadrul cuvîntului, nu face decît să complice inutil și pernicios scrierea. Ce să mai vorbim de gerunziile (*crăpînd*) sau infinitivele accentuate pe ultima silabă (*a urî*, *a borî*) - de un ridicol desăvîrșit.

Dar obiecția esențială care i se poate aduce noului gest de stîlcire a ortografiei noastre este că eludează caracterul funcțional, ancilar, al limbii. Vorbim cu scopul de a ne exprima, de a transmite concepte și noțiuni: limba este doar *un instrument*, *un mijloc* de comunicare, iar interesul tuturor ar trebui să tindă către simplificarea sa (firește, în limitele cerințelor estetice), și nu înspre inutila sa complicare. Îi invit pe academicienii noștri să taie o bucată de stofă, cu ajutorul unui foarfece avînd... trei inele. Sau să-și coasă un nasture, folosind un ac ascuțit la ambele capete. Și să nu mi se răspundă că sînt mai patriotice sau mai anticomuniste aceste bizare și ipotetice instrumente!

I. D. Sîrbu nota cu umor, într-una din capodoperele sale: „*Dacă într-o bună zi, să presupunem, prea-înțeleptul nostru Suprem ar da un decret să umblăm, de pildă, în patru labe (fiind asta mai economic și mai competitiv pe piața mondială), pe loc s-ar găsi o sută de savanți doctori-docenți gata să argumenteze «științific» (filosofic, istoric, preistoric) cum că acest fel de umblare e nu numai foarte sănătos, economic, dar și, pe departe, mai autentic, mai autohton, mai strămoșesc decît bipedismul care ne-a adus unde sîntem.*”

Întrebare: ce-ar fi să rămînem în continuare bipedi în limba română?

MIC DICȚIONAR

de Mihai Zamfir

Turul doi

Constituției Americane, din care s-au inspirat pînă astăzi alte zeci de constituții.

La baza fericitei idei a Generalului a stat însă un calcul simplu. Dacă Președintele servește și la altceva decît la inaugurarea de expoziții ori la semnarea telegramelor de felicitări, dacă are putere politică reală, atunci e normal ca el să fie ales de întregul popor. Colegiile electorale restrînse ori parlamentul, instituții care îl alegeau în mod tradițional, înseamnă prin definiție clasă politică specializată, mafie interesată, aranjamente de culise. Votul universal are cel puțin avantajul de a-i pune pentru o clipă pe politicieni între paranteze.

Și astfel numeroase țări, atunci cînd trec de la autocrație la libertate, aleg spontan modelul gaullist, chiar dacă mai tîrziu politicienii regretă amarnic opțiunea făcută.

Rămîne o singură dificultate - majoră. Modelul Generalului De Gaulle pleacă de la premisa esențială că poporul nu poate greși sau că, în orice caz, greșește mai puțin decît așa-zișii lui reprezentanți. De la premisa că poporul are totdeauna dreptate și că intuiește, fără greș, sensul istoriei. A avut De Gaulle dreptate și în cazul nostru? Vom putea medita la această chestiune timp de patru ani.

LA 17 noiembrie, România a votat sub umbra - uriașă - a lui De Gaulle. Dar cîți dintre cei care au făcut-o s-au gîndit la asta?

Cînd - în urmă cu peste 30 de ani, în deja îndepărtatul 1965 - Generalul-Președinte al Franței, Charles De Gaulle, inventa un nou sistem pentru alegerile prezidențiale (constînd din vot universal, două tururi de scrutin dacă nimeni nu obține jumătate plus unu, înfruntarea în finală a primilor doi clasai), aproape toată lumea a protestat la Paris. În primul rînd, desigur, comuniștii, apoi stînga, apoi „intelighenția” roz-liberală: toți l-au acuzat pe De Gaulle de demagogie ieftină, apreciînd sistemul propus drept impracticabil și irelevant. Și i-au prezis acestuia un spectaculos eșec.

Din păcate, De Gaulle n-a mai apucat să trăiască suficient pentru a constata că, în ziua cînd a inventat maniera de alegere a Președintelui, avusesese o inspirație de geniu. Dovadă: aproape toate țările care și-au cîștigat în ultimii ani libertatea și regimul democratic au optat - într-o stupefiantă unanimitate - pentru modelul electoral gaullist. În 1965, acesta exista doar în Franța; astăzi, s-a extins pe toată planeta, din Brazilia, Argentina ori Uruguay pînă în Portugalia, Polonia, Bulgaria, Rusia, Lituania sau România. Succesul schemei „două tururi - în al doilea, doar doi” s-a dovedit comparabil, ca recomandare universală, cu cel al

ANUL 1954

CEE CE ar trebui să facă un colectiv de cercetători, finanțat de Ministerul Culturii și înarmat cu telefoane, xeroxuri și computere, face o autoare solitară din Sibiu, Ana Selejan, pe cont propriu. Este vorba de explorarea sistematică a colecțiilor de ziare și reviste și a fondului de cărți din perioada imediat postbelică, în scopul înțelegerii - și explicării - modului cum s-a produs transformarea a sute de scriitori și artiști în propagandiști ai PCR. Rezultatele de până acum ale acestui sisific efort de investigare sunt impresionante. Ana Selejan a publicat studiile *România în timpul primului război cultural (1944-1948)*, *Literatura în totalitarism (1949-1951)* și *Literatura în totalitarism (1952-1953)*, însumând aproximativ 1000 de pagini. Recent, sub același titlu, *Literatura în totalitarism*, i-a apărut o nouă carte, de peste 300 de pagini, consacrată anului 1954. După cum se vede, autoarea înaintea în ordine cronologică și înaintea implacabil astfel încât n-ar fi exclus ca la un moment dat să ne ajungă din urmă, scriind despre literatura din timpul regimului Ion Iliescu.

Viața literară din 1954 este ilustrativă pentru procesul mai general de sovietizare a literaturii române. Cu numai un an în urmă murise în închisoare unul dintre cele mai luminoase personaje ale istoriei noastre, Iuliu Maniu, iar în temnițele patriei continua să se afle, alături de infractori, elita societății românești (cu excepția unor reprezentanți ai acestei elite, care acceptaseră colaborarea cu noul regim). Tragedia miilor de intelectuali și politicieni eminenți cu lanțuri la picioare nu răzbătea însă în nici un fel în paginile publicațiilor din epocă. În *Gazeta literară* și în rubricile culturale ale ziarelor se făceau bilanțuri festive cu prilejul împlinirii a zece ani de la „preluarea puterii de către popor”. O mulțime de impostori, susținuți de un partid-marionetă dirijat de la Moscova, se sărbătoreau cu aparentă

sobrietate proletară și, în fond, cu o bucurie iresponsabilă, deșantată pentru ducerea la bun sfârșit a operei de distrugere a culturii române. Ei erau asistați de câțiva intelectuali autentici, paralizați însă de frică și dispuși să facă orice pentru a-și asigura o jalnică recunoaștere din partea impostorilor.

Într-o cunoscută nuvelă a lui E. A. Poe, nebunii dintr-un ospiciu se răzvrătesc împotriva medicilor și le iau locul. Le iau locul, adică îmbracă halate albe și simulează grotesc activitatea medicală, în timp ce pe adevărații medici îi țin închiși după gratii, determinându-i să urle de disperare și să se dea cu capul de pereți, ca niște nebuni. Culmea este că vizitatorii veniți întâmplător în ospiciu nu sesizează schimbarea.

Ceva asemănător se petrece în viața literară din România anului 1954, iar reprezentanții Occidentului, ca și vizitatorii ospiciului imaginat de E. A. Poe, nu remarcă și nu denunță cumplita falsificare săvârșită sub ochii lor.

Cu o minuție necesară, Ana Selejan transcrie zeci și zeci de articole retrospective, în care falși critici literari înregistrează falsele succese ale falșilor scriitori (sau, cum spuneam, ale unor scriitori autentici care simulează lipsa de talent). Iată tabloul „critic” prezentat de L. Răutu:

„În tot mai numeroase opere [...] se oglindesc diferite aspecte ale procesului de transformare revoluționară a societății [...]. Dramaturgul M. Davidoglu se inspiră din viața și truda oamenilor de la «cetatea de foc» a României - uzinele metalurgice Reșița; scriitorii Eusebiu Camilar, Maria Banuș, Ion Istrate, Aurel Mihale au creat opere consacrate luptei pe care o duce partea înaintată a țărânimii pentru transformarea socializată a agriculturii; Lucia Demetrius creează figuri de tineri intelectuali ai timpului nostru; oameni simpli ai Patriei noastre sunt eroii povestirii recente a scriitorului Petru Du-

mitriu.

Într-un trecut nu prea îndepărtat, în poezie, îndeosebi în cea lirică, predomina [sic!] formalismul și individualismul. [...] În anii din urmă și aici s-au petrecut schimbări semnificative. [...] Cititorul nou, avid de tot ce e cu adevărat frumos, de tot ce este bogat în idei, primește cu multă căldură poeziile și poemele unor poeți ca M. Beniuc, E. Jebeleanu, Dan Deșliu, Veronica Porumbacu, Cicerone Theodorescu, Eugen Frunză.

Multe dintre operele de seamă ale poezilor noștri sunt consacrate luptei popoarelor pentru pace, demascării feței hidoase a imperialismului american, solidarității internaționale a oamenilor muncii, sentimentelor de dragoste și recunoștință pentru poporul sovietic.“

Și Veronica Porumbacu se erijează în critic literar și jubilează enumerând prețioase succese ale „literaturii noi”:

„Poezii noștri au continuat și dezvoltat tradiția realită de luptă pentru libertate, a poeziei populare și a poeziei noastre clasice ca și a poeziei clasice ruse și universale. [...] Poeme ca *În frunte comunistă* de M. Beniuc, *În satul lui Sahia* de E. Jebeleanu, *Eroilor Doftanei* de Maria Banuș, *Cântec de leagăn pentru Donca* de Marcel Breslașu, *Balada tovarășului care a căzut împărțind «Scânția»* de Victor Tulbure, *Doftana* de Letay Laios, *Urmasii lui Roaită* de Ștefan Lureș - fixează spre veșnică memorie a suferințelor și luptei din trecut, portretul moral al celor mai buni fii ai poporului nostru, al comunistilor. Poezia închinată partidului a găsit cele mai calde și mai vibrante accente, începând cu poemele lui A. Toma, M. R. Paraschivescu, și sfârșind cu versurile celor mai tineri studenți ai Școlii de literatură.“

Din aceste bilanțuri și din multe altele rezultă că există o literatură nouă, deși ceea ce există *nu este literatură*. Tehnica aceasta nemaîntâlnită, a minciunii integrale, sfidătoare este, fără îndoială, prelucrată de la sovietici. În România s-a mințit - atunci când s-a mințit - numai *prin exagerare*, în conformitate cu impetușul temperament latin. Doar bolșevicii, cu nerușinarea lor de hoți de buzunare care și se uită în ochi în timp ce-ți șterpelesc banii, au practicat minciuna totală, fără legătură cu realitatea sau reprezentând, uneori, chiar inversul realității. Doar ei scriau PÂINE sau LAPTE (în timp de sărăcie lucie) pe mașinile fără ferestre, care transportau deținuți politici.

Metoda este pusă în aplicare și de inventatorii pretinsei „literaturi noi” din România. Ei proclamă existența acestei literaturi, o clasifică tematic, identifică direcții de dezvoltare, stabilesc ierarhii, deși textele respective nu produc nimănui nici o emoție estetică autentică și, deci, *nu constituie o literatură*.

Numele lui Tudor Arghezi nu apare în aceste enumerări. Nici numele lui Lucian Blaga. Nici numele Hortensiei Papadat-Bengescu. Nenumărați scriitori importanți sunt trecuți sub tăcere. Așa cum se impune publicului o literatură-fantomă, se omite, ca și cum n-ar exista, adevărata literatură.

Acesta este, de fapt, principalul in-

ANA SELEJAN

LITERATURA
ÎN
TOTALITARISM

(ANUL 1954)

SIBIU, 1996

Ana Selejan, *Literatura în totalitarism (1954)*, Sibiu, Fundația Culturală FRONDE, 1996. 336 pagini, preț neprecizat.

strument de teroare folosit împotriva scriitorilor: tăcerea. În afară de faptul că sunt închiși și torturați sau marginalizați și lăsați să moară de foame, scriitorii care nu aderă la „politica partidului” au parte de o ignorare echivalentă, în planul vieții literare, cu un asasinat. Ne aflăm în timpul lui Gheorghe Gheorghiu-Dej, când trecerea sub tăcere a scriitorilor indizirabili este dusă până la ultimele consecințe. Dar la fel se va proceda și în timpul lui Nicolae Ceaușescu, deși pe parcurs publicul își crease propriul sistem clandestin, de informare. Ca să nu mai vorbim de faptul că vestigii ale tehnicii ocultării unor personalități inconvenabile vor exista și în timpul lui Ion Iliescu (dispeceratul acestor manevre constituindu-Televiziunea Română, care va trebui cândva să răspundă - totuși - pentru grave prejudicii aduse culturii române după 1989).

Amenințați cu dispariția de pe scena vieții publice, unii scriitori importanți (G. Călinescu, Camil Petrescu ș.a.) nu mai rezistă psihic și aderă, cu un entuziasm fals, de operetă sau cu o mobilizare interioară disproporționat de mare și tocmai de aceea suspectă, la pseudoestetica promovată de partidul comunist.

Autorii lipsiți de valoare sunt însă foarte firești în profesarea kitsch-ului comunist. Toma George Maiorescu, viitorul ecologist, contribuie deocamdată zglobiu la poluarea atmosferei culturale.

„Mi-e Moscova/ azi/ cea de-a doua casă./ Te uită bine, Timpule, și spune/ și altora în drumul netihnii/ că-n Moscova, în Marea Uniune,/ mulți prieteni buni/ pe veci/ s-au regăsit./ Și, Timpule, mai am o rugămintă:/ de treci grăbit în goana-ți pământescă,/ e vremea - tuturor adule-amine - / ca prieteni/ cu toți/ să se-ntâl-nească.“

În sfârșit, printre susținătorii noului regim sunt cooptați cu forța (și fără vreo opoziție din partea celor în cauza datorită împrejurării că nu se mai află în viață) și scriitori din alte epoci, ca Ion Budai Deleanu, Anton Pann, Al. Odobescu, Al. Macedonski sau chiar (deocamdată timid) M. Eminescu. Cu alte cuvinte, și morții votează cu noul regim.

Ana Selejan face un prețios serviciu tuturor celor interesați de soarta literaturii române, punându-le la dispoziție documentația necesară pentru înțelegerea celui mai greu de înțeles episod din istoria creației literare din România. Deși nu se angajează în interpretarea fenomenului, ca Ion Cristoiu sau, mai recent, Eugen Negrici, ea are meritul unei rememorări aproape integrale.

Cărți primite la redacție

◆ Magda Isanos, *Poezii/ Poésies*, ediție bilingvă, versiunea franceză de Elisabeta Isanos, București, Ed. Libra, 1996. 312 pag., preț neprecizat.

◆ Alexandru George, *Oameni și umbre*, roman, București, Ed. Albatros, 1996. 516 pag., 8000 lei.

◆ Ovidiu Drimba, *Dictionar de literatură universală - scriitori, cărți, personaje*, București, Ed. Saeculum, I. O. 240 pag., 3995 lei.

◆ Cornelia Ștefănescu, *G. Călinescu sau „seriozitatea glumei estetice”*, între document și realitate ficțională, București, Ed. Jurnalul literar, col. „Critica”, 1996. 208 pag., 6500 lei.

◆ Constantin Abăluță, *O lentilă pe masă/ A lens on the table*, Constanța, Ed. Leda, 1996 (haiku-uri, ediție bilingvă). 64 pag., preț neprecizat.

◆ Viorel Marineasa, Daniel Vighi, Valentin Sămânță, *Deportarea în Bărăgan - destine, documente, reportaje*, Timișoara, Ed. Mirton, 1996. 340 pag., preț neprecizat.

◆ Tudor Călin Zarojanu, *Viața lui Corneliu Coposu*, București, Ed. Mașina de scris, 1996 (sunt folosite, în premieră, documente din arhiva fostei Securități). 224 pag., 8000 lei.

◆ Nicolae Motoc, *Fragilități*, Constanța, Ed. Metafora, 1996 (versuri). 64 pag., 6000 lei.

◆ Sorin Roșca, *Paznicul gerului*, Iași, Ed. Timpul, 1996 (versuri). 96 pag., 3200 lei.

◆ Gabriel Diradurian, *Cabotinel sau Din maimuțările unui sclerlat*, București, Editis, 1995 (roman). 188 pag., preț neprecizat.

◆ Gabriel Diradurian, *Cântecul lebedei*, București, Ed. Ararat, 1996. 96 pag., preț neprecizat.

◆ Efim Tarlapan, *Dioptrii pentru ochelari de cai...*, compuneri selecte - vechi și noi - satire, fabule, miniaturi comice, epigrame, epitafuri, parodii, aforisme. Chișinău, Ed. Hyperion, 1995. 208 pag., preț neprecizat.

Conștiința Timișoarei

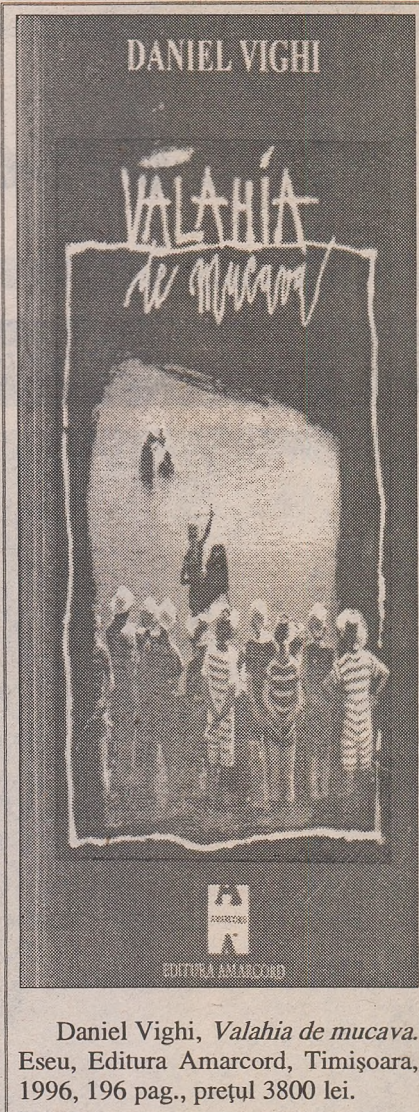
ÎN ISTORIA recentă a României, Timișoara s-a manifestat ca o formă - geopolitică! - a curajului. Adică a unei trăiri colective întru autenticitate morală și, drept urmare, întru justiție, sieși suficientă, oarecum nepăsătoare la riscuri (Malraux: „Curajul: o consecință ciudată și banală a sentimentului de invulnerabilitate”). De unde a decurs sacrificiul ispășitor, înnoirea istorică, în beneficiul întregii țări, pornită de acesta, ca de un imbold eroic. Curajul Timișoarei (înruit cu cel, totuși, mai limitat, al Iașilor și mult diferit de postura Clujului, urbe roasă de un exces de „diplomație”, de „onorabilități” oportuniste și lașități cu ștaif, ce-au pregătit terenul dezmațului xenofob și al escrocheriei de anvergură, menită a rămâne în analele nefericirilor noastre raționale, sub numele de afacerea Caritas) are însă două aspecte. Unul e, desigur, cel exploziv, revoluționar, al confruntării fizice cu dictatura. Celălalt este curajul calm, înscris în durată, al spiritului de luciditate, echilibru, toleranță etnică și religioasă, armonie organică, central-europeană. Un curaj nu mai puțin important, în pofida înfățișării sale discrete, pașnice, manierate, burgheze. Un curaj ce nu exclude intransigența față de tot ceea ce contravine bunului simț, ci, dimpotrivă, o potentează, trecând-o în registrul analizei, al judecării, al calificării în limbajul logicii și în tonalitățile civilizației. Ocolind insulta, apucătură incontrollabilă a neputinței, operează cu argumente. Evitând expresia oarbă a umorilor, se folosește de cea văzătoare a conștiinței. Ce altceva reprezintă faimosul punct 8 al Proclamației de la Timișoara decât un triumf al ideii de dreptate, menită a vibra în văzduhul românesc ca un factor eidetic, indiferent de dificultățile ei de aplicare? Aidoma materiei și energiei, conștiința nu pierde nici o particulă din sine. Conștiința Timișoarei ne veghează din înalturi, ferindu-ne nu doar de înfățișările concrete ale răului, ci și de abstracțiunile lui, mai primejdioase decât cele dinții, deoarece îi fac cu puțință recidiva. Jean-François Revel nota în acest sens că esența stalinismului constă nu atât în împușcări și deportări, cât în sistemul care le face mereu posibil...

Unul din mesajele cele mai dense și mai caracteristice ale metropolei Banatului îl constituie cartea lui Daniel Vighi, *Valahia de mucava*. Subintitulată „eseu”, ea e, în fapt, un jurnal, „nu neapărat cronologic”, cum ține a specifica autorul, ci, aidoma oricărei producții literare, menit „să povestească despre cum trece viața”, având pentru aceasta, „la îndemână ritmul, cadența monotona a frazelor asemănătoare zilelor cenușii și ale dimineților oarecare din totdeauna”. Imaginea existențial-resignată nu e accidentală. Aceasta ne introduce într-un peisaj social, cel postdecembrist, care „se înfundă într-o ceață pătoloasă”, într-o deznădejde ce mocnește, „aținsă de tot mai puține raze de speranță”, în „marasmul cenușiu al minciunii”. Meteorologia e pusă în abis: „Nu putem depăși o

barieră lăuntrică invizibilă și nici nu avem resursele de a opri acest măcel psihologic, această defilare a calomniilor lansate de inșii de ieri în numele democrației de care-și bat joc, substituindu-se normelor și idealurilor ei. Servitorii lipsiți de scrupule ai dictatorilor sunt astăzi marii patrioți ai națiunii”. Poate că, ar remarcă cineva, până aci nu e nimic nou. E vorba de conștatări pe cât de dramatice, pe atât de curente deja, la îndemâna majorității concetățenilor noștri, confirmând afirmația semnată de Hannah Arendt, potrivit căreia răul tinde a lua chipul banalității. Însă Daniel Vighi nu se mulțumește cu suprafețele. Scrisul său inteligent și succulent reprezintă o sforțare de-a conștientiza datele anodine, sentimentele uniforme, stările standard, prin sfredelirea constantă a aparențelor. Grație ironiei, pătrunde dincolo de stratul lor falacios, tot mai liniștitor, din păcate, prin uzură percepțională, până în miezul de absurd al realităților noastre cotidiene, clocotitor precum miezul planetei. Semantica părelnic inocentă a puloverelor „revoluționare” apare astfel descifrată: „Puloverul premierului era tineresc, cu ornamente geometrice, așa cum se poartă la munte, la ski, un pulover care promitea revenirea noastră în Europa. Un pulover pentru Europa. În schimb, puloverul președintelui era altfel, gri și ușor ponosit, ascuns după o haină de costum. Puloverul președintelui amintea de scenele din teatrul tv de marți seara, când tovarășul inginer tocmai s-a întors de la un mare șantier, o hidrocentrală sau un combinat, și îi împărțasește consoartei grijile legate de ritmul investițiilor și de asigurarea materiei prime. Tovarășul acela inginer - animat de obicei de personalitatea echilibrată și profundă a lui Mircea Albulescu - era îmbrăcat aidoma cetățeanului care dăduse citire în seara de 22 decembrie 1989, la postul național de televiziune, unei Proclamații către țară, urmată de o listă de personalități marcante ale dizidenței. Ei vor alcătui un Consiliu al revoluției în care domnia sa va figura ultimul. Puloverul acela era un pulover de lucru”. E cumva lașitatea o tară morală, un factor antisocial? Da’ de unde! „Suntem lași, ne asigură autorul, ca să putem trăi laolaltă cu semenul nostru care are nevoie de lașitatea noastră, tot așa cum avem noi nevoie de a lui. În acest târg implicit stă ascunsă reveria unei capitulări generale, a unei amnistii administrată reciproc”. După cum nici măcar prostia nu mai e ceea ce pare. Aidoma unui mister, ea se ascunde în imprevizibil, în insondabil, fugind din calea argumentelor cu o iscusință nauci-

toare: „Revoluția a liberalizat prostia, ne-a adus-o în preajmă și ne-a obligat să ne confruntăm cu ea. (...) Mi-am spus așa: prostia este incapacitatea individului de a gândi abstract, prin urmare trebuie să-i vorbești concret, cât mai concret cu putință. (...) Așadar, încerci ofensiva pe latura sentimentală - îi spui ca în marile melodrame: «Bine, dar dumneata nu pricepi, domnule dragă, e/a murit, a fost împușcat, nu mai există și nu va mai exista niciodată». Te privește surprins, puțin îngân-durat și-ți îngaimă ceva despre revoluție și tu te bucuri, gata, l-ai prins, și-a venit în plasă, așa că te apleci asupra lui și-i spui câteva cuvinte decisive care, sper, îi vor lumina mintea ca într-o cale a Damascului, așadar îi zici: «Nu, domnule, nu revoluția l-a omorât, ci Ion Iliescu, într-un proces înscenat ca să-i ia locul». «Aiu-rea», îți răspunde interlocutorul, năruindu-ți toate speranțele, «dumneata crezi că Ion Iliescu e de capul lui, că face ce vrea el?», așa îți zice și mai adaugă câteva cuvinte magice: marile puteri, masoneria, agenturile străine, învingându-te și de data asta”. Concluzia acestei mici comedii speculative pe tema prostiei sună trist-șăgalnic, precum o înțelepciune bătrână: „La urma urmelor, prostia îți pare a fi unica șansă care i se oferă omului de a se înțelepți; tot gândind la prostie, poate că omul va deveni mai puțin prost”. Recomandăm lectura întregului text în cauză, în eventualitatea transpunerii în realitate a dialecticii mai sus indicate...

Un alt etaj al conștiinței, în scrierea de care ne ocupăm, este dat de obiectivul dezideologizării. Ideologia marxistă nu e decât o aparență și ea, spintecată spre a i se da pe față măruntaiele, spre a i se explica rațional mecanismul pseudorațional. Scalpelul critic al lui Daniel Vighi înlătură membranele amăgitoare, tinând de anatomia demagogiei, spre a dovedi prezența unor concepte contradictorii în raport cu terminologia con-sacrată. Aflăm astfel că „mareata învățatură” ascunde o nostalgie de a se situa în afara istoriei. La baza ei stă o metafizică, deosebită de cea a medievității, consecință degenerată a raționalismului stărnit în vremea luminilor: „Unii dintre noi am fost credincioși, alții prizonierii unei metafizici constituite împotriva metafizicii”. Întâlnirea celor două concepții se produce în punctul anistorismului lor, în care se reflectă și deosebirea dintre ele, ce coristă în opoziția dintre transcendență și o istorie-surogat, alcătuită din „adevăruri împietrite în lozinci”. „Metafizica” materialist-dialectică dorea să-și asume istoria până la epuizarea ei totală,

Daniel Vighi, *Valahia de mucava*. Eseu, Editura Amarcord, Timișoara, 1996, 196 pag., preț 3800 lei.

stadiu în care „omenirii nu-i rămânea altceva de făcut decât să-și încrucișeze brațele pentru a se instala în euforia-paradisiacă a unor nevoi împlinite”. Asemenea idei nu sunt străine, crede autorul, nici democrațiilor actuale, care socotesc că subdezvoltarea economică favorizează fundamentalismele religioase și etnice: „Pe de altă parte, dictaturile știu și ele că este nevoie să dea pâine și circ mulțimilor pentru a le cumpăra, din când în când, obediința. Așa se întâmplă în China, acolo libertatea se dorește să fie înlocuită de prosperitatea asigurată de o economie capitalistă, adică liberă. Acolo capitalismul este folosit pentru salvarea comunismului”. Măcar tot atât de interesante sunt și considerațiile lui Daniel Vighi asupra exegezei literare. Perseverența formală exclusivă în „fizica” operei (în textualitatea ei) reprezintă o practică specifică a mecanismului determinist al epocii luminilor, de natură reduționistă, prin eliminarea metafizicii din raza investigațiilor. Deci o altă întrupare a pseudo-metafizicii! De aci, consideră autorul, se nasc ideologiile specifice, între care semiotica literară ca o ideologie a cercetării literaturii: „Multe dintre caracteristicile ei le amintesc pe cele ale stângii: încrederea în scientismul pozitivist cu fundamente lingvistice în vederea constituirii unei științe a literaturii, reduționismul - scriitorul este doar constructor de texte -, cvasitotalitarismul metodologic ca și sentimentul apartenenței la o nouă ordine (sau orânduire) progresistă în cercetarea operei literare”. Soluția semiotică, refuzând arta ca mister inepuizabil (Blaga numea „cunoașterea luciferică”, deschițătoare de mister), ar sfârși într-o fundătură analoagă materialismului dialectic, care își încheie întrebările despre spirit pe terenul dogmei privitoare la „materia superior organizată”.

La sfârșitul prezentelor rânduri, ne dăm seama că le paște și pe ele pericolul de-a fi apreciate, conform cuvintelor lui Augustin Buzura, ce ne vizează direct, drept ilustrative pentru „stilul activiștilor politici de tip nou”. Nu știm dacă opinia fostului disident îi face onoare, dar mărturisim că pe noi nu ne rușinează. Ne-ar rușina, în schimb, „apolitismul”, ce, profitând din plin de pe urma ei, sfidează jertfa Timișoarei.

INSTITUTUL EUROPEAN

Thomas Carlyle CULTUL EROILOR

Pus în circulație la începutul secolului al XIX-lea, *Cultul Eroilor* prezintă cele șase ipostaze ale Eroului în istorie: divinitate (Odin), profet (Mahomed), poet (Dante, Shakespeare), preot (Luther), literat (Burns, Rousseau), rege (Cromwel, Napoleon).

Traducere - Mihai Avădanei,
cu o prefață de Al. Zub.

ISBN 973-586-015-5
272 pag. 10 000 lei

Comenzi și informații
la sediul Editurii,
în Iași:
Str. Cronicar Mustea
nr. 17
CP 161
cod 6600
Tel 032-127311
Tel-fax 032-230197

În colecția

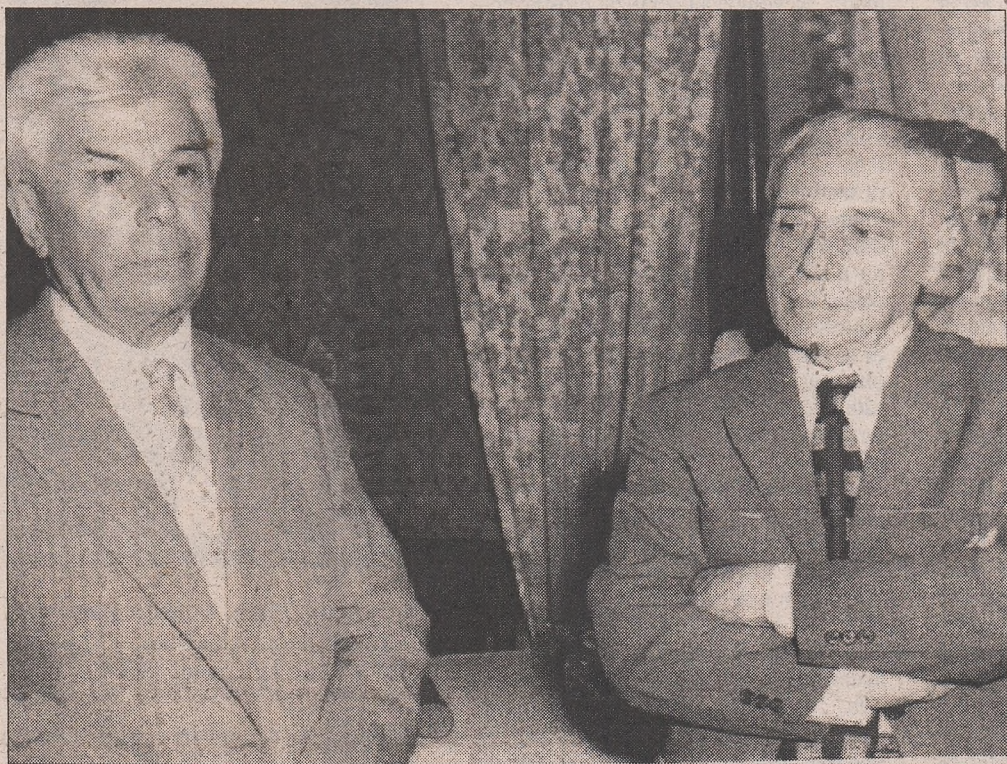
ESEURI DE IERI ȘI DE AZI

În pregătire:

Thomas Carlyle
Semnele timpului
(trad. Andrei Bantaș)

FOTOTECA "ROMÂNIEI LITERARE"

Constantin Ciopraga și George Ivașcu

Sute de dileme

Dilema 18: „Ce fel de bîrfă bîrfim?”

19: „Stînga-dreapta”

Dilema 99: „Merită să fii cinstit?”

100: „Nu e cazul!”

Dilema 199: „Eu cu cine votez?”

ultimii patru ani, primii patru ani pentru o revistă fără de care ne-ar fi foarte greu să ne imaginăm azi publicistica românească. Ele se înșiră într-un dialog *sui generis* în pagina a 10-a a numărului aniversar,

Dilema 200. Număr norocos, întrucît i-a reunit în ziua de 8 noiembrie pe redactorii, colaboratorii și prietenii revistei la o plăcută sărbătorire neoficială. Pentru că nu numai pe tarabele vînzătorilor de ziare *România literară* stă alături de *Dilema*, pentru că prezența ei în presa noastră e una necesară, elegantă și echilibrată și pentru că în lumea

dilematică de azi revista nu riscă să rămînă în pană de subiecte îi urăm, cu încredere, ***La mulți ani! (I. P.)***

Anul IV
nr. 200
8-11 noiembrie 1996
16 pagini 600 lei

DILEMA

SĂPTĂMINAL DE TRANZIȚIE
DIRECTOR ANDREI CRĂȘAN

numărul 200

(...și nici 2000 nu e departe)

200: (cu) „*Dilema* numărul 200 (...și nici 1000 nu e departe)“ Iată cîteva din cele 200 de dileme ale noastre ivite în

O carte-document

MARȚI, 12 noiembrie, a avut loc la librăria „Mihail Sadoveanu” lansarea cărții semnate de Tudor Călin Zarojanu, *Viața lui Corneliu Coposu*. Autorul caută să reconstituie biografia marelui om politic, pe baza unei documentări riguroase, folosind nu numai documentele existente în arhiva SRI, citind tot ce s-a scris despre și în legătură cu Corneliu Coposu, stînd de vorbă cu cei care l-au cunoscut, i-au fost aproape în diverse împre-

jurări ale vieții. Editura *Mașina de scris*, condusă de Domnița Ștefănescu, publică *Viața lui Corneliu Coposu* de Tudor Călin Zarojanu, aducînd un omagiu conducătorului opoziției democratice la împlinirea unui an de la dispariția sa. Au luat cuvîntul acad. G. Țepelea, Constantin Ticu-Dumitrescu, Șerban Ghica, Pan Vizirescu, evocînd personalitatea marelui dispărut, Tudor Călin Zarojanu și Domnița Ștefănescu directoarea Editurii *Mașina de scris*.

CALENDAR

22.X.1852 - s-a născut Adam Müller Guttenbrun (m. 1923)
22.X.1891 - s-a născut Perpessicius (m. 1971)
22.X.1907 - s-a născut Cella Serghi (m. 1992)
22.X.1916 - a murit Ioan G. Sbiera (n. 1836)
22.X.1918 - s-a născut Dan Duțescu (m. 1992)
22.X.1927 - s-a născut Constantin Olariu
22.X.1939 - s-a născut A.I. Zăinescu
22.X.1942 - s-a născut Ion Coja
22.X.1942 - a murit Oct. C. Taslăuanu (n. 1876)
22.X.1972 - a murit George Demetru Pan (n. 1911)
22.X.1979 - a murit George Maria Prina (n. 1920)
23.X.1877 - a murit Al. Papiu Ilarian (n. 1827)
23.X.1881 - s-a născut A.P. Bănuț (m. 1970)
23.X.1902 - s-a născut Ion M. Ganea (m. 1979)
23.X.1908 - s-a născut Octav Sargețiu (m. 1991)
23.X.1913 - s-a născut Simion Ghinea
23.X.1927 - s-a născut Constantin Măciucă
23.X.1950 - s-a născut Nicolae Sava
23.X.1957 - a murit Mihail Codreanu (n. 1876)
23.X.1975 - a murit Maria Arsene (n. 1907)
24.X.1863 - a murit Andrei Mureșanu (n. 1816)
24.X.1909 - s-a născut Ion Calboreanu (m. 1964)
24.X.1911 - s-a născut Sergiu Ludeșcu (m. 1941)
24.X.1921 - s-a născut Veronica Porumbacu (m. 1977)
24.X.1937 - s-a născut Gheorghe Andrei
24.X.1940 - s-a născut George Gibescu
24.X.1943 - s-a născut Cornel Moraru
24.X.1947 - s-a născut Ion Bumar
24.X.1983 - a murit Darie Magheru (n. 1923)
25.X.1890 - s-a născut Eugen Constant (m. 1975)
25.X.1900 - s-a născut Elena Eftimiu (m. 1985)
25.X.1902 - s-a născut D. Popovici (m. 1952)
25.X.1914 - s-a născut Alexandra Bărcăcilă (m. 1993)
25.X.1923 - s-a născut Toth Istvan
25.X.1928 - a murit Savin Constant (n. 1902)
25.X.1929 - s-a născut Mircea Lerian (m. 1988)
25.X.1934 - s-a născut Hans Schuller
25.X.1937 - s-a născut Corneliu Rădulescu
25.X.1943 - s-a născut Mircea Oprea
26.X.1624 - s-a născut Mitropolitul Dosoftei (m. 1693)
26.X.1673 - s-a născut Dimitrie Cantemir (m. 1723)
26.X.161844 - s-a născut Neculai Beldiceanu (m. 1896)
26.X.1843 - s-a născut Gr. H. Grandea (m. 1897)
26.X.1873 - s-a născut D. Nanu (m. 1943)
26.X.1877 - s-a născut D. Kamabatt (m. 1949)
26.X.1884 - a murit Ion Codru Drăgușanu (n. 1818)
26.X.1941 - s-a născut Vasile Speranția (m. 1996)
26.X.1949 - s-a născut Dumitru

Radu Popa
26.X.1993 - a murit Valentin Deșliu (n. 1927)
27.X.1924 - s-a născut Vasile Nicorovici (m. 1992)
27.X.1934 - s-a născut Elena Dragos
27.X.1938 - s-a născut Alexandru Brad
27.X.1976 - a murit Szilágyi Domokos (n. 1938)
27.X.1985 - a murit Alice Botez (n. 1914)
28.X.1920 - s-a născut Andrei Ciurunga
28.X.1923 - s-a născut M. Petroveanu (m. 1977)
28.X.1930 - s-a născut Eugen Mandric
28.X.1936 - a murit Bogdan Amaru (n. 1907)
28.X.1938 - s-a născut M.N. Rusu
28.X.1939 - s-a născut Ion Mărgineanu
28.X.1960 - a murit Petre Neagoe (n. 1881)
28.X.1983 - a murit Ionel Marinescu (n. 1909)
28.X.1991 - a murit Petre Solomon (n. 1923)
29.X.1921 - s-a născut Kovacs János
29.X.1918 - s-a născut Ștefan Baci (m. 1993)
29.X.1930 - s-a născut Radu Cosășu
29.X.1994 - a murit Titus Popovici (n. 1930)
29.X.1996 - a murit Constantin Crișan (n. 1939)
30.X.1858 - s-a născut Duiliu Zamfirescu (m. 1922)
30.X.1900 - s-a născut Veronica Obogeanu (m. 1986)
30.X.1918 - s-a născut Mihail Bădescu
30.X.1926 - s-a născut Valentin Vasiliev
30.X.1943 - s-a născut Aurel M. Buricea
30.X.1960 - a murit Mircea Florian (n. 1888)
30.X.1976 - a murit Barbu Solacolu (n. 1897)
30.X.1989 - a murit Frida Papadache (n. 1905)
31.X.1881 - s-a născut E. Lovinescu (m. 1943)
31.X.1920 - s-a născut Henri Wald
31.X.1953 - a murit Petre Dulfu (n. 1856)
31.X.1960 - a murit I.O. Suceveanu (n. 1905)
31.X.1972 - a murit Onisifor Ghibu (n. 1883)
1.XI.1887 - s-a născut N. Davidescu (m. 1954)
1.XI.1902 - s-a născut Constantin Chioralia (m. 1986)
1.XI.1908 - s-a născut D. Almaș (m. 1995)
1.XI.1926 - s-a născut Ion Ruse
1.XI.1929 - s-a născut Vasile Nicolescu (m. 1990)
1.XI.1934 - s-a născut George Boitor (m. 1976)
1.XI.1940 - s-a născut Victor Marin Basarab
1.XI.1942 - s-a născut Gabriel Iuga
1.XI.1944 - s-a născut Mircea Muhtu
1.XI.1946 - s-a născut Eugen Uricaru
1.XI.1960 - a murit George Mathei Cantacuzino (n. 1899)
1.XI.1961 - a murit, în SUA, Aron Cotruș (n. 1891)

Premiile literare

Istorie și istorioară

Costache Olăreanu
(n. 1 iulie 1929)

1979 - Premiul pentru proză al Uniunii Scriitorilor (*Ucenic la clasici*)

„Ce formidabil ar putea deveni acest jurnal! Dar cu o condiție: să ajung celebru“

JURNALUL lui Costache Olăreanu (*Ucenic la clasici*) cuprinde cinci ani (1949-1953) dintr-o perioadă despre care se putea vorbi și scrie destul de deschis în 1979, anul de apariție a cărții. Romancierii au fost primii care au refăcut, sub scutul „invenției“ o parte (dar numai o parte) din istoria anilor '50. Publicarea unui jurnal scris chiar în anii '50 nu putea decât să atragă atenția și voturile unui juriu cu o bună cunoaștere a așteptărilor momentului: răspundea obsesiei unui public dornic să citească adevărul și aducea documentul pur în locul ficțiunii. Cel care se așteaptă ca documentul să spună mai mult decât ficțiunea va fi însă dezamăgit. Mai toate evenimentele politice sau prozaice atât de crud colorate în romanele obsedantului deceniu lipsesc din jurnalul lui Costache Olăreanu. Abia dacă apar câteva aluzii la foame, sărăcie și cozi (115), la situația lui George Călinescu în Universitatea din București și la problemele cursurilor sale (26, 39), la o manifestație de 1 Mai unde se scandează lozinci (31), la balul U.T.M. (113) ori la noii „ștăbi de la Universitate“ (117). În oricare din romanele politice premiate de Uniunea Scriitorilor se spun incomparabil mai multe adevăruri, se prezintă atrocitățile unui timp care în *Ucenic la clasici* are suavități de insulă a fericiirii.

Atunci cum se explică faptul că majoritatea cărților care „spun“ plictisesc când sînt (re)citite astăzi, în timp ce jurnalul, adică documentul acesta plin de pete albe și de tăceri „vinovate“ se parcurge fără clipe de osteneală? Secretul se află, ca întotdeauna, cred, în jurnale, tocmai în spațiile adînci dintre două notații, în tăceri. În jurnalul lui Costache Olăreanu tăcerea se aude și e explozivă: ea conține toată frica, toate inhibițiile, toate eforturile de pază bună care să treacă primejdia rea și toate metodele de supraviețuire ale unui tînr de 20 de ani, student în Bucureștiul anului 1949. Tăcerea e contrapartea îngrijorată a tinereții lipsite de griji. În aceste pagini tăcerea și nu notația e dovada cea mai bună a autenticității și sincerității jurnalului și e un document

mult mai tulburător pentru mine decât toate adevărurile cosmetizate din romanele politice. Tăcerea spune totul. E perfectă. Restul e ucenicie.

UCENIC la clasici, Costache Olăreanu e în același timp și ucenic clasic. Adică omul pentru care istoria e încă istorioară personală. În paradigma învățăcelului care crește în paginile jurnalului și odată cu acesta intră cărțile mari citite prima oară, maestrul înfilniți prima oară, prietenii și colegii, primii pași în viața mondenă, primele concerte, primele și cele mai expresive gafe (50-51), iubirile, banii pe care nu știi dacă să-i dai pe cărți, pe chirie sau pe cantină (și îi dai întotdeauna pe cărți), cîte o mătușă ori un văr care te mai ajută etc. Ucenicul e proaspăt în reacții și viu, indiferent de vîrstă. Când e tînr, tinerețea lui se măsoară în cărți necitite (Thomas Mann, Rilke, Claudel, frații Goncourt) și în graba de a etala cărțile citite (Pliniu, Plutarh, Cicero, Aristotel, La Rochefoucauld, Montaigne, Pascal). Este confruntarea cu maestrul de hîrtie. Confruntarea cu un maestru în carne și oase sporește densitatea tinereții ucenicului: se teme de el și îl iubește, îi privește cu mefiență geloasă pe ceilalți discipoli fiind sigur că numai el îl înțelege așa cum trebuie, se zăpăcește de bucurie la orice semn de bunăvoință din partea acestuia, citește cărțile, autorii, literaturile pomenite de el. Pentru Costache Olăreanu student la Litere în 1949 nu putea exista alt maestru decât George Călinescu. Fidelitatea față de profesor nu e exhibată, ci infiltrată ici-colo, în frazele cărții. Dar, ca orice discipol promițător, el scapă adesea prin „dezordine“ de tirania fidelității: „Observîndu-l azi pe Călinescu cum traversează holul de la Universitate, mi-

am pus întrebările cele mai năstrușnice: oare cine îi vâcsuiește pantofii? cum face baie? dar cum mănîncă? știe să scoată o rădăcină pătrată? cum strănută? cum înjură? a fumat vreodată? ce-ar face dacă i-ar lua vîntul pălăria? cum doarme (cu fața în sus, pe burtă, pe stînga, pe dreapta)? sforăie? face gimnastică dimineața? știe să coasă un nasture? s-a gîndit vreodată să-și lase mustața? știe să repare un robinet? dar să pună liță la tabloul electric?“ (40). Semnificativă este și revenirea: „Cîteva minute mai tîrziu, ascultîndu-l în amfiteatrul «Odobescu» toate întrebările s-au topit ca niște bucățele de unt pe o plită încinsă“ (41). Tot în chip de monștri sacri apar fugăr, în paginile jurnalului, Camil Petrescu, Ion Barbu, Mihail Sadoveanu, Tudor Arghezi.

În cartea lui Costache Olăreanu frumos este jocul dintre constantele uceniciei arhetipale și variabilele uceniciei determinate istoric. Un student de azi se poate probabil regăsi în fiecare pagină și se poate simți diferit în fiecare rînd. Depinde dacă vrea să scoată miezul sau preferă să studieze cojile. Remarcabil este însă altceva: ucenicul scrie ca un maestru și aici „dragostea pentru clasici, (...) domoală dar sigură“ (19) își spune cuvîntul. Fiecare zi / notație e o creație completă, o lume plină cu tot ce trebuie și în doza propice: informația banală, descrierea iute și nervoasă, confesiunea, sentința, sugestia

Afinități electice

SÎNT un scriitor care admiră din toată inima. Pentru mine nu există nenorocire mai mare decât aceea de a nu fi capabil de admirație. Nu pot să am nici un fel de prietenie pentru cel care are o asemenea slăbiciune. Care nu știe că există capodopere, oameni admirabili, frumusețe, bucurie. (...) Gîndiți-vă la toate greselile adunate de juriul premiului Goncourt. Au lăsat pe dinafară capodopere. Le spun mereu colegilor mei: «Amintiți-vă de 1932!» În anul acela juriul dădea la o parte *Calătorie la capătul nopții* de Céline și alegea *Lupii* de Guy Vazeline. Au mai fost și alte întîmplări de acest fel: *Memoriile lui Hadrian* de Marguerite Yourcenar n-au avut nici măcar un vot. Tot așa și *Stăvilă la Pacific* de Marguerite Duras! Din fericire există premiul Renaudot care mai repară din neghiobiile juriului Goncourt. Aici au fost aleși Butor, Le Clézio... Pe scurt, face fiecare ce poate.“ (Traducere din *Lire*, octombrie, 1996. Îi mulțumesc lui Alex. Leo Șerban pentru că a semnalat în *Dilema* interviul cu Michel Tournier și pentru promptitudinea cu care mi-a pus la dispoziție revista *Lire*).

Michel Tournier

Premiile Uniunii Scriitorilor - 1979

Poezie

Daniela Crăsnaru (*Crîngul hipnotic*)
Ștefan Aug. Doinaș (*Hesperia*)
Ileana Malancioiu (*Peste zona interzisă*)
Adrian Popescu (*Curtea medicilor*)

Proză

Alice Botez (*Emisfera de dor. Eclipsa*)
Bujor Nedelcovici (*Zile de nisip*)
Costache Olăreanu (*Ucenic la clasici*)

Critică și istorie literară

Liviu Ciocărlie (*Alb și negru*)
Valeriu Cristea (*Spațiul în literatură*)
Cornel Ungureanu (*Contextul operei*)

Dramaturgie

Ion Băieșu (*În căutarea sensului pierdut*)
Fanuș Neagu (*Scoica de lemn*)
D. R. Popescu (*Studiul osteologic al unui schelet de cal dintr-un mormînt avar din Transilvania*)

Publicistică și reportaj

Petru Creția (*Norii*)
Corneliu Leu (*Romanul unei zile mari*)
Ion Pop (*Ore franceze*)

Literatură pentru copii și tineret

Mihai Beniuc (*Ajun de răscoală*)
Ion Hobana (*Douăzeci de mii de pagini în căutarea lui Jules Verne*)

Haralamb Zîncă (*Eu, H. Z., aventurierul*)

Debut

Mioara Apolzan (*Casa ficțiunii*)
Denisa Comănescu (*Izgonirea din paradis*)
Traian T. Coșovei (*Ninsoarea electrică*)
Emil Hurezeanu (*Lecția de anatomie*)
Mircea Nedelciu (*Aventuri într-o curte interioară*)
Roxana Sorescu (*Interpretări*)

Marele Premiu pentru întreaga activitate:

Constantin Noica

(=deschidere) și închiderea rotundă: „Plec cu Andrei spre Piatra Mare. Părăsim șoseaua care duce la Brașov și suim pe la Șapte Scări fluierînd sau simuînd căderi și panici. La 6 d.m. ajungem sus, la cabană. Cîțiva oameni, un cîine, un cabanier subțire ca o lance dar, mai ales o sâsoaică frumoasă care îmi produce vertigii mai grozave decât la Șapte Scări (o femeie, desigur, este o ascensiune!). La 8 sîntem în pat. Adorm destul de repede, dar nu înainte de a auzi cum tipul, care era cu sâsoaica trece în patul ei. Afară un cîine urlă la lună“ (131).

Scrișul lui Costache Olăreanu cel de douăzeci și ceva de ani nu are nici unul dintre defectele scrisului neformat: lipsește cu desăvîrșire patetismul sau sentimentalismul, înduioșarea de sine, lipsesc amănuntele superflue, verbiajul, în schimb nu lipsesc boabele de umor, autoironia, uimirile jucate, aluziile fertile care țin, toate, de stilul perfect cizelat. Dacă în episoadele de viață relatate în jurnal tinerețea apare mai degrabă ca o vîrstă sfîcîitoare și plină de dezavantaje (inclusiv coșurile de pe față și stîngăcia gesturilor) în schimb în scris, în stil tinerețea lui Costache Olăreanu este vîrsta clasicului (tînr perfect dezvoltat, vîrsta lui Ahile cum a spus maestrul său). Personajul care trăiește și se formează în jurnal va fi bifat deja, firește, altă vîrstă. Dublura lui care scrie e „forever young“. Acesta este riscul celui care ucenicește la clasici: îmbătrînește mai repede decât cărțile sale. Mult mai neplăcut este cazul scriitorilor care îmbătrînesc mai încet decât cărțile lor.

Gellu DORIAN

Eranos

Nu toate gândurile duc spre fericire, fericirea nu poate răscoli prea mult gândurile, așa cum cad brațele ostenite ale lui Sisif sus când deja bolovanul e-n vale, nu întotdeauna descopăr în fața mea ochii ce mă pot citi pînă la capăt, uneori cad pleoapele ca stururile pe ferestre, umbre adînci în spatele lor mistuind viața care ar fi putut învăța fericirea pe dinafară, dar nu toate gândurile duc spre acolo, nu toți știu să înțeleagă inima așezată în palme, sîngele ei înverzind roua pe ierburi, nu toți vin la această masă cu hrană de-acasă, mulți așteaptă să le oferi vinul tău, pîinea ta, viața ta ostenită suspectată de trai fericit, nu pentru că n-ar ști ci pentru că-și imaginează ceea ce nu le convine să fii, și tu le oferi vinul tău, pîinea ta, dar nu toate gândurile duc spre fericire, cum spre tristețe toate se împlinesc, cum spre ispită toate se duc. Toți venim și ne spunem cuvintele pe care le-am crescut ca pe niște copii, auzul fiecăruia devoră cîte un înțeles în timp ce pe beton se aud plesnituri, ca și cum veverițele ar decoji alune, huzurind în dialogul lor molfăit, - unele prind bine, altele dau greș, fiecare își mînuie cum poate mai bine discursul, mii de cărări cresc în gînd, gândurile nu duc toate spre fericire; iată-ne cum picăm în ele și ne pîndim ca la o vînătoare, fără vînat însă, fiecare din noi devenind vînat în plasa fiecăruia, în timp ce din firimiturile pîinilor noastre ciugulesc vrăbiile și se înveselesc, cîinii rod ciozvirtele și se-mprietenesc, groapa de gunoi se umple de resturi, huzur al șobolanilor bine organizați în caste, - numai noi, deja în spatele cuvintelor cu merindele terminate, devenim cîini înrăiți, păsări de pradă, jivine cotrobăind în sufletul fiecăruia ca prin niște galerii fără sfîrșit, noi plini de gînduri, raționali, fără a fi fericiți cu adevărat, noi la aceeași masă zile în șir, fiecare pe spesele lui, nu, nu putem fi fericiți cu adevărat, chiar dacă exultă cîte un hohot, chiar dacă în zbor cîte o vorbă de duh ne sfărîmă fălcile, chiar dacă femeile noastre ne iubesc și nu ni le rîvnim, chiar dacă libertatea ne copleșește ca muntele ce stă gata să se prăvale, nu, noi nu putem împlini gîndurile, mereu în despletire, încețoșate zări ivindu-se din ochi. Bem și cîntăm, merindele nu se termină, casa pare un rai pe care-l trăim cu adevărat, dar nu toate gîndurile duc spre fericire, deși drumul spre rai e pavat cu bune intenții, toți știm acest lucru, nici unul nu respectă regula pînă la capăt, nici unul nu spune când vrea să trădeze, chiar dacă trădarea nu-și găsește vreun rost, doar orgoliul să arate ca o față schimonosită de copil pe vitrina magazinului de jucării, doar vanitatea fiecăruia colcăind în ipocrizia ce dă năvală ca gloria peste viața poezilor anonimi peste noapte, ca loteria în visul omului sărac, - fiecare are un dinte împotriva celui alt, deși brațele cad bucuroase și se-mpreună, fățarnicie, lut modelat în fiecă clipă, vai, cît de fericiți sîntem, ce zile frumoase avem, dar gîndurile nu duc toate spre fericire, - unele se pot citi pe față, altele ies la iveală din te miri ce vorbă, cocoloșită apoi în speranța că nu s-a înțeles bine, altele duc pînă departe prietenia, pînă unde imaginația nu mai are puteri să-și închipuie, dar toate la un loc se risipesc în spasmele pe care le simțim atunci când pe chipul cuiva fericirea își arată culoarea, mult prea tîrziu să se mai poată face vreo schimbare, de fapt, ochi osteniți după atîta căutare,

după atîta umblet surd. Împreună, la aceeași masă, cu toate de ale gurii la îndemînă, viața limpezește așteptarea și toate cad în fastul nimicului, în ceasul împlinit cu de toate. Ce-am avut de spus am spus, acum sîntem ca niște frînturi de cuvinte silabisite într-o carte de colorat. Tabieturi, complezențe, mai că-ți vine să crezi că fericirea a coborît pe pămînt. Seară de seară, vorbe de duh, inimi pline de viață, viață acoperind tristeți și disperări, viață ruptă de purgatoriul zilnic în care ne ard zilele fără număr, fără număr lăsîndu-ne în final; toate sînt limpezi, ca-ntr-un eranos când filosofii greci veneau cu merinde de-acasă și-nțirziau zile în șir pînă ce peste toți s-a ivit Platon și de atunci masa e plină numai de el. Cine va fi, se simte în aer speranța, ca zborul gaiței însetate ce-a ciugulit ore-n șir carnea sărată de pe trunchiul de lemn, dînd tîrcoale cupelor cu vin lăsînd deoparte apa izvorului, dar nimeni nu cunoaște răspunsul, poate că nici nu-l vor afla vreodată, nimeni nu este sigur că face, așa cum se cere, treaba pînă la capăt, toți avem certitudinea că nu putem da greș, dar gîndurile nu toate duc spre fericire, unele ne fac ochii triști, altele ne însingurează, altele ne fac hirsuzi, amari, incozi, altele dau de-a valma în flecuștețe și acestea fac sarea și piperul zilelor noastre în munți, la masa la care gustăm fiecare din ceea ce fiecare este, din vinul fiecăruia, din pîinea fiecăruia, numai din speranța fiecăruia nu. Nu tot ce facem ne reprezintă, atît de bine precum ciudațeniile pe care nici nu ni le știm dar sînt observate de către ceilalți și puse blazon, dar nu toate aceste gînduri duc spre fericire, unele revarsă mai tîrziu și zgomotul lor sună a avalanșă. De fapt spun toate acestea tocmai din teama de-a nu se întîmpla ceva ce-ar putea să-i supere pe filosofii greci și să nu-l mai nască pe Platon. Suspiciunea roade orice gînd sănătos, pune chiar talaz fericirii, dă ghes uitării, scrișnirii din dinți, basme apoi de spus în gurile rele gata oricînd să dezbine. Or nu acesta este rostul nostru acolo, la masa la care gîndurile ni se bat cap în cap tocmai pentru că simt în preajmă fericirea ca o jivină speriată de privirea omului rătăcit prin pădure, fericirea care nu poate avea un chip anume ci doar înfățișarea liniștii pe care atît de mult o visăm arzînd în butoiul cu smoală.

**CERȘETORUL
DE CĂFEA**

de Emilian
Brumăruș

Cuiele se bat cu fruntea

(Hambarul lui Moll Flanders)

1.

Lîngă dalbul tău picior,
Unde se îngeamănă
Fărdelege cu celalt
Și-s strînși fluturii ciopor
Coboriți lin din înalt,
Surioară, cheamă-mă.

Căci de cînd nu ne-am văzut,
De genele ochilor uzi
Mi-atîrn' lacrimi de doi puzi,
C-au trezut și-au tot trecut
Printre flori mari de bostan
Căruțe grele cu ani
Și-mi simt sufletul în mine
Ca mațul de becaține
De subțire.

Pupa-ți-aș în amintire,
Într-un antresol,
Sub capot, pe trupul gol,
Să-mi mîntui viața nătîngă,
Coapsa stîngă,
Și să-mi fac mîntea-nțeleaptă,
coapsa dreaptă...

2.

Ea are sîinii doldora de spaimă
Că nu vor fi prea bine sărutați
Și dacă nu-i săruți te iau la palme
Toți vîrcolacii munților Carpați!

Ea are-un șold ce-i dă pe toți la naiba
De nu mai știi sub fusta ei ce este:
Drac despîcat în două cum e roaiba
Sau inger pus pe șotii și pe feste.

Și totuși, doamne, dînsa-i gospodină,
Și-i singură și-i tristă, și-i lalea.
O, suflete, sărut-o pe botină,
Lîngă blacheu, îndrăgostit lulea!!

Tăslăuanu vizionarul

OCTAVIAN Tăslăuanu a rămas cunoscut, în istoria literară, prin esențiala sa contribuție la continuarea apariției revistei *Luceafărul*. Revista a apărut în iulie 1902 la Budapesta, din inițiativa unui grup de studenți români dăruți, cu banii, proveniți dintr-o moștenire, a lui A. P. Bănuț. E probabil că la sfârșitul anului 1902 (isprăvind-se fondurile bănești) revista ar fi sucombat. Norocul a voit că în 1902 să se stabilească la Budapesta Tăslăuanu, ca secretar al Consulatului României, care își făcuse studiile universitare în București. Tăslăuanu, tânăr luminat și cu bune înclinații pragmatice, preia treburile revistei, pe care o susține financiar din leafa sa de slujbaş. Din redacția inițială făcuse parte și Goga, semnând în primul număr o *Rapsodie* sub pseudonimul Othmar. Când la începutul lui 1903, Tăslăuanu a devenit factorul dirigiuitor al revistei, Goga a fost anunțat ca redactor responsabil. *Luceafărul* a apărut ca o consecință a elanului național și a devenit repede una dintre cele mai importante publicații în constelația *Sămănătorului*, chiar de la început (adică înainte de 1903, când vestita revistă bucureșteană a fost preluată, ca director, de N. Iorga) pentru că, pînă în 1903, *Sămănătorul* a fost coordonată de Ilarie Chendi, prieten cu Tăslăuanu, Goga și ceilalți membri ai redacției. Tăslăuanu a fost pentru *Luceafărul* ceea ce a fost Iacob Negruzzi pentru *Convorbiri literare*. Fără el, revista n-ar fi devenit, repede, cea mai importantă publicație. Revista ardeleană va păstra o anumită independență de atitudine față de *Sămănătorul*. Au fost chiar pelemici între *Sămănătorul* lui N. Iorga și *Luceafărul*, ba chiar un tânăr publicist (Ulpiu Traian Mihai) a publicat în nr. 14-15 din 1903 articolul *Un curent neîntemeiat în literatura română*, care l-a supărat mult pe Iorga, nemaivorbind de buna receptare, în revista ardeleană, a *Vieții noi* a lui Densusianu, publicație simbolistă. Apoi, din 1906, după apariția *Vieții Românești*, revista sibiană (acum apărea la Sibiu, unde Tăslăuanu a căpătat slujba de secretar al *Astreii* și o putea susține financiar) se apropie mai mult de poporanism. Dar cel mai mult a supărat pe noii mentori ai *Sămănătorului* (A. C. Popovici, Ion Scurtu) articolul lui Tăslăuanu, din 1908, intitulat *Două culturi*, care l-a iritat și pe Maiorescu, dar a fost elogiat în *Viața Românească*. Pînă în 1914, cît timp a apărut revista la Sibiu, lîngă Rășinariii lui Goga, ea a fost diriguată de Tăslăuanu, urmîndu-și destinul ei așezat și cumpănit, relevînd două mari talente, Goga și Agârbiceanu. De adăugat că mentorii revistei, Tăslăuanu și Goga (dar nu numai ei) s-au dovedit a fi, alături de Chendi-bucureșteanul, campionii curentului oțeliților din mișcarea politică românească transilvană, în luptă acerbă cu direcția pasivistă care era reprezentată de conducătorii

Partidului Național Român. Tîrziu, după incidentul neplăcut Goga - ministrul maghiar Kristoffi, aplanat de Stere în 1910-1912 (deși acuzația de trădare ce i-au adus-o poetului Al. Vaida-Voevod și Iuliu Maniu a fost - o știu de la M. Ralea, care o știa de la Stere - adevărată) spiritul oțelit a cîștigat teren, împotriva pasivismului. Dar, de atunci, din 1910-1912, Goga și Tăslăuanu erau rău priviți de conducerea PNA (mai ales de Maniu și Vaida-Voevod), încît, în anii neutralității (1914-1916) și Goga, apoi și Tăslăuanu, se află la București militînd pentru intrarea României în război alături de Antantă, probozind, pînă la acuzația nedreaptă de trădare - pe Ion I. C. Brătianu, șeful guvernului liberal, care refuza să angajeze țara în conflagrație fără tratate sigure (politice și militare) cu aliații. De atunci, din 1910 și din 1914-1916, Goga și Tăslăuanu erau, deopotrivă, neagreați de conducerea politică ardeleană (Maniu și Vaida-Voevod) și profund antiliberali. S-au alăturat, încă la Iași, în 1917-1918, lui Al. Averescu, cu a sa Ligă a Poporului, devenită apoi Partidul Poporului. Fapt este că Tăslăuanu devine ministru, în martie 1920, în guvernul Al. Averescu, fiind, pînă la 16 noiembrie 1921, titular la Industrie și Comerț (apoi, pînă în ianuarie 1921) titular la Lucrări Publice. Oamenii lui Averescu au intrat în conflict rău cu liberalii (deși venirea generalului la guvern se făcuse cu asentimentul lui Ionel Brătianu) din rațiuni de rivalitate economică, Tăslăuanu inițiind preluarea, în patrimoniul românesc, a unor mari întreprinderi ardeleni (Reșița, Mica etc.). Totdeauna, în astfel de activități acaparatoare, se petrec fraude și fenomene de corupție. S-a întîmplat că cele mai multe fraude și corupție, despre care presa era plină și scandalurile în Camera Deputaților nu conțineau - s-au petrecut la ministerul condus de Tăslăuanu. Fostul animator al *Luceafărului* (în 1919 a reapărut, pentru puțină vreme, la București) a ieșit rău șifonat politic și moral de pe urma acestor panamale. N-a conținut, atunci și apoi, să pledeze în favoarea sa, declarînd că e om cu venituri modeste și nu s-a înfruptat din bunul public. Să-l credem, deși, în epocă, mai nimeni n-a crezut-o. Fapt este că Averescu l-a transferat, la 16 noiembrie 1920, la Lucrări Publice iar în ianuarie 1921 a renunțat, cu totul, la serviciile sale de ministru, deși guvernul a continuat să funcționeze pînă la 16 decembrie 1921. Iar în guvernarea Averescu din martie 1926-iunie 1927 nu s-a mai apelat la „compromisul” Tăslăuanu, pe cînd Goga era omul cheie în guvern, ca ministru de Interne. Tăslăuanu s-a mulțumit, în această legislatură, cu portofoliul de senator. De abia în 1932, istovit ca om politic, intră, cu agreementul lui Iuliu Maniu, în PNT, dar integrarea politică e mai mult formală, nemaizbutind să acceadă în prim-planul vieții politice,

ca, de pildă, Goga, cu care Tăslăuanu era în conflict ireconciliabil de prin 1925-1926. Traia retras, fără activități publice, avea o fiică de pe urma celei de a doua căsătorii (1918) și scria, de zor, fără întotdeauna cu speranța publicării, memorialistică și avîntate studii și proiecte pentru crearea unei federații a Europei orientale. A murit, uitat pe nedrept, la 23 octombrie 1942. Istoria literară i-a reținut numele și, în 1976, i-am publicat la Editura Minerva - din multe sale inedite memorialistice - un volum de *Spovedanii* în îngrijirea regretatului Vasile Netea și a d-lui Gelu Voican-Voiculescu. S-a organizat și o sesiune științifică omagială comemorativă (era centenarul nașterii lui Tăslăuanu) la Toplița, unde am participat cu bucurie și recunoștință. Cum se vede, tot istoria literară e mai dreaptă, găsind prilejul să-i omagieze pe cei îndreptățiți.

Recidivînd, dl. Gelu Voican-Voiculescu se îngrijește de un nou volum care adună scrieri inedite ale bunicului său. De astă dată cele politologice, dezbătînd, mai ales, proiectele lui Tăslăuanu legate de crearea unei confederații orientale, asemenea SUA și Marii Britanii. Proiectul, imaginat prima oară în 1924, e o reminiscență din imaginata *Statele Unite ale Europei* a lui Aurel C. Popovici, din 1903, respins, finalmente, de fruntașii PNR. Acum, în condițiile Europei postbelice, Tăslăuanu propune o confederație a Statelor Unite ale Orientului, care ar trebui să cuprindă următoarele țări: Polonia, Lituania, Estonia, Letonia, țările dunărene ca Austria, Cehoslovacia, Ungaria, România, țările peninsulei balcanice ca Iugoslavia, Bulgaria, Albania și Grecia, apoi Italia și, în sfîrșit, țările Asiei minore (Turcia și Siria), țările cauziene (Armenia, Georgia, Azerbaidjan). Adică o confederație mare, cu o suprafață de 4697200 km² și o populație de 164.750.000 de persoane. Aici ar fi șase grupuri de forțe, cu misiuni speciale în promovarea și apărarea intereselor generale. Confederația, avînd ca model aceea imaginată de vienezul Coudenhove-Kalergi, ar fi fost condusă de o Cameră a popoarelor compusă din delegați ai Camerelor Deputaților din fiecare stat și un guvern compus din cîte un delegat din fiecare guvern. Broșura lui Tăslăuanu din 1924 despre acest proiect n-a avut nici un ecou. El a continuat să militeze pentru utopica sa idee, deși chiar el îi descria greutățile enorme pentru realizare. Scria articole, alte broșuri, concepte de cuvîntări la conferințe la care n-a participat efectiv. Odată a stăruit asupra unei obiecțiuni ce s-ar putea aduce proiectului său, precizînd: „Aceste propuneri nu urmăresc separarea Orientului de Occident; confederația orientală ar putea întregi confederația europeană (cea propusă a lui Coudenhove-Kalergi - n.n.), după ce statele Orientului ar ajunge la conștiința puterii lor,

avînd o organizație creată prin voința și forța proprie”. Sigur că atunci proiectele lui Tăslăuanu au fost tratate drept utopice. Dar astăzi, cînd Europa occidentală e organizată într-o uniune, cu parlament propriu, și un organism economic comun, mai funcționînd și în alte zone geografice alte organisme unitare, proiectul lui Tăslăuanu nu mai apare ca o himeră. Dimpotrivă, e un precursor, al nostru, pentru aceste realități politico-economice care, iată, astăzi funcționează, țările din fostul lagăr socialist (care și el era un organism comun politico-economic și militar), printre care și România, aspirînd ardent, ca unica soluție necesară, să i se integreze, după ce în Consiliul Europei a fost primită. Așa stînd lucrurile, azi utopiile lui Tăslăuanu din 1924-1929, trebuie altfel privite și tratate, repet. drept previziuni precursore. E bine ca au fost scoase la lumină, prin editare și reeditare, restituindu-ne, în fond, un vizionar.

Dl. Gelu Voican-Voiculescu a înzestrat ediția cu o lungă prefață, cu note și așa-numite argumente iar prof. Vasile Secăreș semnează o postfață. Era firesc ca prefațatorul să voiască să-l absolve pe bunicul său de acuzațiile ce i s-au adus în 1920-1921, care l-au compromis definitiv ca om politic. O face uneori cu argumente valabile și convingătoare, chiar dacă nu sînt și hotărîtoare. Sigur că întreaga campanie, de atunci, împotriva lui Tăslăuanu a fost instrumentată de liberalii conduși de I.I.C. Brătianu (la campanie au participat, totuși, și gazetele independente și cele țărănești care erau adversare liberalilor). Dar e de neacceptat filipica d-lui Gelu Voican-Voiculescu împotriva lui Ionel Brătianu, considerat drept cel care a pierdut (?) războiul, care a fost dictatorul României din 1914 pînă în 1927, că a fost potrivnic luptei politice a românilor ardeleni, mergîndu-se chiar pînă la a asemui familia Brătianu (tatăl și fiii) cu aceea a lui N. Ceaușescu. Sînt, toate acestea și încă altele, nepermise exagerații notate răsît de un nespecialist, ca să nu spun un diletant în ale istoriografiei. În realitate, Ion I.C. Brătianu, cu toate defectele sale, a fost unul dintre marii bărbați de stat - poate cel mai mare - al României, căruia i se datorează, în mare măsură, crearea României Mari și organizarea politico-economică a României postbelice. Asta chiar dacă Tăslăuanu a fost - sau nu - o victimă a liberalilor.

Prohibirea unei vocații

AȘTEPTÂND ceasul de apoi noi, cei în viață, devenim mai bătrâni decât cei între timp plecați și care ne precedau cu o generație. Trudnic, ne adăugăm an după an, pe când ei rămân incredibil de tineri, precum Constant Tonegaru la 33 de ani sau, maturi tocmai, ca Dinu Pillat, la 54 de ani. Este durerosul lor privilegiu de a se transforma într-un soi de culpă pentru cei ce le-au supraviețuit parcă printr-un act ilegal de insolentă existențială, impresie falsă, bineînțeles, dar cu puternică adresă intimă.

I-am iubit, dar le-am supraviețuit, îi comemorăm, la vârstele pe care le-ar fi avut astăzi, de patriarhi, dar i-am depășit în numărul de ani pe această scoartă a pământului. O neașteptată răsturnare de destin istoric le-a confirmat dreptatea și i-a repus în rolurile lor culturale, pe înaltele trepte ale unor merite incontestabile. Cărțile lor s-au retipărit, cele de sertar au văzut lumina tiparului, reparând una din cele mai strigătoare la cer samavolnicii care li se făcuse, în acțiunea de ștergere a memoriei unei națiuni.

Nu toate însă, și nu tuturor. În clipa când Dinu Pillat ar fi împlinit, dacă ar mai fi fost aici, șaptezeci și cinci de ani, romanul său pe care-l îndrăgise mai mult și pentru care a avut de suferit chinuri ce nu-s de dorit nimănui, zace mai departe în rafturi obscure, prohibit anume ca în ziua când a fost confiscat de organele Securității. De aceea am și început rândurile de față cu titlul romanului său, *Așteptând ceasul de apoi*...

Nu ne vom referi acum la tragismul unei existențe barată, printre altele, de o condamnare de un sfert de secol de temniță sau la tristul episod al îndepărtării din postul de cercetător literar, în ultimul lui an de viață, ci la un mai ascuns rău în

existența unui creator: interdicția de a-și urma vocația! La 22 de ani, Dinu Pillat publică romanul *Tinerețe ciudată*, doi ani mai târziu romanul *Moartea cotidiană*, două cărți indicând căile pe care le-ar fi urmat proza românească după splendidul florilegiu interbelic, în cazul în care n-ar fi fost jugulată. Cu un ceas înaintea unui curent care ulterior a făcut școală în Occident. Cursul evenimentelor l-a determinat pe scriitor să se îndrepte către cariera didactică, spre istoria și critica literară, domenii înrudite, secundare primului. Totuși, zece ani mai târziu, Dinu Pillat are gata un roman de investigație psihologică (abisală?) a mișcării legionare, căreia nu-i aparținuse, ceea ce nu înseamnă însă că nu-i trezise, ca fenomen și evoluție, un vii și adânc interes.

În timpul îndelungatei anchete la care a fost supus, cu recurgerea la tortură, s-a încercat a se face din manuscrisul romanului o probă a apartenenței acuzatului la mișcarea legionară, spre a întregi tabloul unui fiu de moșier spion, reacționar - etc. etc. Totuși, la proces, s-a renunțat la acest cap de acuzare. Ceea ce nu a avut drept consecință, la eliberarea din detențiune, restituirea manuscrisului, confiscat în ambele exemplare existente. A fost, implicit, condamnarea fără apel a unei vocații, cu nimic mai puțin tragică decât lipsirea de libertate.

Dinu Pillat nu a mai scris un al patrulea roman, literaturii noastre i s-a uscat o ramură. Omul, care știa să ierte, a purtat tot restul vieții, adânc ascuns în ungherele eului, stigmatul acestei amputări. Nici cei care l-au cunoscut mai bine, printre care mă onorez a crede că m-am numărat, nu l-au dibuit. Mi-a sărit însă în ochi, cum prozaic se spune, urmărind procesele-verbale de interogatoriu ce i-au fost luate și unde, cu cea mai mare mi-

nuție, acuzatul a fost nevoit să declare cui dăduse spre lectură *Așteptând ceasul de apoi*, ce impresii obținuse de la lectori: G. Călinescu, Vladimir Streinu, Șerban Cioculescu, Tudor Vianu, Barbu Slatineanu. Textul, redat în lucrarea *Prigoana - documente ale procesului C. Noica, C. Pillat, N. Steinhardt, Al. Paleologu, A. Acterian, S. Al. George, Al. O. Teodoreanu etc.* (Edit. „Vremea”), este scris pe limba anchetatorului, la dictarea acestuia și de către un terț. Rețin, din suita de anchete, febra comunicării unui autor tânăr care înmăna unor somități ale criticii o lucrare încă netipărită. Răspunsurile celor în cauză, în circumstanțele știute ale modului de anchetă, interesează prea puțin. Este posibil ca G. Călinescu să-i fi opus modelul *Bietului Ioanide* („stilul realist-caricatural”), după lectura a numai două capitole sau ca Vladimir Streinu (coacuzat, de altminteri) să-i fi spus că n-a înțeles romanul, dar că i-a trezit amintiri în legătură cu Armand Călinescu, din aceeași perioadă, ca Șerban Cioculescu să nu fi agreat două din cele trei fragmente citite, dar să-i fi plăcut cel de al treilea, considerat „foarte expresiv”. La acea lectură asistasem și eu și atâta mi-a rămas în memorie, figura unui tânăr numit Vasia, legionar, muncit de îndoieli, și care cade cu capul pe masă - poate băuse! Și este, tot așa, probabil ca verdictul lui André Scrima, dat la el în chilie („primul roman mistico-apocaliptic din literatura română”) să fi fost cel mai apropiat de adevăr. Poate că nici Tudor Vianu nu greșise într-un totu obiectând lipsa din roman a unei ex-

plicații istorico-politice a fenomenului legionar. (În textul interogatoriului, cuvintele *fenomenul legionar* sunt puse superstițios în ghilimele, ca în cătușe). Strategia anchetatorului de a nu elucida calitatea estetică a romanului, dar de a pune și aici o ștampilă ideologică, apare cu evidență.

Incontestabilă este frenezia cu care un creator, în imposibilitate de a fi publicat, își depune opera în mâinile celor mai avizați critici, experți, cunoscători literari. Verdictul acestora n-a fost prohibitiv, ca să explice inhibarea unei vocații. Aceasta s-a produs, totuși, în ciocnirea cu regimul. Dau pe față așadar o crimă, cu nimic mai puțin odioasă decât răpirea libertății ori ridicarea vieții, chiar mai tenebroasă și cu tot atâtea consecințe, de pe urma cărora suferi, la un loc cu cel amputat, însuși tu, cititorule...

Barbu Cioculescu

Primim:

O pledoarie necesară

1. Articolul nostru *Cultura românească în exil* (*Rom. lit.*, 1996, 38) s-a bucurat, după cum se vede, de o atenție mai mare decât cel precedent (*Exilul uitat*, *Rom. lit.*, 1992, 2). Trebuie să luăm act de intervenția și de completările d-lui Alain Paruit (*Rom. lit.*, 1996, 43) și să le considerăm bine venite. Cunoscutul și apreciatul traducător al literaturii române în limba franceză a citit cu atenție cele ce am scris, asumându-și, la rândul său, sarcina de a „aduce acasă”, în *România literară*, numele autorilor români care s-au ilustrat în Franța (dintre aceștia, o bună parte au fost traduși - cu mult talent - chiar de D-sa).

2. Dar, trebuie să arătăm, scopul articolului (articolelor) nostru nu era cîtuși de puțin acela de a da o listă, mai mult sau mai puțin împlinită de nume, nici acela de a distribui certificate de valoare. Numele de noi citate nu erau limitate la o țară sau la o epocă anume: erau numai *exemple*!

Articolul nostru, în intenție, servea o cauză: a atrage atenția culturii românești din țară că departe, în exil - sau dacă vrem, acum, în „diaspora” - au scris și scriu oameni de litere români, care ar trebui să fie *integrați* - în sfîrșit - în literatura contemporană. Integrați - adică editați, introduși în bibliografii și în Universități etc.

Am încercat așadar a face apel la *memoria* culturii românești contemporane și, de aceea, ne-am înfîlțit în perfectă consonanță cu domnul Virgil Ierunca cel care „a umilit uitarea”. În volumele sale (mai ales în *Subiect și predicat*, 1993), citească oricine din țară numele unor „prieteni care au fost” și reflecteze, singur: sînt oare cunoscute, în țara noastră toate numele acolo citate?

3. De bună seamă, o mare parte dintre scriitorii români din exil au fost publicați, în ultimii ani, în țară. Edituri importante au inițiat colecții ale literaturii din exil, revistele literare și-au deschis paginile scriitorilor îndepărtați de țară.

Dar nu la aceștia ne-a fost gîndul, atunci cînd am

scris articolul precedent. Noi am vrut să atragem atenția mai ales asupra celor mai puțin cunoscuți sau a celor dispăruți: înainte de a fi pierduți de tot pentru cultura românească.

În seria de nume citate de dl. Alain Paruit se găsesc însă și nume care cu adevăratul exil nu au nimic a face: aceștia, chiar dacă scriu în străinătate, în Franța, se găsesc, în vacanțe, nu o dată în România. Tot astfel alții, astăzi, publică în mod normal în România. Numele lor sînt bine cunoscute în literatura română.

Noi ne-am ocupat, în schimb, mai ales de cei ce sînt amenințați de uitare totală: „exilul uitat”. Dar și în această succesiune de nume, lista sîrguincios alcătuită de dl. Alain Paruit aduce completări utile, demne de reținut pentru istoria noastră literară.

4. În sfîrșit, putem acum spera că această contribuție ultimă, tardivă, dar tot afit de prețioasă, adăugată strădăniilor noastre precedente, va putea lărgi orizontul problemei. Ar fi bine să așteptăm, în paginile *României literare*, și alte completări, din alte țări, de pe alte continente.

Istoria *integrală* a culturii românești din exil își așteaptă încă realizarea.

1. În ceea ce privește cea de a doua intervenție, aceea a d-lui profesor Gheorghe Caragiani (*Rom. lit.*, 44, p. 6), nu putem să nu remarcăm caracterul ei strict personal.

Dincolo de numărul de studenți și de titlurile interesante de teze de licență (care însă nu interesează deloc în discuția de față fiind vorba *nu* de români ci de italieni), faptele sînt următoarele:

La Institutul Oriental din Napoli existau pînă de curînd două catedre de română: una în cadrul Facultății de Litere, deținută cîndva de prof. Th. Onciulescu, căruia i-a succedat prof. Caragiani, și alta în cadrul Facultății de Limbi Străine la care titular a fost regretatul prof. P. Buonincontro (despre care am scris în *România literară*, 1955, 18, p. 22). Această din urmă catedră de română a

fost trecută la... limba rusă! Deci *s-a pierdut*!

2. *S-a pierdut*, de asemenea, catedra de Limba română de la Universitatea din Potenza, pe care a concurat - cu succes - însuși dl. G. Caragiani, asigurîndu-i un timp viabilitatea. Prin plecare D-sale de acolo, catedra de limbă română nu a mai fost continuată! Dar despre această catedră *stînsă*, D-sa nu vorbește.

3. Aflăm, acum, că și catedra de Limba română de la Facultatea de Științe Politice din Roma - pe care o suplinește dl. G. Caragiani - „se salvează”, ne spune chiar D-sa, „deocamdată”.

4. În sfîrșit, catedra fostului profesor Petru Iroaie, de la Universitatea din Palermo, în Sicilia, este total uitată! Chiar noi, în cele ce am scris - are dreptate Dl. G. Caragiani - am pierdut-o din amintire. Petru Iroaie, distins istoric și filolog, elev al lui Alexandru Philippide a dispărut în neant și, odată cu el, Catedra de română...

Iată de ce am scris articolele precedente, în 1992 și 1996. Nu pentru ea unui să-și caute numele și să protesteze pentru că nu figurează în seria de *exemple* date acolo. Am scris *Exilul uitat* (1992) și *Cultura românească în exil*, în *România literară*, revistă centrală a Uniunii Scriitorilor, pentru cei care au scris în exil, cei care au predat limba și literatura română în condițiile grele ale depărtării rupte de țară - dar *în libertate* - pentru ca paginile lor „uiteate și exilate” să fie *integrate* în cultura românească liberă, actuală.

Pentru ca să se știe, acum, *în țara noastră*, ceea ce au întreprins, pentru limba și cultura ei, Mircea Popescu din Roma, Alexandrina Mititelu din Padova, Th. Onciulescu din Napoli, D. Marin din Bari, C. Caragață din Firenze, Petre Ciureanu din Genova și alții - ca să ne limităm la cei mai cunoscuți în Italia.

Nu este păcat că, pînă acum, lucrările domnului Virgil Ierunca și articolele noastre au fost singurele care au menționat aceste semnificative nume?

Nu constituie oare aducerea lor „acasă”, în circuitul cultural al României de astăzi, o nobilă, o necesară și adevărată cauză?

Alexandru Niculescu

PENTRU un scriitor adevărat, nu există o bucurie mai mare decât aceea a scrisului și o criză mai importantă decât criza cuvintului. Cine crede că rezistența prin cultură n-a însemnat mare lucru se înșală. Dar vremea acesteia s-a dus. Supraviețuim cu greu cărților noastre care au însemnat ceva și pentru alții, având sentimentul că lumea din jur își este suficientă sieși și că orice ai încerca să-i spui nu este dispusă să te asculte. Singurul lucru care a trezit cu adevărat curiozitatea publicului în ultima vreme a fost *Cartea Albă a Securității*, cu murdăriile anonime ale sale și *încondeierile* de aceeași factură cuprinse în anumite jurnale. Am în vedere, între altele, și cele două pagini cu texte inedite ale marelui Ion Caraion, oferite nu demult cititorilor noștri prin grija lui Emil Manu. Deasupra acestora s-a scris, cu litere mari, că au fost restituite de la vechea Securitate. Asta părea să le dea o anumită *demnitate*. Poate s-ar fi convenit să fie însoțite de o notă că de firavă de delimitare, având în vedere faptul că se spuneau lucruri deosebit de dure despre niște autori care au avut rubrici permanente în această revistă la vremea când d-l Emil Manu lucra din greu la *Săptămîna* lui Eugen Barbu (care avea exclusivitate pentru textele scoase la iveală de Securitate). Nu mult după ce Ion Caraion a părăsit țara am fost cu toții îngroziți de ceea ce publica această foaie de scandal sub semnătura marelui poet nu numai despre dușmanii acestuia, ci și despre cei mai apropiați prieteni ai săi. Ne-am mulțumit să dăm vina pe Eugen Barbu și pe instituția odioasă cu care colabora el. Dar, din păcate, facsimilele reproduse nu erau falsificate așa cum sperasem în zadar. Cel care le semna era în viață și nu a negat faptul că-i aparțin. Ar fi avut o scuză dacă poliția politică l-ar fi obligat să le scrie, dar nu i s-au

smuls prin tortură. Le scrisese de bună voie și nesilit de nimeni și întreceau prin vulgaritate majoritatea notelor de la Securitate. În ce mă privește, aș fi preferat să nu fi luat act de ele. Să fi rămas la *Cimitirul din stele*.

În ciuda succesului deosebit de care se bucură și a faptului că publicarea lui mă avantajează, îmi voi asuma riscul de a spune că anumite pagini din *Jurnalul* d-lui profesor Mircea Zăciu mă pun și ele pe gânduri. E de ajuns să te oprești la portretele făcute lui D. R. Popescu și lui Gogu Rădulescu ca să-ți dai seama de subiectivitatea autorului care minează textul. Deși paginile în care ne este prezentat *Moșu'* (cum i se spunea lui G. R. printre cei care îl frecventau) au toate calitățile scrisului unui intelectual rafinat cum e Mircea Zăciu (și încă ceva pe deasupra), *marele personaj* realizat de Domnia Sa nu mă convinge. Audiția muzicală și masa aleasă care le sînt oferite oaspeților săi mi se par scump plătite. Aceștia trebuie să-i înghită porațiile suficiente pe teme din toate domeniile posibile și plîngerile împotriva celor ce și-au îngăduit să nu vrea să scrie ori să vorbească despre poezia soției sale care fusese nu demult comemorată. Aflăm pe această cale că *marele personaj* era obsedat de faptul că Poetul (Gellu Naum), deși erau, totuși *amici* încă din primele clase, îl refuzase. În ciuda rezervelor mele cu privire la obiectul acestora trebuie să recunosc că ironia din paginile în discuție e fără egal și *fără frontiere*. Astfel admirația și prietenia care îl leagă de Ana Blandiana nu-l vor împiedica pe autor să scrie cum a intervenit ea să-l convingă pe *Moșu'* că toți, dar absolut toți cei din societatea lor de la Comana (începînd cu prozatoarea Ioana Postelnicu și sfîrșind cu moașa) ar fi fost consternați de faptul că Domnul Gellu a refuzat să vorbească despre Doamna Dorina.

Eu, care n-am fost consternată de acest lucru, ci dimpotrivă, pe măsură ce recitesc anumite pasaje sînt tot mai amuzată de enervarea ștabului care suportă cu greu afrontul *amicului* și încearcă să-l facă praf cu nevastă cu tot, pe motiv că aceasta și-ar fi îngăduit să-l cheme pe el *ca o castelană* la masă, deși n-ar prea avea habar să gătească. Desigur, Poetul (care are remunerație - după buget, mică) nu poate oferi ca el icre de Manciuria, somon fumé, pui de baltă, vin alb și roșu și rozé și mai știu eu ce. De altfel, ca un supraréalist autentic ce este, nici nu prea pune mare preț pe bucate. Dar ca să nu rămîneți cu o impresie greșită citînd acest jurnal, vă pot spune, în cunoștință de cauză, că felurile modeste, oferite (cu drag) de soția sa, nu numai că nu sînt nesărate, așa cum le spune *amicul* său oaspeților lui încercînd să-i distreze, ci sînt de-a dreptul rafinate. Ca să nu mai vorbim de desert, la care, oricum, ai privilegiul de a vorbi cu Gellu Naum.

Dar, cu sau fără voia mea, trebuie să recunosc că jurnalul în discuție are o imensă însemnătate. Chiar și pentru observațiile de acest tip, pe care autorul nu și le cenzura așa cum ar fi făcut altcineva.

Comentariile despre această carte (socotită o capodoperă) nu au fost concurente decât de cele cu privire la jurnalul și mai neașteptat al d-nei Sanda Stoilojan pe care l-am citit toți cu sufletul la gură și apoi l-am dat mai departe. Cîrcotașă cum sînt, voi spune că am avut și în legătură cu acesta o reținere-două. Întîi pentru paginile despre prietenul autoarei, Constantin Noica. Fiindcă nu întîmplător ele au putut fi luate de destructorii filozofului ca o mărturie. Apoi, pentru că uneori se exclamă: Ah, românașii noștri din țară! Alteori, cu aceeași dezamăgire: Ah, românașii noștri din afară. Citesc eu cu patimă cît citesc,

apoi mă opresc și mă-ntreb, deși știu bine că nu-mi pot răspunde: atunci, românașii noștri de unde?!

Dar, să trecem în sfîrșit peste asta, fiindcă de două săptămîni ne mîndrim din nou că *noi sîntem români, noi sîntem aici pe veci stăpîni*. Orîcît am fi pierdut prin marea noastră victorie care a condus la un parlament din care au dispărut Nicolae Manolescu și Ștefan Aug. Doinaș, dar a rămas pe locul său Corneliu Vadim Tudor. Aceasta e realitatea și ea trebuie să fie luată ca atare. Dar asta nu-i da dreptul unei profesoare, mai mult decât modestă, care abia dacă stăpînește vocabularul redus și gramatica elementară a unui copil să-i dea lui Nicolae Manolescu și lecții de stil. Desigur, marele critic se poate apăra singur și nu-l voi apăra eu. Cît despre liderul P. D., atacat cu o zi înaintea Victoriei (de aceeași mare stilistă) nu am nici o îndoială că nu va mai fi ținut sub observație de ai noștri, ci de ai săi. De aceea mă voi mărgini să le iau apărarea doar acelor fete (cucuiete) de la APACA al căror slogan electoral a fost nu demult încredințat împreună cu marile lider proaspăt recuperat. Întîi fiindcă, spre deosebire de doamna profesoară (de istorie) care a călcat în străchini din etapă-n etapă, pînă la victoria finală, fetele au dovedit de la bun început că au simțul istoriei. Apoi fiindcă, orîcît le-ar fi luat ale tinereții valuri și orîcît ne-ar fi părut ele de indecente, trebuie să recunoaștem că nu au stat la tocmeală atunci cînd a fost vorba de sentimente.

Scriind aceste rînduri în favoarea lor mă tem să nu fiu luată drept o feministă, tocmai acum, cînd mă gîndesc cît rău au putut să facă femeile în trista și amestecata noastră istorie. Dar vai, cît am putut să vorbesc plecînd de la criza cuvintului, care mă tem că va marca și această etapă acoperită de glorie.

POETUL ASASINAT?

În memoria lui Ion Iancu Lefter

IN CALENDARUL *României literare* din luna septembrie am fost surprins (la început plăcut) să citesc și această aniversare: 28.IX.1940 - s-a născut Ion Iancu Lefter. Ce bine ar fi fost să nu fi murit între timp. Dar poetul Ion Iancu Lefter este mort de șase ani. Și nu este unicul caz în care moartea unui scriitor trece acoperită de infernala gălăgie a așa-zisei „tranziții”. Nu numai lângă arme, ci și în „marea trîncăneală” muzele tac. Nici plînsul lor nu se aude mai bine.

Ion Iancu Lefter a fost primul meu prieten literar (încă în liceu fiind) și coleg într-un debut strălucit pe care l-a onorat fiecare cum s-a priceput mai bine. Fiind vorba de acea „Cronică a optimistului” pe care G. Călinescu ne-a dedicat-o la 21 de ani și în care ne ura la amîndoi un „bine-ai venit” în literatura română. Dar vremurile ne-au vremuit și puțin mai târziu fiecare am continuat pe cont propriu. Locuind pe atunci în provincie, nici unul dintre noi nu l-a cunoscut cel puțin pe marele critic. În ce mă privește, cred că i-am trimis o naivă scrisoare de mulțumire, la care mi s-a năzărit că Divinul a făcut referire „abstractă”, tot într-o „Cronică a optimistului”. Și cam atât. Îndrăzneala noastră teribilă făcea pe atunci legendă în marea și uita provincia. Eram considerați în Moldova, pe falia ei literară, și „trăiristă”, un fel de „campioni ai umorului”...

Acum ce e mai grav e că asupra morții fostului meu prieten din copilăria noastră literară am manifestat de la început o imprudentă reținere. Deși, un jurnal independent de mare tiraj, *Zig-Zag*, mi se pare, tirase caracterul ei dubios și perfid, după mărturiile de la fața locului. E drept, că eu am aflat foarte târziu de moartea lui Lefter, iar prima oară într-un mod destul

de bizar: dintr-un ziar local cules la Bârlad în Grădina publică, de pe un strat de iarbă, din fața unei bănci, chiar lângă bustul poetului Alexandru Vlahuță. Vasluienii își plîngeau acolo noul poet asasinat. Căci la mijloc a fost, orice s-ar zice, un asasinat, confirmat puțin mai târziu și de soția poetului, Lili, care mi-a comunicat trista veste la telefon, după înmormîntare.

Ce s-a întîmplat, de fapt? Imediat după revoluție, Ion Iancu Lefter a respirat din plin libertatea, fără nici un fel de complexe, deși fusese și el, cum se zicea pe atunci, dintre „dalmățieni”. Publicase poezie ocazională în Iași sau aiurea. Dar atunci și-a revenit, brusc. Aflându-se la Chișinău, într-un grup de poeți ieșeni, la o seară de poezie transmisă în direct de Televiziunea R. S. S. Moldovenească, atunci cînd i-a venit rîndul să-și spună poezia, pe scenă, a început cu salutul: „Jos comunismul!” Gorbaciiov nu căzuse. Moldova nu era autonomă. Emisiunea s-a întrerupt, pe loc, și în continuare s-au dat, zice-se, desene animate. Dar buclucașul oaspete fusese luat în colimator de KGB chiar din acea seară. Deoarece, nu mult după aceea contestatarul, care trăgea tare acum și acasă în comunism, la *Gazeta de Est*, înființată la Vaslui cu un grup de tineri, a fost victima, în plină zi, a unui accident de automobil, la volanul căruia se afla, pur și simplu, un ofițer de la circulație, din fosta Miliție. Chiar pe trecerea de pietoni. Ofițerul și-ar fi depus „scuzele”, după accident, oferindu-și chiar „contribuția” la înmormîntarea poetului. Familia și prietenii literari din Vaslui l-au refuzat cu demnitate. Iar el profesează și acum, poate, în nobila noastră Poliție. Deși, nu garantez.

Ion Iancu Lefter a fost înmormîntat în satul său natal Gura Albești, mai sus de Gara Crasna. Cunoscut locul, l-am vizitat pe Lefter acasă de multe ori în

tinerețea noastră. Își iubea satul și avea un cult al tatălui (Iancu), a fost „chiabur”, recalcitrant la **f o r m a r e a** colhozurilor, drept care a făcut și ceva pușcărie politică. Era un haiduc de om, care pe drept cuvînt trezea admirație. Dacă i-aș face prietenului meu din acea vreme o dedicație (și i-o voi face, în mod sigur, pe una din cărțile mele de proză încă netipărite, unde, din umbra ficțiunii reiese și el ca personaj și erou) l-aș copia pe Faulkner: „Lui Ion Iancu Lefter. Ani de zile am rîs împreună.” Și să nu-mi spună nimeni că atunci nu rîdeam cu hohote în primul rînd de vremurile sub care ne aflam, dar mai ales de sinistrită lor slujbași și fanatici. Că amicul meu a încurcat, pînă la urmă, vinul cu poezia, „dînd și la comandă”, asta e-o altă poveste. S-a întîmplat și la case mai mari. Totuși, la ceasul trezei, într-un sincer avînt de purificare totală, el a plătit cu viața. Știu că-l iubise, între alți mari poeți ai lumii, pe Lorca. Bănuișcă poate că și lui i se va întîmpla un sfîrșit asemănător? Fie-i țărâna ușoară!

28.IX.1940 - 30.III.1991

Martha Bibescu în colec

Comunicarea pe care o propunem spre lectură a fost susținută în cadrul simpozionului *Principesa Martha Bibescu între arhitectură și literatură*, desfășurat între 19/21 octombrie în palatul brâncovenesc de la Mogoșoaia, în prezența și cu participarea directă la lucrări a nepotului scriitoarei, prințul John Nicolas Ghika-Comănești și a soției sale, d-na Judith Mary Ghika-Comănești.

Cu același prilej a avut loc vernisajul expoziției *Curtea domnească de la Mogoșoaia între 1912-1945* (perioadă în care Martha Bibescu, împreună cu arhitectul italian Domenico Rupolo, s-au ocupat de restaurarea palatului și a dependințelor sale) și a fost lansat romanul *Catherine-Paris de Principesa Bibescu*, în traducerea Mariei Brăescu și a lui

Gheorghe Lăzărescu, apărut anul acesta la Editura Albatros. La lucrările simpozionului au mai participat: Christine Sutherland (Anglia), Neagu Djuvara, Magda Teodorescu (director de program), Maria Brăescu, Sergiu Iosipescu, Șerban Criveanu, Petre Guran, Liviu Gligor, precum și arhitecții Alexandru Beldiman, Alexandra Chiliman-Juvara, Alexandru Lungu, Ion Munteanu ș.a.m.d.

Organizatorii acestei manifestări culturale de înaltă ținută științifică au fost: Fundația culturală Principesa Martha Bibescu, Fundația Soros, Centrul Național Mogoșoaia. La reușita ei și-au adus contribuția: Muzeul Național de Artă al României, Uniunea Arhitecților și Muzeul Literaturii Române.

IUBITOR al cărților și documentelor, Șerban Cioculescu și-a descoperit de timpuriu vocația de colecționar, încă din anii săi de profesor, din deceniul al treilea. Studiul arhivelor (începând cu cea a lui Caragiale) i-a trezit gustul cercetărilor genealogice, al relaționării complexe a actelor, a scrisorilor, însemnărilor, comparate, confruntate, completate cu alte documente, operație prin care adevărul trebuia să iasă la iveală, izgonind seducătoare concluzii bazate pe declarații sau pe amintiri oxidate de timp. Existența prin deceniile cinci-șase a unor anticariate, în care apăreau piese de excepție, cărți rare, scrisori și documente de arhivă a căror valoare scăpa prețuitorului, l-a îndemnat să adune în plicuri și dosare sau pe rafturile bibliotecilor ceea ce achiziționa.

Una dintre aceste comori constând din cărți, manuscrise și fotografii este și colecția Martha Bibescu, procurată în parte de la anticariat (unele cărți), în parte de la o rudă a scriitoarei pe linie maternă, Georges Mavrocordat, „le vieux Georgel” (cum își spunea el însuși), cu care criticul era în relații apropiate.

Șerban Cioculescu obișnuia, în maniera bibliofiliei franceze, să „trufeze” multe cărți cu autografe ale autorilor în cauză (file de manuscrise, scrisori), încât cartea respectivă își sporea proporțional volumul și valoarea. Așa s-a întâmplat și în cazul Marthei Bibescu, majoritatea manuscriselor (mai ales scrisori și fotografii) aflându-se între filele cărților scriitoarei.

Ediția primă din *Izvor, le pays des saules*, din 1923, poartă dedicația „Fetei mele Valentine, care s-a născut în țara salciilor, în care m-am întors să trăiesc pentru ea. Paris, 11 februarie 1923”.

Între file, câteva misive referitoare la carte. Soțului ei, George Valentin îi scria în 24 februarie 1923: „Dragă Mison îți trimit copia a două scrisori foarte caracteristice pentru felul în care este primit *Izvor*. Știi că Salomon Reinach este marele Manitu al arheologiei și științelor religioase din Franța. Mă compară cu Renan! Și scrie că lucrarea este o capodoperă. În România n-or să creadă nimic, dar n-are a face. N-au să știe decât mult mai târziu ce am făcut pentru ei.

Cealaltă scrisoare pe care ți-o trimet ca să-ți faci o idee prin contrast, este de la directorul Intransigentului, Léon Bailby, de data aceasta vorbește literatură. Oamenii care au citit sunt entuziasmați. Nu-mi cred urechilor. M-am îndoit așa de mult de cartea asta. Nu uita cât de greu mi-a fost când am scris-o. Dar, vai, cu durere se fac operele cele mai durabile și cele mai bune. Trebuie să-ți astupi

urechile la chelălăturile care nu vor lipsi să se producă. Eu sunt pentru „ele”, pentru „ei”, din cauza „lor”, o ființă tot atât de neînțeleasă ca un mare duce pentru vrăbii.” Două săptămâni mai târziu, relua tema succesului neașteptat al cărții și a invidiei pe care ar fi putut să o declanșeze în țară, scriindu-i verișoarei ei, Simone Lahovary: „La presse faite à *Izvor* est merveilleuse. Sixième édition et des articles des plus grands critiques, tous follement élogieux. Tâche qu'on ne me déteste pas trop au retour!” Tot ei îi scria în 18 aprilie 1923: „Dragă Simky, scrisorile tale mă fac întotdeauna să râd chiar când nu e vesel în fiecare zi. Uite cartea mea pe care o știi deja. Primesc ecouri de care sunt uimită, căci într-adevăr, să-i duc pe toți acești oameni din Comarnic și să-i las în libertate la Paris, e o întreprindere destul de caraghioasă. Se pare însă că reușește. Va reuși oare la fel de bine și la București? Mă îndoiesc. Au ochi ca să nu vadă și urechi ca să nu audă, pe urmă fiecare va spune că pe moșia lui lucrurile nu stau deloc așa. Apoi mai e și Didina și mai e și Sabina! N-or să se abțină să spună că ele n-au văzut niciodată sălcii în România și că atac biserica ortodoxă. O să-mi relatezi obiecțiile lor și o să rădem împreună până la marginile ilarității. Probabil voi găsi cenzori pretutindeni și chiar în locurile unde mă aștept cel mai puțin să descopăr. Dar poate că voi găsi și prieteni necunoscuți pe care oamenii mei cei buni din *Izvor* îi vor amuza și îi vor face să reflecteze.”

Aprehensiunile scriitoarei se vor verifica curând. Foarte elogiată în Franța (printre alții de Paul Souday, Jacques Boulanger, Pierre Bonardi, André Thérive, Jean de Pierrefeu, N. Ségur etc.), cartea Marthei Bibescu a trecut aproape neobservată în România. Printre cei puțini care s-au ocupat de ea s-a numărat și Claudia Millian, care în cronica ei releva efortul autoarei de a-și depăși condiția de clasă și de a-i înțelege și iubi pe țărani, ca purtători ai tradițiilor românești. La polul opus, Nicolae Iorga îi reproșa de a fi scris o carte pornită mai mult din rațiune decât din inimă, apreciere care a mahnit-o adânc pe scriitoare, influențând multă vreme opinia publică din țară. Fapt semnificativ, în România cartea a fost tradusă abia la cincisprezece ani de la apariție, în 1937, cu mult după traducerea în limba engleză (1924). De altfel, cam în toate scrisorile aflate în exemplarul lui Șerban Cioculescu, apare obsesiv acest paralelism între succesul din Franța și teama de a nu fi înțeleasă, sau de a fi invidiată pe nedrept în țară.

Scrisoarea marelui savant și arhitect Salomon Reinach, aflată și ea în exemplarul lui Șerban Cioculescu, e o probă concretă a succesului excepțional al cărții: „Chère madame, il faut pourtant que je vous dise un mot d' *Izvor*. C'est un chef-d'oeuvre. Je viens d'envoyer une note sur ce livre à la Revue Archéologique, car il faut que les savants de profession sachent qu'il y a là des trésors de folklore, des observations de première main (grâce à Outza) qui sont de révélations du passé le plus lointain et le plus tenace. Je ne vous parle pas de la grâce du style qui est infinie, mais ce serait faire injure à ce livre d'y voir surtout de la littérature. Il est écrit, comme écrivait Renan, pour plus d'une Académie.

T. I. page 113, petite et unique erreur: „Ceux qui passent cette onde ont obtenue les honneurs de la sepulture, les autres ne passent pas.”

With due admiration
yours
Salomon Reinach

Cele mai numeroase scrisori ale colecției sunt cele ale scriitoarei către soțul ei George Valentin,

de care a legat-o o mare și t iubire, întinsă pe parcursul a cenzii, de fapt până la sfârșitul Tonul copilăresc, dar spiritual umor al epistolelor d-rei Mar vary către logodnicul ei din 1901-1902 face dovada celui finesse” care-i va caracteriza doar pe cel epistolar. Redăm c duri dintr-o fermecătoare scris începutul anului 1902, scrisor cu o serie de desene (gen ban ată), care intenționau să dea aflat - ca de obicei - depart despre activitățile ei gospodăreș felul în care-și petrecea ziua moment, Martha avea 16 ani mour je t'aime. Ce dessin est de faire comprendre l'oeillade assa laquelle je prononce la phrase s tale et comme je me trouve horr à court d'idées, je compte par t de dessins ininterrompus te de compte-rendu de notre lucrative passée à ton service, Prince, déplaie!” Urmează desenele j umor și trasate cu o mână fină și apoi explicațiile de rigoare: „E tenant m'ami, que pour le plaisir yeux et la joie de ton coeur j'ai ces huit dessins ou le mépris de spective les disputent à l'invr blanche des mains et des pieds, je t revedere mon bel ami et je te décl net que je t'aime et t'embrasse c mon coeur qui est tien.

Mison est-il brave garçon

Scrisoarea se află în volumul *I roquet vert*, alături de alte câteva d rioada 1911-1912, perioadă de răz în căsătoria Marthei și a lui Georg lentin, care a fost pe punctul de destrămă, căci, ca s-o parafrăzăm pe itoare, „Mison n'était pas du tout garçon”, sensibil cum era la farm altor nimfe. Citez finalul unei scris Marthei din anul 1911: „Îți cer, dace

Șerban Cioculescu

posibil, să vii în întâmpinarea mea la Craiova, sau în altă parte. Mi-ar plăcea să te revăd singur, simplu, tandru, ca niște prieteni. Te înșeli așa de mult cât privește sentimentele mele pentru tine. Dacă vrei să ne spunem adio pentru totdeauna va trebui, bietul meu iubit, să vrei pentru amândoi, căci în ce mă privește, nu am nici forța, nici lășitatea, și mai ales nici cheful. Îți trebuie forță ca să dezertezi. Eu nu am. Spui că ți-e frică de viitor și frică de tine. Nu înțelegi că dacă ai depărta de prezentul tău cauzele disperării, viitorul nu te-ar mai înfricoșa? În fine, va fi așa cum vei dori tu să fie și voi veni să contemp lu pentru ultima oară poate bătrânele ziduri roz ale Mogoșoaiei și să respir par-fumul florilor din parc, când lili-acul de Sfântul Gheorghe e în floare.“ În acele momente de cumpănă Martha luase chiar decizia să se călugărească la mănăstirea Carmel din Algeria. Intenția i-a fost în mare măsură contracarată de gestul generos al lui George care, răscumpărând palatul Mogoșoaia de la vara lui, de Nicole, i l-a oferit în dar. A fost oare de maestru și un semn de iubire, a avut efectul poate scontat. Perspectiva de a aduce la viață vechea inimă a încântat-o pe scriitoare, înd-o îndestructibil de România, și făcând-o la viața activă. Restaurarea palatului și a marilor lui dependințe va fi preocuparea centrală a scriitoarei de șaptesprezece ani, începând din noiembrie 1912, când au început lucrările efectuate de o echipă de meșteri ita-lieni sub conducerea arhitectului Dome-Rupolo.

Preocuparea pentru opera literară și a Mogoșoaia apare consemnată și în scrisorile Marthei către vârul ei Anthon Bibescu pe care le-am descoperit în alate între paginile volumului *La bal cu Marcel Proust*. „Dragă Antoine ți-am scris *O fiică necunoscută* din ce în ce cunoscută (îți scria în 1935 referindu-se sigur la volumul *Scrisorile unei necunoscute a lui Napoleon* apărut în același an, și nu la romanul din 1921). Am început să scriu azi primele rânduri *Luc sau prezența reală*, Romanul ar un roman rămas după știința mea (înedit), Lucien Daudet mi-a scris despre *Égalité* lucruri surprinzătoare. El spune că marea și resortul ei (neobservate de lector) este dispoziția. Mai spune, de asemenea, că mă așteaptă marea tradiție, personajele mele eroi de roman, și nu descrie, ci te, asemenea prințesei de Clèves și lui de Nemours etc. etc. Iartă-mi de narcisism. Cred că voi scrie un *Luc* și volumul I din Marea (probabil *Memoriile*). De ce nu îți să mă încurajezi?”

Într-o scrisoare, tot către Antoine, din 12 mai 1935, aceeași obsesie: „Te plictisesc, deîndată ce nu pot să mă ridic trez asupra Marii Opere, dar cum pești tu, binefăcătorul meu, am ter-*izvor* și Mogoșoaia, deci pot să-mi totul în ordinea ideilor: să ridic

greutăți în dinți sau să port umbrele în echilibru pe vârful nasului.“ De altminteri și dedicația târzie a volumului *La bal cu Marcel Proust* este tot către Antoine: „Lui Antoine, care grație lui Emmanuel, m-a făcut să-l cunosc pe Marcel Proust, în amintirea vizitei mele la «perii în floare» de la Corcova, treisprezece ani după precedenta mea vizită în țara marei prietenii.“ Corcova 12 octombrie 1942.

În același volum, se află și două scrisori (dactilografiate, probabil copii) ale Marthei către Marcel Proust (8 oct. 1917), prilejuate de moartea lui Emmanuel Bibescu, scrisori la care face aluzie, fără însă să le reproducă în carte, așa cum a făcut cu scrisoarea lui Proust către ea. „Scrisoarea d-voastră m-a mișcat adânc. Emmanuel vă iubea, lectura cărții d-voastră a fost pentru noi unul din acele mari evenimente interioare care creează noi legături (...) Ceea ce îmi spuneți despre rudenția noastră revendicată de Antoine mă emoționează mult. E adevărat că avem același sânge, dar asta nu e nimic în comparație cu această mare înrudire prin elecțiune din care faceți și d-voastră parte.“

Proust n-a fost singurul mare scriitor francez cu care Martha Bibescu a fost în relații apropiate. O îndelungată prietenie a legat-o și de Paul Claudel, prietenie ce și găsește concretizarea literară în volumul de *Correspondență cu Paul Claudel* din anul 1972. În colecția Șerban Cioculescu

se păstrează o carte poștală ilustrată, reprezentând o pagodă, poate un templu. Vederea a răstăcit mult până să ajungă la destinatară, întrucât pe ea se află înscrise nu mai puțin de trei adrese succesive: 45 Quai de Bourbon, Mogoșoaia par Chitila, în fine Comarnic, Posada, jud. Prahova. Cele câteva rânduri sunt datate august 1935 și sunt expediate de la Brangues par Morestel. Vederea nu se află în volumul amintit de corespondență și sună astfel: „Eu care eram așa de sigur că n-am să uit faptul că 28 iulie este ziua Sfintei Martha! Credeți-mă că m-am gândit totuși la d-voastră în acea zi și la balaurul pe care l-ați domesticit ca pe un micuț pechinez. P. Claudel.“

În corespondența cu scriitorul francez, Martha Bibescu precizează: „Câteva dintre scrisorile lui îmi lipsesc, cele pe care mi le-a adresat când mă aflam în afara Franței sunt captive încă în România.“ Apoi, la sfârșitul corespondenței lui Claudel: „Iată ultima scrisoare a lui

Claudel aflată în posesia mea. Există și altele, care se ascund, unde oare, în țara pe care am părăsit-o.“ Cum se știe, Martha Bibescu a părăsit precipitat România la 7 septembrie 1945, cu un avion al aviației regale britanice. Arhiva ei a rămas în cea mai mare parte în țară, dar nu neapărat la Mogoșoaia, căci înainte cu cinci ani, în noiembrie 1940, avusese loc o descindere legionară la castelul brâncovenesc al adversarei bănuite de activități subversive. Multe din hârtiile Marthei: acte personale și de familie, scrisori, manuscrise ale ei și ale altora (printre ele poemele lui Claudel) i-au fost, spre disperarea ei, confiscate. Începuseră vremuri grele, țara intrase, după expresia lui Blaga, în „vârsta de fier“. Războiul, lipsurile, izolarea, boala soțului ei o deprimaseră. Testamentul pe care l-a redactat la 29 iunie 1940 la Mogoșoaia este expresia acestei stări de spirit și de lucruri. Actul, aflat și el în Arhiva Cioculescu, singura scriere redactată de autoare în limba română, are următorul conținut:

„Acesta este testamentul meu, scris în întregime de mâna mea.

Las ca legatară mea universală pe fiica mea iubită Valentina, principesa Ghica-Comănești, născută Bibescu.

Averea mea mobilă și imobilă se compune din:

1) Moșia părintească Balotești, județul Ilfov.

2) Palatul și parcul de la Mogoșoaia, cu toate dependințele lor mie dăruite de iubitul meu soț Principele Gheorghe Valentin Bibescu.

3) Parcurile cumpărate de mine la Mogoșoaia, pe șoseaua București-Târgoviște, prenumite de mine „Bosco Sacro“.

4) Diferite acțiuni ce se găsesc la The Bank of Romania, înscrise pe numele meu și alte provenind din moștenirea doamnei Barafort. Uzufructul moșiei mele de la Balotești și folosința ei o las iubitului soț, Principele Bibescu, pe durata vieții sale.

Palatul și parcul de la Mogoșoaia le las ca nuda proprietate nepotului meu de fiică Gheorghe Dimitrie Ghica, care rămâne să moștenească numele de Bibescu. Însă folosința palatului și venitul parcului de la Mogoșoaia le las soțului meu Gheorghe Valentin Bibescu, cât va trăi și după moartea sa fiicei noastre Valentina Ghica Comănești.

Dependințele palatului de la Mogoșoaia, așa-zisa Casa Domniței, o las fiicei mele Valentina ca uzufruct pentru toată durata vieții sale.

Acțiunile mele doresc să fie vândute și banii provenind de la vânzarea lor să fie drept întrebuințate pentru clădirea unui dispensar la Comarnic (în județul Prahova) ce va purta numele de Gheorghe Valentin și Martha Bibescu.

Ca executori testamentari îi numesc pe domnul avocat Antoniadi și pe domnul Gheorghe Plagino.

Făcut la Mogoșoaia în ziua de 29 iunie 1940.“

Martha Principesă Bibescu

6 luni mai târziu, atât situația generală, cât și cea personală a scriitoarei se agravaseră, așa cum rezultă dintr-o scrisoare melancolică adresată în ianuarie 1941 vârului Antoine.

Dragă Antoine

Plicul tău conținând scrisoarea lui Claudel (fără a mai vorbi de a ta) mi-a urcat lacrimile în ochi. Lacrimi de recunoștință: așadar cineva se gândește la mine? La mine cea adevărată! Are grije de mine! În așa măsură mă afl în exil, și de atâta vreme (nici o scrisoare din Franța, din Anglia), că dintr-odată „jour care of me“ mi-a apărut cu acea claritate de revelație, pe care a avut-o pentru Stendhal raza de soare de pe crengile din vârful teilor... Îți mai aduci aminte? „Așadar aveam prieteni la Paris...”

Îți mulțumesc cu tandrețe

Martha

P.S. Noutăți despre Georges. Stare generală mai bună. Anemie permanent amenințătoare. Pierdere de globule roșii. Totuși Titulescu s-a restabilit.

Mă opresc în acest punct cu trecerea în revistă a arhivei Martha Bibescu din colecția Șerban Cioculescu, care numără multe alte manuscrise (în special corespondență, a scriitoarei, a altor personalități: Anatole France, V. Pârvan, Camil Petrescu etc.) și numeroase fotografii. Printre acestea din urmă, una în care apar într-un grosplan de detaliu ochii scriitoarei. Într-o tabletă din amintirile sale, Șerban Cioculescu evocă momentul când mergând pe Calea Victoriei împreună cu Camil Petrescu, acesta a salutat cu deferență o superbă doamnă aflată într-o limuzină, care trecea încet de-a lungul străzii. Criticul însuși e uimit de necunoscuta maiestuoasă și mai ales de privirea adâncă a ochilor ei „încercănați cu khol“. Află apoi de la prietenul Camil că apariția fastuoasă era Principesa Martha Bibescu. De atunci, din deceniul al patrulea, a început criticul să colecționeze manuscrisele și cărțile Marthei. Tabletă din amintiri de care pomeneam se intitulează, de altfel, chiar *Ochii Marthei*. Citez, în încheiere, spre edificare și dublă aducere aminte a scriitoarei și a criticului, finalul acestui text: „N-am mai întâlnit niciodată privirea glaucă, de zeitate marină a mândrei scriitoare, al cărei stil era tot atât de cuceritor ca și persoana ei. Transmit cititorilor noștri privirea ei magnetică, reintrată în circulația materiei.“

Simona Cioculescu

Radu ALDULESCU

MARFA

- Vă văd oameni serioși, am spus, fără să mă abat o iotă de la propriile-mi convingeri. Erau chiar oamenii care ne trebuiau nouă, în ciuda a tot ce întâmpinam acum. Păi ce-i o sută, nea? Două jumătăți d-astea. Păi, dac-o luăm așa...

- Păi cum dracu'. O sută o găsești pe drum, din zece-n zece metri. De aici pînă-n Bucureștii Noi ți-ai luat o Rabă d-asta cu ce-aduni de pe jos. Și noi vă vedem băieți serioși. Cel care fixase prețul trase o dușcă lungă și întinse sticla tovarășului său. Da' voi cît ați dat pe ciment?

- Asta-i bună, nea, izbucni Andrei. Nici pe noi nu ne fute grija cu cît îl dați, și nici ăla cui o să-l dați n-o să văntrebe cu cît l-ați luat. Doar ne-am înțeles la un preț pe drum, și-acuma văd că vă răsuciți aiurea.

Pînă la urmă Andrei i-a convins de unul singur. Pînă m-am dus eu în dormitor după încă o sticlă, ei i-au dat banii pentru o sută de saci. Restul, după ce-i încărcăm și-i numărăm. Ne-a luat mai bine de o oră și ne-a trecut os prin os pînă am scos sacii din pivniță și i-am urcat în Rabe, în timp ce șoferii stăteau lîngă gura pivniței și fumau, cu jumătatea de rom între ei, tot de la noi sa treacă și jumătatea asta, să vă fie de bine, nea, și să fie de sufletu' cui s-o fi bucurat să vă păcălească. Căzusem la pace carevasăzică, romul ăla era un fel de aldămaș de care eu și Andrei n-aveam timp, iar ei îl dădeau pe gît ținînd contabilitatea sacilor. De-acum sufla vîntul prin pivnița moșului, de cap să-i fie, o sută paisprezece saci am numărat, atîția au fost cu totul.

- Ai văzut, băiețică, ce-ai fi zis tu că...

Andrei zicea că lasă că-i bine și așa. Nouăzeci și cinci de saci au încăput într-o mașină, iar cealaltă-i aproape goală. Ei ne-au dat și restul de bani pentru paispe saci, cum ne-am înțeles, doar îi văzusem din capul locului oameni serioși, dar colaci de fier-beton nu vor să ia, n-au ce face cu așa ceva.

- Păi chiar așa de bătuți în cap, nea, fieru-i scump și-i căutat oriunde la construcții și-i criză mare și-n depozite, nu-mi spune matală mie...

Ba și așa o să-i apuce dimineața pînă or să găsească clienți pentru atîta ciment, și pentru că ne-au scăpat de toată marfa asta s-ar cuveni să le mai dăm o jumătate cu care să-și țină de urît pe drum.

- Da' două tuburi de oxigen, nea?

- De care tuburi?

- D-alea pentru aparat autogen cu oxiacetilenă. Ți le dăm cu tot cu furtune și bremer și cazan pentru carbit. Du-te, Relule, și mai caută o jumătate prin casă, că mă-nțeleg io cu nea.

M-am întors în dormitor după încă o sticlă, se-nțeleg ei numaidecît, păi cît, păi o nimica toată, restu' pînă la cînspe mii, păi ce vorbă-i aia băiețică? Parcă mai văzusem una sau două pline, printre sticlele alea goale de sub masă cu cărți sfinte, oh, curg toate apele pe mine și tremur tot de cît m-am

otînjit pe sacii ăia. Și nu se mai termină odată, să ne vedem odată fugiți... E întuneric, parca lăsasem lumina aprinsă. Toată noaptea o ținem așa și mai cu seamă de cînd Andrei i-a întepenit contoaru' lui moș Victor, și să-mi vină rău, să cad jos și mai mult nimic.

CÎND am aprins lumina l-am văzut pe Laur ghemuit în patul de la geam. Dormea dus, sforăia și horcăia, venise probabil la puțin timp după ce luasem de aici ultima jumătate de rom în urmă cu o oră și ceva. Se strecurase prin întuneric și prin toată sfada noastră din curte cu șoferii. Stinsese lumina fără să-și facă probleme că ne-ar putea atrage atenția, iar noi nu observasem în tot balamucul ăla cu sacii de ciment. Pîndise și ascultase, desigur, luase aminte la tot ce puneam noi la cale, de-acolo din pat, pînă-l luase somnul. Uite-l cît e de ostenit, cine știe cît or fi umblat piciorușele lui toată vara? Doarme somnu' morții, nenorocitu' de el. Sfinte Dumnezeule, părințele, ce ne-am mai face și cu asta? Acuma lasă-l aicea și-om mai vedea. Îi auzeam de-afară sfădindu-se și toc-mindu-se și aproape strigînd că ce vorba-i aia, băiețică? Și Andrei se dădea de ceasu' morții explicîndu-le cum că-i chiar o vorbă la locu' ei, nea, n-o să mai găsiți la banii ăștia să vă dați și-n cur și-n cap. Și n-aveți decît să le lăsați acolo-n curte unde dați cimentu', și ori că le vinzi proprietarului, ori vii mai tîrziu după ele cînd găsești client și le dai cu cinci mii pă puțin, nea, ascultă aicea la mine... Le adusesem sticla și deja uitasem de vărul Laur. Să ne grăbim fără să ne pripim, da, să facem cum om face s-o ștergem mai repede și cu cît om putea să tragem mai mult de la ăștia. Se lasă ei greu, dar uite-i că se lasă.

- Bravo, băiețică! Mă-nveți tu pe mine cum se mîncă o pîine...

- Învăță omu', nea, de orișunde-i pică bine. Și vă mai dăm și-un motor de Buceag nou-nouț, acumă ieșit din fabrică.

- Și cu ăla ce să mai fac, băiețică? Totuși părea să întrebe pur și simplu, ezita și parca ar fi așteptat o sugestie și-un îndemn. Poate să mi-l bag în... Motor ne trebuie nouă acumă?

- Nu fiți de la țară că nu vă mai întîlniți cu așa ocazie. Douăzeci de mii totu' - și motoru' și cimentu' și tuburile de oxigen și tot ce-oți mai vrea să luați de pe-aicea. Îmi dați restu' pînă la douăzeci de mii pînă nu-nchidem prăvălia, mai spuse Andrei.

Ar fi timpul să-nchidem. Să fie zece ceasul și pînă ajungem la gară... Se termină toate metrourele și toate trenurile pînă ajungem noi la gară, și ploșnița aia de Laur, sfinte Dumnezeule, cînd l-o vedea părințelu'...

- Douășcinci de mii e numai motoru', am spus. E nou, din fabrică.

- Și să nu ne mai spui nea, îl atenționează Andrei, că nu ești fabrică sau depozit, că nu știu ce fac cu voi, la care

ăla cu banii la el se scărpină în cap și se uită în sus.

- Ai acte la motor, băiețică? Cu chestii d-astea nu te joci.

- Scuză-mă, i-am spus atunci, chiar ești tîmpit dacă una-două întrebări de acte de parc-ai fi de la vamă ori de la miliție. Ce facem noi aicea, numai noi, ăștia patru știm. N-avem nevoie de acte și de semnături. Păi cu ce vă-n-cărcăm noi, vă scoateți cînzeci de mii pă ușor. Ce naiba, doar vă vedem oameni în toată firea.

- Și noi pe voi, da' io-s umblat și pățit în chestii d-astea.

- Păi tocmai că ești cum zici. Știi mersu', nu te-ncurci aiurea. Hai, nea, ce dracului. Te descurci matală.

- Ce zici, Nelule?

- Lasă-l pe Nelu, nea. Matală ești șefu'. Hai, dă-ne restu' pînă la douăzeci de mii și vă-n-cărcăm și duceți-vă cu Dumnezeu.

L-am pus pe Nelu să dea cu spatele pînă a măturat toate resturile Buceagului de pe borduri, ca să potrivească bena Rabei sub macaraua prinsă de bulumacul dintre crăcile caisului și l-am încărcat cu tuburile de oxigen și cazanul de carbit, cu motorul și patru colaci de fier-beton și țevă cîta a mai încăput.

Mie unul mi se părea mai mult nimic banii ăia pentru ce ne pusesem în gînd. Pînă unde credea părințelu' ăsta cretin că o s-ajungem cu douăzeci de mii? Și nu fi bou, Relule, și hai repede să ne facem bagaju' și s-o tăiem la gară pînă nu se face ziuă, și atunci mi-am amintit de văr-miu și i-am spus, cu ăla ce dracu facem?

DE-ACUM Andrei putea să-l vadă cu ochii lui acolo-n pat, dar n-ar fi vrut în ruptul-capului să priceapă ce amestec ar avea Laur în planul nostru, deja înfăptuit pe trei sferturi. El a vorbit pentru mine și pentru el, doar pentru doi inși a vorbit cu tipu' ăla, Pepino, care are un văr călăuză și văr-su ăsta... Da' văr-miu, părințele? Laur e vărul meu bun, neamu' meu și sîngele meu, mama și cu mă-sa sînt surori bune... Păi ăștia erau banii, da, înțeleg, da' el spusese că doar cînspe mii ne trebuie, iar Andrei că ne mai trebuie și bani de tren, de drum și de cheltuială pentru ce s-o mai ivi, și doar eu cu gura mea spuseseam adineauri că-i mai mult nimic douăzeci de mii pentru ce ne pusesem noi în gînd. Pun eu curu' pe jigodia și lepra asta de Laur? La o adică nici n-ar fi cazu', i-am spus, fiindcă oricum nu putem să-l lăsăm aici ca să dea moșu' peste el luni cînd s-o întoarce. Păi bineînțeles că n-are unde să se ducă. Doar l-ai văzut cum a venit direct aici ca să cadă grămadă, mort de foame și de oboseală de pe unde a umblat nenorocitu' de el toată vara. Aicea e casa lui. O fi trecut el și pe la mă-sa și-a văzut că nu-i nici un rost. Aia e că Motănica n-are ce face cu el, abia s-o mai ține ea singură după ce o fi futut pînă la ultimul leuț banii pe locu' de veci... Păi nu te gîndi, părințele,

DE FURAT

că lu' asta dacă-i dai drumu' singur prin București se rătăcește. Doar drumu' de la gară pînă aicea-n băutura lu' moș Victor, atîta știe vāru' Laur, și-acuma, că s-a terminat sezonu' pe litoral, n-ar avea decît să se ducă să facă foamea cu tac-su-n Caracal, și oricum trebuie să-l luăm cu noi, părințele, să nici nu te gîndești c-o să-l putem lăsa la locul faptei, după toată curățenia asta pe care-am făcut-o-n băutura moșului. Păi lu' asta dacă i-ai dat o palmă, spune și pe mă-sa și pe tac-su și tot ce i s-o scula plutonierului Cosmescu, la care Andrei că n-are decît să spună orice, la ora aia noi o să fim ieșiți din gura lupului, o să fim deja peste graniță... Păi știi bine că nu-i chiar așa, părințele, io unu zic să-l luăm barem pînă la gară și de-acolo om vedea noi în care tren l-om urca, ca să-l scoatem și pe el din gura lupului, ie păcat de Dumnezeu ca să tragă el de pe urma nenorocirilor noastre, și Andrei n-a mai avut încotro și a fost de acord.

Îl vedeam cum stă în cur în mijlocul patului, mahmur încă de somn și se holba la noi fără să priceapă despre ce e vorba. Unde mai pui că era ca scos din cutie, avea haine noi, o geacă din material de blugi și o pereche de raiți negri încinși cu o curea de piele împletită, cu cataramă nichelată. Mi-e că doar cu hainele astea s-a ales din alergătura lui pe plajă cu coșul cu floricele în spinare. Vreme de două luni și ceva, da, zece-cinșpe kilometri de mers prin nisip, știam și din nou îmi aminteam și mă scuturam anevoie de amestecul de nostalgie și autocompasiune lăsat în mine de corvoada aia, deloc diferită de celelalte corvezi ale vieții mele, dar deja mă vedeam scăpat. Voi scăpa împreună cu Andrei și datorită lui, da, și tot nu mă puteam reține să privesc înapoi.

- Ai bani la tine, vere?

L-am întrebat ca prostu', știind prea bine că n-ar fi tras încoace pînă n-ar fi ros tot ce are la el. Bineînțeles că a făcut praf tot ce s-a-ndurat să-i lase Gilbert. Bine barem că l-a îmbrăcat, nu i-a dat drumu-n lume în fundu' gol, iar Laur n-arată deloc rău astfel costumat. Mustăcește din botul lui de maimuțică tuciurie, clipește des și parcă pîndește pe sub gene, sfios și deopotrivă provocator. E ca o fetișcană prostovăna. Eu l-am întrebat de bani și el se uită la mine ca și cum l-aș fi întrebat dacă se fute, că uite-o nu-i pizda, am pus-o-n cui.

- Ceva-ceva aș avea, vere...

- Cît?

Tresări. De-acum se trezise de-a binelea. Scoase tot de prin buzunare, o sută și ceva mărunțiș, și-i puse pe Acatistierul lui Andrei de pe colțul mesei.

- Bagă-ți-i la loc în buzunar, îi spuse părintelul, și ajută-ne să mai strîngem de pe-aici.

TERMINASEM de făcut bagajul, dar Andrei tot se mai învîrtea chiaun în loc fără să știe după ce. S-o luăm noi înainte, vine și el după noi... Ba nu. Laur

s-o ia înainte cu geanta. Noi doi mai rămînem că mai avem puțină treabă pe-aici. Păi încotro, vere? vroia să știe Laur. Nu comenta altminteri, și asta era deja un lucru bun. S-o taie prin triaj și s-o țină drept pe linia tramvaiului, îi spuse Andrei, cît poate de repede, că-l ajungem noi din urmă... Dacă nu cumva o vrea să scape de el în felul ăsta, îmi trecu prin cap. Dar nu, nici pomeală, era mult mai bine să plecăm cît de cît răsfirați, iar părintelu' n-ar fi fost împăcat pînă n-ar fi dat o raită și pe-acolo, așa că procedă cu ușa biroului lui moș Victor tot așa cum procedase mai devreme cu ușa pivniței. Trebuia să se convingă pentru ultima dată, cu ochii lui, și într-adevăr casa de bani era descuiată și plină de tot felul de bonuri și formulare îngălbenite de vreme. Moto-toli în pumn o hîrtie d-aia și se cocoță pe biroul de placaj băituit, cu pantalonii în vine.

- O faptă creștinească, Relule. Să și-l găsească aicea pe masă dacă nu-și ține banii unde trebuie.

SI TOT mai ținea în mîna retevei ăla de țeava, ca pe o cravașă-talisman de care uite-l că nu se desparte nici cînd se ușurează. Oh, sfinte Dumnezeule, cum se mai scremea aplecîndu-se spre marginea dinspre fereastră a biroului, de-ai fi zis că acuma cade-n cap.

- Ce dracu' mai faci acuma?! Te-arunci în cap de la etaj?! Hai s-o ștergem mai repede pînă nu se face ziua!

Parcă mi-ar fi dat ascultare, aducîndu-și brusc aminte că nu mai e timp de pierdut. Țîșni în picioare trăgîndu-și pantalonii și sări între birou și fereastră cu țeava ridicată în chip de sabie și măciucă, gata să desființeze tot ce-i stă în cale.

- Sfinte Dumnezeule, sfinte tare, borborosea îngrozit, asta s-a ascuns aicea... Vîno Relule-ncoace.

Era acolo chiruit cu genunchii la gură, îndesat și înghesuit sub birou, moș Victor, da, după Laur - asta, încît de-acum n-am mai fi avut decît să așteptăm să mai apară Viorel și Leontina. Dormea sau ce dracu' făcea acolo? S-a ascuns aicea... Ba parcă-i mort. Andrei îl trăsese spre noi de pieptii cămașii. Figura aia lividă și încrunțată parcă ne-ar fi muștrat părințește. Unde naiba fusese, unde umblasem tocmai cînd a avut atîta nevoie de noi, cînd l-au părăsit toți, și pînă și noi, copiii lui... Mă uitam cînd la el, cînd la ranga din mîna lui Andrei, și totodată îmi topăia în fața ochilor mutra lui Laur mustăcindu-și surîsul ăla de tîrfă cretină. Moșu' era îmbrăcat în cămașa albă și-n pantalonii sidefii cu care plecase la nuntă și avea doar un semn mic la tîmplă, cît o ci-reasă, iar în rest nu vedeam nici o urmă de zdrelitură și nici un strop de sînge pe el sau pe lîngă el, în timp ce Andrei îl pipăia la gît. E bun de doctor ăsta, da, moșu' a murit. Fusese parcă operat fără să simtă și vindecăt definitiv de durerea lui de șale și de orice fel de durere, împlinindu-se întrucîtva dorința

vechiului meu tovarăș de baros, care se uita ca și mine năuc în toate părțile.

- Ce dracu' facem cu mortăciunea asta?

În ce mă privea găseam că-i foarte, foarte tîrziu ca să ne mai frămînte. Cîmpul de luptă de-afară era devastat de tot felul de ravagii care nu mai aveau să stea în întuneric decît cîteva ceasuri. Un mort în plus nu mai conta. Să fugim, să fugim cît mai repede, pînă nu se face ziua, și cretinu' asta de Andrei că hai să-l scoatem de-aici și deja îl trăgea de picioare spre ușă.

- Să-l ascundem...

- Unde dracu' să-l ascunzi?! Ești bolnav? Lasă-l dracului și hai după Laur!

- Dacă or să-l găsească or să zică că l-am omorît noi. Hai să-l aruncăm undeva, să-l îngropăm...

Pînă la urmă chiar îl las aici și-o tai după văr-miu... Banii sînt la el, dar socot că mi se cuvin jumătate din ei. Dacă el tot insistă ca idiotu', n-are decît. Să-mi dea zece mii și să rămîna aici cu moșu' să-i organizeze funeraliile, să și-l îngroape, să și-l ascundă, pînă luni are tot timpul...

- Lasă-l, bă, șoptesc. S-aud cîinii. N-auzi? Vine cîneva, părințele...

- S-o fi întors Laur... Să-l lăsăm pe mosu' aici, să stingem lumina și să închidem ușa.

- S-o fi întors Viorel cu mă-sa, fac. Doar ăștia mai lipsesc, și noi stăm să-i așteptăm pe toți ca tîmpiții! Să fugim!

Se auzeau cîinii schelălăind, gudurîndu-se parcă pe lîngă cîneva de-al casei. Andrei arăta însă calm și foarte stăpîn pe sîne.

- Stai aici în dormitor cu lumina aprinsă. Ies eu să văd, șopti, și o luă spre poartă prin întuneric, cu țeava-n mîna.

Îl simțeam în stare de orice. Frica mea mai dură pînă am pus și eu mîna pe o țeavă de sub patul lui; acolo-și ținea părintelul armamentul paznicului care era, apărînd zi și noapte averea moșului și-a Unității de Prefabricate și Confecții Metalice a Cooperativei Glină. Pîndeam din marginea ferestrei. Cît aș fi putut vedea ferindu-mă să nu fiu văzut. Și deja vedeam ca ziua-n întuneric, cele două siluete apropiindu-se.

- Stai că trag! Țîpătul lui Andrei irupse într-un hohot de rîs. Parcă ar fi dirijat cu țeava saltul dezarticulat al celui din fața sa.

- Ha! icni plutonierul Cosmescu. Îl vedeam pipăindu-se între picioare, probabil după pistol, dacă nu cumva făcuse pe el. Tu erai?...

- Io, dom' major! io și cu Relu. Sîntem la datorie. Nu știam la cine latră cîinii. Mișună bandiții p-aicea...

Nu credea el în bandiți, dar mi se pare că-i era frică de întuneric și n-am fi avut cum să-l ținem de vorbă afară. Intrase și se așezase pe marginea patului să-și tragă sufletul. Era în trecere dom' major și-n drum spre casă, tocmai ieșise din tură și văzuse lumină...

- I-am oprit cartofi, cum a spus. Trei saci. Să se ducă să și-i ia, ie în magazie la impegat. Mai mult d-aia ve-

nisem, să-i spun...

- Moșu' e la nuntă, am spus. Se-ntoarce luni sau marți, da' ne-om duce noi mîine dimineață să-i luăm.

- Și voi? Ce naiba faceți pe-aici? Se uita cu o curiozitate reținută la vîlmășagul de cărți sfinte, la sticlele goale de pe masă și de sub masă și la reteveile de țeava din mîinile noastre de care nu ne despărțeam pentru nimic în lume.

ANDREI stătea în stînga lui, pe marginea patului, iar eu pe patul din fața lor. Am fi fost la o adică dispuși să-l ascultăm pe dom' major, dar să n-o lungească prea mult...

- Ce să facem dom' major? zise Andrei puțin iritat. Păzim șantieru' ăsta al Unității. D-aia ne ține moș Victor pe lîngă el și ne dă să mîncăm. Ca să nu se-apropie nimeni. Are gestiune serioasă aici. Dormim cu rîndu', mai dăm cîte-o tură pe-afară și-i cam rău că nu mai avem nimic de băut...

Ăsta era adevărul. Tot ce rămăsese adunasem și pusesem în geanta cu care plecase Laur, și totuși n-am socotit de prisos să întăresc.

- S-a terminat totu'.

Mă temeam și eu de ce se temea Andrei, că venise să se lipească de ceva de băut în contul cartofilor, ceea ce ar fi însemnat s-o lungim pînă la ziua. Țigări însă mai aveam cîteva. Știam că nu fumează, așa că i-am întins pachetul de Carpați cu patru țigări în el și uite-l că aprinde una de la a mea și mai ia una, pe care și-o pune după ureche. E el neam prost, n-ai ce să-i faci, dar poate nu pînă într-atît încît să ne facă să ne punem cu rîngile pe el și să-l înghesuim peste moșu' sub birou. După ce trase cîteva fumuri, se ridică și-și scutură șcrumul de pe piepții uniformei.

- Mă duc, băieți. Aveți grijă pe-aicea. Și nu uitați mîine dimineață la magazie la impegat.

- N-aveți nici o grijă, dom' major. Andrei se ridicase odată cu el și-l urma îndeaproape. Merg să vă conduc.

- Nu-i nevoie.

- Ba-i nevoie! i-o reteză pe un ton care nu suporta replică. Să vă scot barem din incintă. Cîinii ăștia, eh...

Au ieșit împreună. Zarva latrăturilor și chelălăiturilor era într-adevăr mai mare ca-n alte nopți. De bună seamă că ei simțiseră mai mult decît Cosmescu. Trăgeam nădejde să nu mai apară nimeni, cel puțin pînă se întoarce Andrei. Cinci minute bune a durat pînă să-l scoată pe poartă pe Cosmescu și să-l pună pe drumul cel bun, spre șoseaua de centură și spre abatorul nou de dincolo de lanul de porumb.

- A luat-o bine, îmi spuse. A luat-o invers. Să mergem și noi.

Noi am luat-o invers decît plutonierul Cosmescu, ca să ieșim spre Șoseaua Gării Cățelu, iar de-acolo spre gura de metrou Republica și spre oraș, pînă la Gara de Nord, și pînă mîine dimineață cu Dumnezeu înainte.

La întâlnire au venit pe rînd

FOARTE DES se vorbește în ultimul timp și la noi, despre teatru-dans. Am văzut spectacole extraordinare realizate, de exemplu, de Pina Bausch sau Josef Nadj, în care cele două arte comunicau și se puneau reciproc în valoare prin ceea ce au ele fundamental și erau susținute absolut performant la nivel interpretativ. Succesul pe care l-a avut Josef Nadj în vara aceasta la Avignon cu „Strigătul cameleonului”, un spectacol în care dansul, muzica și teatrul și-au dat întâlnire cu perfecțiunea, este, în același timp, o demonstrație, că interferența și dialogul artelor nu mai este doar o modă, ci un curent viabil, care s-a impus prin rigoare și emoție.

Există și la noi nume care au încercat să ne apropie de acest gen: Oleg Danovschi, Ion Tugearu, Sergiu Anghel, Miriam Răducanu, Raluca Ianeș și, de curînd, tânărul Răzvan Mazilu. După „Dama cu camelii” de la Teatrul Național din București, cu Maia Morgenstern și Marius Iosif Capotă, Răzvan Mazilu pune în scenă la Teatrul „Odeon”, „Vorbește-mi ca ploaia și lasă-mă să te ascult” de Tennessee Williams cu Rodica Mandache, Dan Bădăraș, Johnny Răducanu și Marian Băciu, Ionuț Pascu, Ștefan Pușcașu, Cristian Toporan, Adrian Țăranu, în scenografia Adrianei Grand. Din păcate, spectacolul rămîne la nivelul unui experiment, în care fiecare artă vorbește pe limba ei, comunicarea se produce de prea puține ori, așa spune prin excepție, și nu trece

rampa. Construcția acestei încercări de teatru-dans suferă de o realizare pe trasee paralele. Prin hazard, teatrul se întâlnește cu muzica sau muzica cu dansul, dar niciodată dansul, muzica și teatrul nu reușesc să se așeze împreună pe același drum al relațiilor, al emoției, al interferenței fără să se jeneze. Mai degrabă dansul pare să incomodeze teatrul. Nu există, în același timp, o stimulare a tipurilor diferite de limbaj, asamblarea lor ca piese într-un mecanism ce nu poate funcționa dacă una singură se împiedică. Textul lui Tennessee Williams conține tensiuni și drame, vorbește, într-un limbaj poetic, despre lipsa de comunicare între oameni, între individ și societate, despre blocaje și frustrări, despre auto-izolare. Nu numai *Ea* sau *El* sînt victimele, efectele cauzelor de mai sus, ci, mai ales, cuplul, *Ea* și *El*. Singura relație posibilă pare a fi cea maternă, mamă-fiu, o simbioză de corpuri care palpita în același ritm (vezi și cortina pictată de Adriana Grand, pozițiile de prunc la pieptul mamei). *Ea* și *El* își spun povestea separat, în două monologuri scenice, în care dansul nu exprimă lejeritatea cu care corpul să vorbească, ci dublează, pleonastic, conținutul cuvintelor. Și asta cu precădere în prima parte, unde corpul celor doi actori se contorsionează într-un ritm fragmentar, ritm rupt chiar de felul cum se rostesc cuvintele. E greu de spus dacă cuvintele se dau după mișcarea corpului sau invers. Deși eforturile pe care le fac Rodica Mandache și Dan Bădăraș sînt, fără discuție, de apreciat, ele

sînt repede umbrite de perfecțiunea dansului baleriniilor. Prea multe momente coregrafice în sine care îngreunează mesajul piesei în loc să-i dea suplețe. Monologul Rodicăi Mandache, drama unei femei de cincizeci de ani, are rigoare și emoție tocmai cînd dansul devine o prelungire firească a cuvintelor și nu scop în sine. Apoi relația cu muzica, divin interpretată de maestrul Johnny Răducanu. Muzica ar trebui să fie în sub-text, să susțină pe dedesubt, ca singură punte de comunicare, tensiunile, incapacitatea de dialog. Se apelează, din păcate, prea puțin la muzică (eu cred că Johnny Răducanu ar trebui să cînte mult mai mult), iar pianistul, singurul martor al tuturor, este transformat în personaj doar prin simțul scenic al acestui mare și complex artist care este Johnny Răducanu, regizorul și scîpîndu-i acest „amănunt”. Momentele de forță a ceea ce se vrea acest spectacol de teatru-dans în care nu mai există granițe între arte, topindu-se una în cealaltă, sînt scenele cu portarul imaginar, amplificat ca număr pe scenă, corul baleriniilor, ciocli cu umbrele,

Scenă din „Vorbește-mi ca ploaia și lasă-mă să te ascult”

chaplîni tragi-comici, care preiau și supra-dimensionează gesturile protagonistei în ritmurile unei muzici impecabil susținute, care dă tonul și schimbă registrele.

De remarcat, simplitatea sobră și funcțională a scenografiei Adrianei Grand (minus cîteva elemente care nu sînt speculate), detalii semnificative (colivia cu păsări de pe pian), elemente de decor în cheie: fereastra pe ale cărei geamuri se prelinge, din cînd în cînd, ploaia. Cred însă, că „Vorbește-mi ca ploaia și lasă-mă să te ascult” nu este decît o încercare ce nu semnifică ceea ce numim genul teatru-dans.

DANS

LA FIECARE nouă montare, coregraful-regizor Răzvan Mazilu își conturează cu mai multă pregnanță personalitatea și genul său aparte de spectacol, singular în acest moment în ambientul nostru teatral. La fiecare nouă montare, regizorul-coregraf Răzvan Mazilu adaugă o notă de uimire pe chipul spectatorilor săi, datorată maturității sale de gîndire, la o vîrstă neînchipuit de tînră pentru un realizator de spectacole cu atît de largi deschideri de perspectivă.

Dacă la nici douăzeci de ani, în 1993, Răzvan Mazilu lua, la Festivalul Internațional de Creație Coregrafică de la Iași, un premiu special al juriului pentru coregrafie, cu o lucrare care sintetiza conflictul piesei lui Garcia Lorca, *Casa Bernardei Alba*, lucrare realizată cu studenți de la Academia de Teatru și Film, în 1995, ataca direct una dintre cele mai importante scene ale țării, Teatrul Național din București, inaugurînd prin montarea sa *Dama cu camelii*, după Alexandre Dumas-fiul, un nou gen de spectacol teatral. La configurația acestuia concureau în mod fericit cuvîntul actorilor Maia Morgenstern și Marius Iosif Capotă, dar și mișcarea acestora și a coregrafului însuși, în rolul Destinului, și nu mai puțin muzica tensionată a Dorinei Crișan Rusu, cîntată la violoncel de Adrian Mantu, cît și scenografia de un deosebit rafinament a Doinei Levința.

Cu actuala sa creație de la Teatrul Odeon, *Vorbește-mi ca ploaia și lasă-*

Răzvan Mazilu - regizor sau coregraf?

mă să te ascult, de Tennessee Williams - pentru care a obținut deja, în avanpremieră, un nou premiu la Concursul internațional de la Iași din acest an, pentru un nou gen de experiment teatral - Răzvan Mazilu își continuă investigațiile și, lucrînd cu aceleași mijloace, obține noi efecte. Și de această dată, pionii săi principali sînt doi actori: Ea, Rodica Mandache, care se apără de singurătate construindu-și o lume imaginară, și El, Dan Bădăraș, care se lasă prins în mrejele orașului tentacular. Și de astă dată cuvîntul rostit de ei are greutate

actoricească, dar nu mai puțin importantă este mișcarea lor. Și de astă dată spectacolul se bucură de participarea unui compozitor și interpret de jazz, de autoritate, Johnny Răducanu și de scenografia cu o mare putere de sugestie a Adrianei Grand. Ce este nou, atunci? Locul pe care îl ocupă dansul în acest spectacol, dansul în sensul cel mai larg al cuvîntului, de mișcare expresivă, este mult mai mare. Cei doi actori nu spun nici o replică fără să o însoțească de mișcare, care nu este gestică ce prelungeste firesc cuvîntul, ci este o plas-

tică care capătă o pondere egală cu cuvîntul, definindu-se ca un discurs paralel acestuia. Și, mai mult decît atît, coregraful însuși, alături de patru aspiranți la actorie, Marian Băciu, Ionuț Pascu, Ștefan Pușcașu și Cristian Toporan, de la Teatrul Studențesc „Podul”, susțin cîteva importante momente ale spectacolului, prin plastica lor de dans, de o deosebită relevanță, deși tinerii viitori actori nu sînt aspiranți și la profesiunea de dansatori. Aceste momente, perfect integrate curgerii piesei, dau un plus de plasticitate imaginii scenice, dominată de marea fereastră din fundal, a Adrianei Grand, pe geamul căreia se preling stropii de ploaie. Iar una dintre aceste scene, cu parfum retro, în care fiecare dintre cei cinci interpreți-dansatori (coregraful și studenții) devin fiecare o imagine reînviată a celebrului Charles Chaplin, devine o secvență de dans perfect împlinită.

Desigur, tendința generală este astăzi, pretutindeni în lume, aceeași: actorii trebuie să fie, la nevoie, la fel de buni dansatori sau cîntăreți. Este însă de reținut capacitatea lui Răzvan Mazilu de a realiza acest deziderat, cu toți interpreții, capacitatea lui atît regizorală cît și coregrafică de a-i deschide pe toți, în mod egal, către un dublu, și concomitent, mod de expresie: prin cuvînt și prin mișcare.

Rodica Mandache în „Vorbește-mi ca ploaia și lasă-mă să te ascult”

Liana Tugearu

Rambo Rock

PE DRUMUL de costişă ce duce-n Oregon venea un om cu jale, fără să zică nimic. Pe flacăul amnezic îl chema ca actor Sylvester iar pe personaj Rambo. *Tel maître, tel valet*. Pietonul Rambo se întâlnește cu un șerif nesimțitor, care în loc să-i dea onorul omului care tirșie picioarele tocmai din Vietnam, îl arestează pe motiv că arată a golan. Până aici, nimic spectaculos, secvența putea fi filmată și la Vaslui (ba dialogurile ar fi fost chiar mai savuroase!). Deloc mioritică este însă revolta ramboului care refuză comunicarea definitivă cu pușcări și preferă o frație cu codrul pentru o vendetta în peisaj montan nord-american.

Filmul din 1982 al lui Ted Kotcheff *First Blood (Rambo I)* elogia încă din secvența de deschidere turismul militar american în zone geografice de tristă amintire. Această secvență ne dă repede informațiile esențiale despre eroul nostru, fostul combatant în Vietnam, și-i motivează violentul protest social.

Este ceea ce americanii numesc „the set-up.” Expozițiunea, adică. Teoriile scenaristice de peste Ocean afirmă că ea trebuie în cel mult zece minute să înșurubeze spectatorul pe

The Rock (Fortăreața). Regia: Michael Bay. Scenariul: David Weisberg, Douglas Cook, Mark Rosner. Imaginea: John Schwartzman. Cu: Sean Connery, Nicolas Cage, Ed Harris. Distribuit de Româniafilm.

CRONICA PLASTICĂ

de Pavel Șușară

DUPĂ un cincinal de guvernare Văcăroiu - și este inutil, în acest caz, să mai facem apel la aritmetică, știindu-se bine cât de precoce sînt cincinalele noastre -, pofta relaxării, bucuriile contemplației și alte asemenea preocupări au cam dispărut din orizontul omului obișnuit, al celui care suporta, nu cu mult timp în urmă, acel minunat etalon numit *cap de locuitor*. Preocupat exclusiv să-și bandajeze rănile provocate de acizii lui Florin Georgescu, să-și adune bine firimiturile pentru prînzul de a doua zi și să-și consoleze cu duioșie noianul de speranțe căruia abia dacă i se mai simțea pulsul, el nu prea a mai avut vreme, nici starea interioară și nici bani, pentru un spectacol de teatru, un concert, un film sau o expoziție. Și ceea ce a pierdut nu este în primul rînd *plăcerea*, senzația levitației angelice în cerurile ficțiunii (la urma urmelor, prin grija aceluiași Văcăroiu, ficțiune aveam și acasă, pe galantare și pe statul de plată), ci șansa enormă a unei pedagogii, posibilitatea autoevaluării într-un nesfîrșit spectacol al entropiei. Pentru că nu s-or pricepe bieții noștri artiști să facă bani, nu prea știu ei mare lucru nici despre tîmăduirea economiei, dar au învățat al dracului de bine să privească în craterul furunculului pedeserist, să scruteze realitatea umană așa cum se vede ea, ca printr-o lentilă fleșcăită, prin gașile de arendași ai tranziției ale Păuneștilor. Și ceea ce rețin artiștii din această lume fermentată, din acest abuz al osînzei și

scaun, să-i precizeze cine este protagonistul și care sînt motivațiile și scopul acțiunilor sale. Ai așadar, ca Autor, un scurt răstimp la dispoziție pentru a-l face pe spectator să accepte teza ta. Pentru că despre o teză este vorba, iar filmul, demonstrația ei. Cel al lui Kotcheff afirmă că lașii au fost ne-bărbații care au făcut cozi în fața pușcărilor pentru a evita încorporarea, iar eroii, ceilalți, adică cei care au slujit națiunea americană, fie și prin incendierea cu napalm a satelor în care se aflau copii pe care nimeni nu-i învățase vreodată să strige „HELP!”.

Schema lui Rambo este clasică, ea fiind un mecanism de justificare abilă a violenței și chiar a crimei. „The set-up”, această perfidă perioadă narativă a scenariului de film, este examen în măiestria manipulării spectatorului. O notă de trecere recentă (mă refer la un cinci românesc) o primesc autorii lui *The Rock (Fortăreața)*, numitorul comun cu filmul care l-a consacrat pe Stallone fiind tot războiul din Vietnam.

Și aici aveam de-a face cu un haiduc care vrea să-și facă singur dreptate, din nou erou național, un ditai generalul decis să decimeze populația San Francisco-ului pe motiv că birocrații de la Casa Albă și din Pentagon nu au plătit niscaiva pensii văduvelor de război. Scopul pare nobil și publicul înghite gălușca: pîi n-are omul dreptate să dea cu cuștu-n piatră după un sfert de secol de promisiuni? Răs-

Prezenți în *Fortăreața*: Sean Connery, Nicolas Cage, Ed Harris

punsul expozițiunii e ba da, așa că faptul că în joc mai sînt și vreo cîteva sute de mii de vieți omenești nu este decît - vorba unui celebru scenarist al Istoriei - „o simplă statistică”.

Iată-l pe Sean Connery într-un nou film de serie B - axiologic vorbind, fiindcă altfel *Fortăreața* este un mare succes de public al anului '96. Traiectoria carierei lui este mereu descendentă în ultima vreme, cîntecul de lebadă fiind - se pare - partitura din *Incoruptibili* lui De Palma, care i-a și adus un Oscar pentru cel mai bun rol secundar în 1987. Inteligența și detașarea nu-i lipsesc celui care s-a consacrat ca primul James Bond (*Dr. No*, 1962) și care astăzi declară despre Broccoli și Saltzman că nu erau „decît doi idioți buni doar să facă scandal pe platoul de filmare”. Acestor doi idioți, producătorii aventurilor lui 007, Connery le este însă dator celebritatea, dar și eticheta de actor „de filme de acțiune”.

Probabil că în locul sărmanului Monte Cristo reciclat la Alcatraz un Rege Lear i s-ar fi potrivit mai bine acestui actor de mare forță care, în afara colaborărilor cu regizori importanți ca Hitchcock, Lumet, Spielberg, Huston, și-a epuizat talentul în destule producții anemice. Emblematică pentru destinul lui actoresc este aventura *Nu-*

mele Trandafirului, un rateu încă din faza proiectului ce presupunea ecranizarea unui roman imposibil de cinematografiat în esența lui.

Fantoma lui Bond bîntuie viața lui Connery și în *Fortăreața* el își ia din nou în primire arsenalul tip 007, îmbracă un costum de scufundare și rostește replici ironice în dulce stil britanic, perle risipite într-un film stupid și tezigist. Din fericire însă, deși bătrîn, cu ceva burță și riduri care nu-i răpesc șarmul ce l-a făcut celebru, Connery nu e Stallone.

Dar nici Cadrilaterul nu-i Vietnam și nici Buftea Hollywood, așa că pînă una alta, tot despre filme precum *Fortăreața* vom vorbi, măcar pînă ce *Asfalt Tango* se va muta de pe Champs-Élysées pe Magheru sau dacă organizatorii lui DaKINO '96 se vor ține de cuvînt și vor aduce hors-concurs în decembrie la București *Breaking the Waves* al lui von Trier sau *Underground* al lui Kusturica. Pînă una alta însă, colecția video „Artificial Eye” a editat acest din urmă film și, cu puțin noroc și prieteni, putem vedea un alt fel de a privi războiul. Chiar dacă nici Iugoslavia nu-i Vietnam și nici sîrbii americani.

Lucian Georgescu

Arta ca diagnostic

bajului, prin cruzimea formelor, prin crisparea privirii. Chiar dacă viteza de reacție exclude răgazul premeditării, conținutul manifestărilor nu pierde nimic din autenticitatea și din profunzimea implicării. Dimensiunea traumei pe care o încorporează actul artistic nu este echivalată decît de aceea a agresivității pe care istoria imediată o exercită fără conținere asupra conștiințelor lucide și responsabile. În acest context, ieșirea publică a artistului este o formă de luptă și un gest de apărare, un amestec de eliberare și de asumare a istoriei ca pe o fisură existențială. Și nu este întîmplător că tocmai acum, într-un moment de maximă tensiune civică, de contabilizare a eșecurilor și de reproiectare a speranței, trei importanți sculptori din generația '80 - Dup Darie, Constantin Sevțov și Alexandru Galai - au deschis împreună la Galeria Simeza o expoziție construită tocmai în jurul ideii *umanului*, a ipostazelor sale involutive. Dacă într-o perspectivă strict formală, glosele pe marginea anatomismului sînt strategii de provocare a limbajului, teste ale expresiei într-un spațiu frecventat pînă la sațietate, din punct de vedere moral recursul la reprezentarea antropomorfă este, de fapt, un discurs asupra entropiei. De la manechinele festive ale lui Dup Darie, împinse cu ironie spre pop-art și spre un hieratism frivol de aluzie egipteană, spre clișeele concupiscentei și spre rigiditatea minerală a mumiei, Constantin Sevțov face pasul, prin desen și prin

bronzuri deopotrivă, către omul mecanizat, către produsul confectionat din elemente ce-și riscă în orice clipă deintegrarea. Dinamica lui anatomică, sugerarea unei animații abia stăpînite, nu sînt, în ultimă instanță, decît alte ipostaze ale încremenirii, stopări ale vitalității în ficțiunea unei cruste moarte. Masca și detaliul anatomic, alături de modelajul prețios și calofil, nu fac decît să întărească ideea substitutului, a aparenței care și-a pierdut, prin artificializare, orice aspirație spre esență. Dar absoluta ruină, căderea în gregariatate, resorbția umanului în zoologic și pierderea oricărei specificități, pînă și a celei morfologice, se regăsesc în coșmarurile lui Alexandru Galai. Asemenea salamandrelor lui Capek, hibridii săi preiau toate funcțiile umane, dezvoltă în exces imaginea de grup și instaurează ca normă o infinită viermuiala de infern. Dacă Dup și Sevțov marchează doar perturbații și alienări, Alexandru Galai trimite direct în neant. Și este suficient să pui această extremă imagine a degradării față în față cu lumea nemijlocită în care trăim, pentru a desprinde o concluzie simplă: în vremuri insuportabile, arta poate deveni rechizitoriu. Iar expoziția celor trei sculptori va fi și una dintre mărturiile decisive la Judecata de Apoi a guvernului Văcăroiu.

PREPELEAC

de Constantin Toiu

Copita de aur

PLACE VENDÔME nr. 6. Magazinul britanic. Stau și mă uit... În vitrină, spade:

Epée de justice spirituelle
Epée de justice temporelle
Epée de miséricorde curtana

Piața cea mai aristocrată... Ridicată în 1708, având în mijloc înălțată coloana viitoare Marii Armate napoleoniene, 44 de metri înălțime și turnată din bronzul celor 1200 de tunuri topite luate din mâinile inamicului (dicționarul).

De câte ori mi s-a întâmplat să văd Parisul, m-am dus dinadins în piața magazinului cu cele trei spade feudale și am stat și am privit piața tăcută, ilustră, inaccesibilă în totul, zicându-mi că, dacă ar avea un loc, așa ar trebuie să arate, peste toate ororile și Istoria, *cuibul* atît de bine captușit al istoriei...

Al doilea lucru pe care trebuia să-l revăd... era... a fost statuia arie a Ioanei d' Arc de lângă Luvru pe care totdeauna, uitându-mă cu grijă în jur, să nu mă vadă nimeni, sau vreun vardist, atingeam repede ușor cu palma una din copitele calului turnată și ea parcă în aur. Arta doar. Fiindcă, altfel, cum spune V., amicul meu, cinic, de ea, zice „mai las-o, domnule, că era o smintită, englezii nu se înșeală, nu-i duci, știau ei ce știau...”

Peste cîțiva ani am trecut prin Chinon și am văzut închisoarea, niște ziduri dărîmate de fapt, unde a stat închisă Fecioara din Orléans. Erau pe ziduri și niște inscripții... Unii spun că de mîna ei, alții că habar n-avea să scrie... Oricum, m-am adresat în gînd lui V., contrazicîndu-l și spunîndu-i ce mai contează dacă ești smintit cînd faci istorie, marea istorie, măcar de-am fi noi doi (adică el și cu mine) doi smintiți să schimbăm orice, orice, iar viitorul să ne ridice pe amîndoi tot de aur pe socluri de granit...

Atunci, după ce am inspectat bine toate zidurile, a venit la mine ghidul, un domn bătrîn corect îmbrăcat și a întins mîna, să-i dau ceva, deși la intrare, sau în autobuz, nu mai știu, o plătisem. L-am refuzat net, cu asprime, învîindu-l. După ce că stă în inima Franței, pus la punct, îmi mai și cere parale, mie... vai de capul nostru și care mai venim și din Est... Cred că m-a înjurat în gînd. S-a uitat urît la mine. Sînt sigur că nimeni nu-l refuzase atît de repede și cu atîta hotărîre.

I-am zis, rușinat, la întoarcere, amicului V., care a zis pe loc, consolidîndu-mă în cea mai curată limbă română: „Mai dă-l în mîna-să!”

Ocean

Un simplu ou

PANAIT a lucrat peste doi ani în țările arabe. Era chemat urgent acasă. Banuia că trebuia să dea socoteală pentru greșelile altora. Spre deosebire de colegii săi care, din salariul rușinos de mic, își cumpărau unelte și aparate folositoare, la întoarcerea în țară, el a stîmîr mirarea vameșilor de la Otopeni pentru ceea ce adusesese. La control a deschis valiza și a arătat: între lenjerie, prosoape și cîteva cărți se afla un ou enorm, neasemuit de alb și strălucitor. „Ce-i asta?” „Îl chestionă o femeie în uniformă albastră. „Un obiect de artă?” - „Nu. E numai un ou de papaian, un fel de struț”, o lămură Panait. Alți doi vameși pipăiră obiectul, îl mirosiră, îl ciocăniră. „Oul” continua să strălucească netulburat. „Nu e ou”, conchise cel mai vîrstnic. „Ba e ou, toată ziua”, afirmă colegul său. „Numai că are coaja foarte tare.” Funcționara explică lui Panait cu bunăvoință: „Dacă e produs animal, ți-l confiscăm. Importul din Africa e interzis; dacă e operă de artă, plătești taxă.” - „E ou de struț, dar plătesc cît vreți.” Răspunsul pasagerului nu era logic, dar ce e logic în birocrație? „Oul” fu cîntărit, trecut prin diferite dispozitive de radiație. Panait schimbă și

ultimii dolari, ascunși sub cingătoare, și plăti. Abia de i-a mai rămas ceva pentru biletul de tren. Dar era fericit. Își aducea aminte, ca și cum ar fi fost astăzi, de bazarul uriaș din cetatea ismailită, unde intrase să-și cumpere niște cămăși, de vorbele bătrînului cu barbă albă care îl poftise la o cafea: „Omul are nevoie de puțină fericire în viață. Ce-ți trebuie ție cămăși? Nu știi ce a spus însuși Iza, profetul vostru? «Uitați-vă la crinii cîmpului, cine îi îmbracă?»” Cînd a scos dintr-un coș de răchită „oul”, Panait a simțit că devine alt om. Soarele nu mai ardea atît de strașnic, aerul din bazar se răcorise, și - culmea - pumnul de fier care îi măcina pieptul de cîteva zile, de cînd primise chemarea, se liniștise. Tot ce dorea era să posed obiectul, frumusețea aceastei rotunde, netedă, strălucitoare. Întrebă de preț și o spaimă cuprinsă îl cuprinsese. Era o sumă care depășea economiile lui. Vîndu unui compatriot un costum de haine și unui ospătar de la hotel niște scule. Alergă la bazar închipuindu-și îngrijorat că vînzătorul cu barbă albă ar fi putut dispărea.

Era la locul lui. Bătrînul număra bancnotele de două ori și-i înmîna oul. De cum îl atinse, Panait uită de toate neplăcerile suferite printre

LONDRA, N. Gallery, februarie 1979. Cristosul lui Bosch cu figura lui ca a prințului Mișchin. Idiotul, încadrat de patru capete de brute, - El, în mijloc, serafic, senin, ne-uman, nepricepînd parcă realitatea, care este a celor patru gorile...

MADRID, octombrie 1977. Pînzele late și înalte de apă șiroid pe fațadele de sticlă ale edificiilor uriașe strălucind în bătaia soarelui care apune, dar care de fapt nu apune, în acest imperiu în care *soarele nu apune niciodată*.

Apa prelinsă cade spre subsol, o vezi din tunelul prin care treci, iar apa, acolo, încolăcindu-se, alcătuieste un zid străveziu prin care strada apare mișcîndu-se ca de un cutremur.

Am înțeles Spania. Aventura umană a Spaniei. Nicăieri, numai la acești navigatori din naștere, apa nu curge, nu se prelinge pe geamuri. E, sigur, obsesia oceanului, oceanului, oceanului. A necunoscutului, dezvăluit.

Nu-ți mai rămîne decît să-l vezi pe Goya, considerat astăzi a fi înțeles abia în secolul XXI. E prima condiție modernă în pictură. Un fel de Napoleon al picturii. Sau un reporter al epocii. Figurile lui care se căznesc parcă să iasă din beznă... Călugărul în chilia întunecată spre care se îndreaptă un fascicul de lumină. Figurile grotești din cauza urîteniei interioare a caracterelor. Singura față frumoasă: adolescenta blondă, citind, aproape adormită pe carte.

Le grand bouc, Marele tap, cu coarne lungi, de care atîrnă panglici, stînd pe șezut, înconjurat de femei tinere, bătrîne... Una îi întinde pruncul spre binecuvîntare acestui Pan iberic, Țapului împodobit ca un zeu și pe care el îl atinge, fioros, cu laba stîngă. Alta, o bătrîna știrbă, îi întinde un copil scheletic, să-l vindece, să-l înzdrăvească.

Gri... negru... cămăzuiu. Ca pămîntul Spaniei. Luna e în scădere, prielnică ritualului pîgîn.

Paroxismul vederii lui Goya destramă idealul cerebral, pînă la desfigurare și urîtenie.

Paroxismul existenței, cînd condamnații înfruntă plutonul de execuție francez, aruncîndu-și brațele în văzduh, cu gurile contorsionate...

străini ca și de stăpînii care îl așteptau acasă. Frica se estompă acoperită de o pace senină, adînc multumitoare.

În sat, la prima întîlnire cu prietenii și rudele care îl sărbătoreau ca pe un înviat din morți, scoase din dulap „oul” și-l arătă. Unul după altul îl luară în mîna, îl cîntăriră legănîndu-l și-l trecură mai departe vecinului. Erau nemulțumiți: „Asta e tot ce ai adus?” - „V-am adus fericirea...” - „Un pietroi ai adus. Măcar de ar fi un ou adevărat să-l spargem și să facem un scrob să-ți ungi buzele”, îi reproșă moș Iacov. „Noi nu avem nevoie de fericire”, protestă și matusa Maranda. „Puteai și tu să aduci niște conserve de carne, o sticlă de untdelemn, un pesmet. Radu al Ilincăi a venit cu niște ghetuțe pentru băiat care au lumini la tocure ca tractoarele dinapoi...”

După două săptămîni „oul” a dispărut. Nepotul Iliuță, un băiat de zece ani, începu investigațiile și-l informa pe Panait: vărul Virgil s-a muncit o noapte întreagă să-l spargă. L-a vîndut lui Nicolai. Acesta a încercat să afle secretul prin fierbere; neavînd rezultate pozitive, l-a dat mai departe brutarului, nea Costache, care l-a copt în cuptor. Degeaba. Panait l-a găsit într-un cuibar din șandramaua matusăi Maranda. O cloșcă grasă stătea pe el ca pe un tron. Desigur nutrea în capul ei îngust, splendide visuri de maternitate.

Paul Miron

PACATELE LIMBII

de Rodica Zafiu

Despre narațiunea magică și evazivă

DACĂ sînt studiate cu acribie filologică și interes retoric, discursurile perioadei totalitare surprind mai ales prin modul în care mînuiesc tehnicile impreciziei, prin strategia cu care evită orice informație concretă și angajantă. Teza conform căreia respectivele discursuri ar fi fost lipsite total de sens și de funcție de comunicare este desigur simplificatoare, hiperbolică, știut fiind că, dincolo de logoree și de excesul clișeeilor, cei avizați puteau să decodeze în ele semne și să înțeleagă cam în ce direcție se îndreptau noile ordine politice. Numai că acest tip de lectură era unul cu totul special, bazat pe perceperea de semnale și nu pe analiza logică a enunțurilor. Prin el se puteau anticipa efecte, dar nu se puteau culege informații cu valoare de adevăr; era, am putea spune, o formă de lectură mai mult pragmatică decît semantică.

Textul politic pune în mișcare strategii lingvistice complicate pentru a evita informația - potențial subversivă, prin simplul fapt de a oferi o certitudine și de a permite independența gîndirii. Am regăsit cîteva extrase care ilustrează perfect acest efort, într-o situație mai puțin obișnuită. În 1981, Ceaușescu citea, cu ocazia unuia dintre discursurile sale, o poezie naivă, destinată să înlocuiască textul clasic al unui vechi cîntec patriotic (*Hora Unirii*) și să devină un fel de imn, inclus ulterior în manualele școlare. Nu cunosc nici azi detaliile anecdoteice și de culise ale episodului; desigur că alții ar avea aici mai multe de adăugat. Ținînd însă cont doar de datele publice ale faptului, situația e curioasă: paternitatea textului plutește într-o ambiguitate totală și intenționată: nu se știe bine dacă nu e cumva sugerat ca autor însuși cel care îl prezintă, în pitoreasca ipostază de președinte-poet-textier, nici dacă textul trebuie crezut o opera anonimă - expresie a entuziasmului popular, a modestiei unui creator sau a unei instanțe autoritare suprapersonale, asemenea celei care produce legile. Iar modul în care se instituie această ambiguitate se poate vedea foarte bine în relatările despre performanța prezidențială. Am ales două fragmente de text, de acum aproape 15 ani, în care impresionează efortul disperat al autorilor (anonimi) de a nu lămurii situația încurcată. În primul, se arată că vorbitorul, „dînd glas, cu mijloacele întraripate ale poeziei, unui vibrant *Imn al Păcii*, ne-a reamintit tuturor că, alături de forțele progresiste de pretutindeni, «noi sîntem Puterea Mare» (...). Reluarea imediată a acestui imn al rațiunii pe melodia atît de cunoscută a *Horei Unirii* a fost încă o dovadă că între cuvintele Președintelui Nicolae Ceaușescu și gîndurile și sentimentele oamenilor muncii din patria noastră este o perfectă identitate” (*Steaua*, 12, 1981, 1). Observăm în primul rînd alegerea locuțiunii *a da glas*, care evită prezența unuia din verbe cu sens mai precis - *a citi*, *a recita*; la fel, „cuvintele Președintelui” pot fi cele ce îi aparțin total sau doar cele pe care le-a rostit, citînd. Referirile la paternitatea textului sînt substituite prin caracterizări metaforice care folosesc genitivul: „imn al păcii”, „imn al rațiunii”. În plus, „reluarea imediată” nu are un agent clar numit: se sugerează doar că ar fi vorba de mulțimea de ascultători ai discursului (cu „gîndurile și sentimentele oamenilor muncii”); evident, scena, luată în serios, ar ține de domeniul fantasticului (un text citit de orator e repetat integral și pus spontan pe muzică de asistență). Al doilea fragment apelează și mai mult la efecte de magie: „Cine ar fi cerut ceva mai uman, mai clar și mai concis? În vaste manifestații populare, la care au participat milioane de cetățeni ai României, s-au încheat versurile: «Hai să ne unim popoare/ În luptă, cu mic, cu mare, / Să trăim liberi sub soare/ Fără arme nucleare!». Apoi, Președintele Nicolae Ceaușescu a revenit la treburile zilnice” (*Steaua*, 1, 1982, 2). Versurile, așadar, *se încheagă* în spațiile publice (nu mai e clar nici măcar cine le „dă glas”); chiar adunarea și-a pierdut individualitatea, dizolvată într-un plural mai sugestiv: „vaste manifestații populare”. Textul apare pur și simplu, într-un moment de grație și de magie colectivă. Cum versurile în cauză erau extrem de proaste, responsabilitatea colectivă avea și avantajul de a preîntîmpina judecata estetică.

Minciuna ca sistem

GREU de închipuit (pentru un om sincer) că minciuna poate alcătui un întreg univers

Piotr Wierbicki, *Structura minciunii*. Traducere și notă asupra ediției de Constantin Geambașu. Cu un cuvânt înainte al autorului. Posfață de Bogdan Ficeac. Editura Nemira, 1996, 252 p. Lei 10.000.

paralel, construit profesionist, că fețele minciunii sunt atât de diverse și bine ticluite încât seamănă uneori leit cu adevărul. De fapt, adevărul este ghidul după care minciuna, ca fenomen psiho-social dar mai ales politic, își construiește un eșafodaj uriaș care presupune nu numai inventivitate, imaginație, instituționalizare ci și o bună cunoaștere a oamenilor (care nu suportă cu prea multă ușurință realitatea).

Piotr Wierbicki - polonez emigrat în Anglia - și-a editat *Structura minciunii* la Londra în 1986 și, cu toate că nu cunoscuse încă prăbușirea în lanț a sistemelor comuniste, a intuit analizând sistemul minciunii că o societate creată pe neadevăr se poate prăbuși total dacă un singur pilon al acesteia cedează. Monografia sa contează pe o analiză atât de profundă (de la precizarea obiectului și sfera conceptului la metode, „creativitate” și sfera informațiilor, de la rețelele complicate ale minciunii eficiente - în care obligatoriu trebuie să intre și puțin... adevăr - până la superlativul mințirii de sine) încât pare mai degrabă un curs universitar, o

disciplină profundă. E vorba de analiza „limbii de lemn” (fără să fie numită astfel), a practicii zvonului, a anulării limbajului, logicii și realității prin crearea unor noțiuni despre „omul nou”, „noul tip de relații între popoare”, „bunăstare”, „umanism”, „gândire avansată”, absența catastrofelor și cataclismelor; dar și de o disecție a noțiunilor precum „manipulat-dirijat”, „plătit”, „agent, spion”, etichetări ce au dus la atâtea drame și tragedii în universul coccenționar.

De mare actualitate rămâne capitolul referitor la minciunile din sfera informațiilor, unde au fost de fapt „justificate” - caracterul de clasă al adevărului (vezi Marx), interdicția de a ști adevărul de către popor, deformarea proporțiilor. Toate acestea - cu trimiteri la Stalin, Lenin, Kim Ir Sen, Mao; cititorul realizând existența unor misterioase vase comunicante între ei.

Un capitol despre „crearea realității” arată până unde mersese de fapt ștergerea creierelor: era nevoie ca fiecare minciună să se bazeze pe o altă și tot așa mai departe până la negarea oricărei urme de adevăr, încât parcă ajunge să se teamă omul și de încântătoarea metaforă... Devine explicabilă, în literatura acestui secol, veșnica îndoielă, ironia, fuga de lirismul definit într-un anume fel, discontinuitățile epicului, bulversarea subiectului și tot acest arsenal rezultat din bolile limbajului. Vinovată? Minciuna profesionalizată, atot-acaparatoare.

Fericirea metafizicii

NĂSCUT în 1646 într-o familie luterană, Leibniz a visat să împacă gândirea marilor revoluționari ai științei și filozofiei (Galileo, Francis Bacon, Thomas Hobbes, Descartes) cu aristotelismul. Formulând, în *De arte combinatoria* (1666) modelul computerelor de astăzi (orice raționament, orice descoperire e reductibilă la o combinație de elemente), criticând, în 1676,

formularea carteziană a legilor mișcării în favoarea unei noi formulări, tânărul care - altfel decât luteranii germani ai vremii sale - și-a petrecut o bună parte din viață la Paris își demonstra deja harul înnoitor. Teoria cunoașterii din *Meditationes de cognitione, Veritate et Ideis* comenta analogia între ideile lui Dumnezeu și ale omului, între logica divină și cea omenească. În 1686 scria *Discours de metaphysique*, adresat lui Antoine Arnauld (1612-1694), apărător al jansenistilor împotriva iezuiților, emulul lui Pascal și Descartes: corespondența celor doi, adevărat rezumat al sistemului filozofic leibnizian, întregeste principalele capitole ale *Disertației*. Temele legate de perfecțiunea divină, bunătatea existentă în operele lui Dumnezeu și faptul că regulile ei nu sunt arbitrare, abundă în comentarii despre iubirea de Dumnezeu care cere acceptarea de către oameni a faptelor sale, despre simplitatea căilor divine și bogăția efectelor sale. Miracolele ar fi conforme ordinii

G.W. Leibniz, *Disertație metafizică*. Traducere de Constantin Floru. Note de Dan Bădăraș. Editura Humanitas, 1996. 188 p. F. p.

generale, fiecare substanță individuală ar exprima întregul univers, divinitatea ar conserva aceeași forță, dar nu aceeași cantitate de mișcare, între cauzele finale și cauzele eficiente concilierea ar fi posibilă. Dumnezeu, crede Leibniz, acționează cel mai eficient asupra intelectului spiritelor, unirea cunoașterii cu contemplația ar fi posibilă, e reală teoria reminiscenței platonice. Sufletul poate fi comparat cu

rat cu niște table nescrise, imperfecțiunea originară poate urca treptele grației, asupra spiritelor domnește Dumnezeu, pregătind fericirea spiritelor care-l iubesc - fericirea, așa cum a fost dezvăluită de Isus.

O viață pentru sensul istoriei

DACĂ la 1831, anul morții lui Hegel, un contemporan exclama: „Ce gol cumpănit! El era cheia de boltă a Universității noastre...”, nu peste multă vreme, dar pentru totdeauna, aclamația s-ar fi putut transforma în „cheia de boltă a universalității noastre”. Viața lumii, începând cu Hegel - privită din unghiul de vedere al istoriei - a devenit altfel inteligibilă („tot ce e real este rațional”). Nu înseamnă, cum spun unii critici, că istoria - care oferă la suprafață un amestec dezordonat și pestrî - se confundă cu providența, luând înfățișarea spiritului și justificând astfel totul. Se pomenește adeseori faptul că Hegel a salutat trecerea lui Napoleon prin Jena ca fiind „spiritul universal călare”: „L-am văzut pe împărat - acest suflet al lumii - trecând călare prin oraș pentru a-și inspecta trupele; este într-adevăr minunat să vezi un asemenea personaj care, concentrat într-un singur punct, stând călare, atinge marginile lumii și le domină”. Teoriei că datorită „divinizării istoriei” e riscată glorificarea oricăror atrocități îi poate fi opusă celebra formulă a lui Hegel: „Ideea că istoria este judecata de apoi a lumii trebuie respinsă, pentru că în fapt această formulă confundă faptul cu dreptul și evenimentul cu valoarea aceluiași eveniment”.

Mulți contemporani ai lui Hegel au fost înclinați a crede că *Prelegerile de filozofie a istoriei* n-ar fi altceva decât un larg tablou cultural-istoric. Cantitatea enormă de informații istorice, de la vechile civilizații din China, India și Persia, trecând prin Grecia antică la epoca romană și apoi - cronologic - de-a lungul is-

Peter Singer, *Hegel*. Traducere de Cătălin Avramescu. Editura Humanitas, 1996. 157 p. F. p.

toriei europene de la feudalism la Reformă, Iluminism, Revoluție Franceză, i-au făcut pe unii să nu deslușească întregul.

Mai tânăr cu douăzeci de ani decât Goethe și cu zece decât Schiller (ce autentic germană concretizare a sistemului zecimal!), Hegel a fost prieten cu Hölderlin și contemporan cu Novalis, Herder, Schleiermacher, frații Schlegel; profesor în Heidelbergul tuturor posibilităților gândirii, incomparabil analist al lui Kant (nu adera la kantianul „lucru în sine”). A fost invitat să preia prestigioasa catedră de filozofie a Universității din Berlin (1818), unde a predat până la sfârșitul vieții. Aproape întreaga operă i-a fost tipărită postum, după prelegerile universitare, de către adepții ideilor sale.

Continuând spiritul celorlalte volume din colecția „Maeștri spirituali” a Editurii Humanitas, monografia lui Peter Singer (profesor de filozofie și director al Centrului de Bioetică Umană de la Universitatea Monash din Melbourne, Australia, autorul unor cunoscute scrieri despre etică și sociobiologie) prezintă epoca și viața lui Hegel, teoriile filozofului despre sensul istoriei, libertate și comunitate, odiseea spiritului, logica și dialectica și se încheie cu o bibliografie engleză despre Hegel - interesantă tocmai pentru că a fost selectată de un australian. Cum bine spunea Hegel, fiecare crede că el face istoria.

Mary WOLLSTONECRAFT:

Scrisori scandinave

ACUM două sute de ani, Mary Wollstonecraft (1759-1797), scriitoare romantică a cărei receptare a pendulat multă vreme între contestarea vulgară, uitare și idolatrizare, își publica, la Editura Joseph Johnson din Londra, cartea sa cea mai valoroasă (din punct de vedere literar, dar și ca mărturie a unei sensibilități bînuite de fantasma plenitudinii), volumul epistolar redactat pe parcursul unui voiaj în țările scandinave - *Scrisori din timpul unei scurte șederi în Suedia, Norvegia și Danemarca* (1796). Într-o epocă dominată de cele mai

rigide prejudecăți, femeia care pleda pentru drepturile politice, sociale și personale ale celor abuziv marginalizați, a stîmuit controverse atît prin viața personală, cît și prin operă, începînd de la *Gînduri despre educația fiicelor* (1787), continuînd cu romanele *Mary. O ficțiune* (1787) și *Maria sau greșelile femeilor* (rămas neterminat și publicat postum), *Povestiri originale din viața reală* (1788), caustica *Revendicare a drepturilor omului* (1790), *O viziune istorică și morală asupra revoluției franceze* (1794) și *Revendicare a drepturilor femeii* (1792).

Scrisorile scandinave, una din cele mai captivante scrieri de călătorie din literatura veacului al optprezecelea, conțin notații personale și observații sociale și culturale acute, relevînd, dincolo de mărturiile interferențelor culturale condiționate istoric (Anglia și Franța, pe de o parte, lumea scandinavă, încă „necivilizată”, pe de alta), un stil și o mentalitate moderne. Redăm mai jos cîteva fragmente din aceste scrieri.

CĂPITANUL [...] mi-a promis să mă lase pe țarm la Arendall sau Gothenburg, aflate în drumul său spre Elsineur; dar vînturi potrivnice ne-au obligat să trecem de ambele locuri în timpul nopții. Totuși, dimineața, după ce pierduserăm din privire intrarea în golful Gothenburg, vasul urmă un curs mai calm; iar căpitanul, pentru a-mi face plăcere, îndreptă vasul în direcția țarmului, arborînd un semnal pentru vreun barcagiu.

Atenția mea era cu precădere îndreptată către far; și nu-ți poți imagina cu ce neliniște m-am uitat, timp de două ore interminabile, după o barcă eliberatoare - dar nu a apărut nici una. [...]

Obosită de așteptare, am început să conversez cu căpitanul despre acest subiect; și din conținutul informațiilor căpătate ca răspuns la întrebările mele, am ajuns curînd la concluzia că, dacă așteptam vreo barcă, aveam puține șanse să descind pe țarm în acest loc. Am aflat că despotismul, așa cum se întîmplă de obicei, a stăvilit, aici, hărnicia umană; barca-giul, fiind plătiți de rege cu zgîrcenie, nu s-ar fi avîntat în vreo primejdie, nici măcar nu și-ar fi părăsit cocioabele, dacă

ar fi putut, numai pentru a îndeplini ceea ce se numea „datorie”. [...]

Neplăcîndu-mi să merg spre Elsineur, și mai ales să stau pe loc sau să navighez pe lîngă țarm timp de mai multe zile, mi-am folosit bagajul retoric pentru a-l face pe căpitan să mă lase să iau barca vasului său dar, deși am venit cu cele mai puternice argumente, mult timp i-am adresat vorbele în van.

Este un fel de regulă, pe mare, să nu se trimită spre țarm nici o barcă. Căpitanul era un om cumsecade; dar oamenii cu o gîndire comună nu prea încalcă regulile generale. Prudența ține întotdeauna de resortul slăbiciunii și rareori cei care sînt decîși să nu treacă dincolo de hotarele ei, se încumetă să o facă. Însă, dacă am avut ceva probleme cu căpitanul, n-am pierdut prea mult timp cu marinarii; pentru că ei, numai vioiciune, au scos barca îndată ce am obținut permisiunea și mi-au promis să mă ducă, vîslind, spre far. [...]

Vremea era plăcută, iar apariția țarmului atît de grandioasă, că aș fi fost încîntată de cele două ore cît a durat drumul pînă la el, dacă epuizarea nu ar fi fost atît de vizibilă pe chipurile marinarii care, în loc să se plîngă, glumeau. [...] În pofi-

da umorului lor, nu puteam să nu devin neliniștită cînd țarmul se retragea pe măsura ce înaintam, pîrînd a nu promite nici un sfîrșit efortului lor. Această neliniște a sporit cînd, intrînd în cel mai pitoresc golf pe care l-am văzut vreodată, ochii mei au căutat zadarnic urmele vreunei așezări omenești. Înainte de a mă hotărî ce să fac în această dilemă, pentru că nu suportam gîndul de a mă reîntoarce la vas, ivirea unei barje m-a liniștit, și ne-am grăbit spre ea, după informații. Am fost îndrumați să trecem de niște stînci ce alcătuiau un dig, pentru a ajunge la coliba unui barcagiu. [...]

Am privit în jur vrăjită, și am simțit, din acea plăcere spontană ce dă credibilitate așteptărilor noastre de fericire, mai mult decît simțisem vreodată. Am uitat de ororile la care fusesem martoră în Franța, și care aruncaseră o culoare sumbră asupra întregii firi. [...]

Am mers mai departe, încă îmbătăta de frumusețile rudimentare ale peisajului; pentru că sublimul lasă loc, imperceptibil, frumosului, dilatănd emoțiile care erau în chip dureros concentrate.

Cu cît văd mai mult din această lume, cu atît sînt mai convinsă că civilizația e o binecuvîntare insuficient prețuită de cei care nu i-au urmat calea; căci ea nu numai că rafinează bucuriile noastre, dar creează o diversitate care ne dă posibilitatea să ne păstrăm farmecul primar al senzațiilor. Probabil că fără ajutorul imaginației toate plăcerile simțurilor noastre s-ar afunda în vulgaritate, dacă noutatea perpetuă nu ar servi ca substitut al imaginației, lucru, de altfel, imposibil; la această limitare s-a referit, bănuiesc, Solomon, cînd a spus că nu e nimic nou sub soare! - nimic pentru senzațiile comune aștate de simțuri. Și totuși cine poate să nege că imaginația și înțelegerea au făcut multe, foarte multe descoperiri de atunci, descoperiri ce par doar să anuneze altele, mai nobile și mai benefice. N-am înlînit multă imaginație printre oamenii care nu au dobîndit obiceiul reflecției; iar într-un stadiu al societății în care nu se recurge la judecată și la gust, iar acestea nu sînt modelate prin cultivarea artelor și științelor, prea puțin din delicatețea simțirii și a gîndirii poate fi caracterizat prin cuvîntul „sentiment”. [...]

Iată-ne, acum, în Norvegia; și nu s-a putut să nu fiu uimită observînd diferența dintre manierele locuitorilor de pe cele două maluri ale rîului; pentru că totul arată că norvegienii sînt mai harnici și mai avuți. Suedezii, pentru că vecinii rareori sînt cei mai buni prieteni, îi acuză pe norvegieni de escrocherie, iar aceștia își iau revanșa învinuindu-i pe suedezi de ipocrizie. Probabil că circumstanțele locale fac ca și unii și alții să fie nedrepti, să vorbească din sentiment, nu din rațiune, și surprinde, oare, acest lucru, cînd observăm că cei mai mulți autori de literatură de călătorie au făcut același lucru, scrierile lor servind apoi ca documente pentru compilatorii istoriei universale? Toți se grăbesc să confere un caracter național, ceea ce rareori este just, deoarece ei nu discriminează ce este natural de caracteristicile dobîndite. Naturalul, cred eu, constă doar în gradul de vivacitate, prudență, plăcere sau durere inspirate de climat, în timp ce trăsăturile produse de forme de guvernare, incluzînd religia, sînt mult mai numeroase și mai instabile. [...] Călătorii care pretind că fiecare națiune să semene cu cea din țara lor natală mai bine să stea acasă. [...]

Prietenia și fericirea domestică sînt laudate întruna și totuși cît de puțin există ele în lume; păstrarea unei afecțiuni vii, chiar și numai în inimile noastre, cere o mai mare cultivare a minții decît bănuiesc oamenii de rînd. [...]

Călătoria aceasta a mea mi-a împrăpat părerea că nici un loc nu e mai dezagreabil și mai potrivnic progresului ca un oraș de provincie. Mi-ar placea să-mi împart timpul între oraș și țară; între o casă solitară, unde să mă ocup de vite și culturi și, unde mintea mea ar cîștiga putere prin meditația în singurătate; și o metropolă care ar șterge rugina minții și ar lustrui gustul pe care contemplarea naturii l-a format într-un chip adecvat. Iată ce ne dorim pe măsură ce plutim pe fluviul vieții, atunci cînd șansa ne dă mai mult decît în planurile noastre cele mai bine chibzuite, pentru a mulțumi dorința de cunoaștere. Un efort mai mare, produs de vreo lipsă mai mult sau mai puțin dureroasă, este, probabil, prețul pe care trebuie să-l plătim cu toții pentru cunoaștere.

Prezentare și traducere de Elena Bortă

În orele târzii ale veacului...

AJUNSA la numărul 19 (toamna '96), *Lettre internationale* continuă să adune în paginile sale texte reprezentative ale unor cunoscuți publiciști, esești și scriitori contemporani. Alături de alte reviste de cultură editate de Fundația Culturală Română (*Dilema, Arc...*), *Lettre...* și-a făcut o datorie de onoare din a publica în limba română tot ce este mai bine scris în Europa și în SUA.

Nici ultimul număr nu se dezmințe. Pe lîngă grupajele tradiționale - *În orele târzii ale veacului*, *Destine. Mărturii. Cazuri. Documente* sau *Biblioteca «Lettre internationale»* - atrage atenția un set de articole dedicate psihanalizei: *Însemnări din subterană*. Fără ca accentul să cadă neapărat pe latura științifică, eseurile publicate țin mai degrabă de (încă) spectaculoasele concluzii care se pot trage prin psihanalizarea autorilor sau operelor literare: „Cînd Freud a reinstaurat interpretarea visurilor ca temă serioasă de discuție, a reinstaurat totodată și visurile ca sursă a inspirației artistice, și nu numai pentru suprarealiști. O mare parte din literatura secolului douăzeci - cel puțin de la Kafka până la Márquez - pornește de la aceeași disjunție față de realitate pe care omul care visează o știe că e de necontestat...” (A. Alvarez, *Noaptea e un sfetnic*

bun - creativitatea și dinamica visurilor).

După expunerea „datelor problemei” de către Wolfgang Kraus, Președintele de Onoare al Societății Austriece pentru Literatură, în fragmentul din conferința *Sigmund Freud și literatura, Însemnările din subterană* sunt completate cu puncte de vedere ale unor specialiști precum Alex. Mezey (*Perla și stridia* - „Există dovezi științifice care susțin legătura pozitivă dintre activitatea anormală și talentul literar. Investigând rudele pacienților islandezi afectați psihic, Karlsson a constatat faptul că 1% dintre rudele schizofrenicilor și 5% dintre rudele maniacilor-depresivi aveau aptitudini creatoare deosebite. Andreasen și Canter au examinat evoluția psihică și starea mintală a 15 scriitori, profesori la workshopul scriitorilor de la Universitate, și au ajuns la concluzia că scriitorii sunt preponderent afectați de boli psihice, în general, tulburări afective, și că rudele lor apropiate au, de asemenea, tendința de a suferi de tulburări psihice”) sau Bruno Bettelheim (*Cum am descoperit psihanaliza*). Un nu mai puțin interesant articol este semnat de Ion Vianu (*Trei figuri ale neputinței: S. Freud, R. Rolland și A. Einstein*).

La rubrica *Documente, File* din jurnalul lui Eugen Jebeleanu și *Elogiu lui Eugene Ionesco*, de Marc Fumaroli - frag-

mente din discursul de recepție rostit cu prilejul primirii în Academia Franceză („Cu *Cîntăreața cheală*, această Arlesiană a secolului XX, Ionesco a descoperit că experiența sa interioară transpusă pe scenă, interpretată de actori, înfățișată spectatorilor, putea să treacă de la «eu» la «noi». Acest «noi» în profunzime, un «noi» din adîncuri, și care atribuia eului solitar al dramaturgului în visul împărțit între scenă și sală universalitatea nesperată a locului comun.”).

Un articol surprinzător este *Charles Chaplin: un interogatoriu în 1948*, al lui Charles J. Maland din care înțelegem că, în primii ani ai instalării „cortinei de fier”, nici autoritățile de dincolo (un dincolo privit din punctul nostru de vedere!) nu erau mai puțin obtuze decît cele comuniste proaspăt înscăunate în lagărul sovietic. Cîtîm astfel că nici Charlie Chaplin nu a scăpat de acuza de a fi pactizat cu comunistii în timpul războiului. Interogat de FBI, lui Chaplin i se va retrage permisul de rezidență în SUA, pentru că, din 1953, marele actor să se stabilească în Elveția. Sub același titlu generic: *Destine. Mărturii. Cazuri*, mai semnează Tzvetan Todorov, Mihail Rîklin, Isaac Babel, Elena Ștefci, Felicia Antip.

Nici acest număr al revistei nu îi dezamăgește pe cititorii fideli prin textele li-

terare publicate în secțiunea Biblioteca *«Lettre internationale»*: Julian Barnes, Gabriela Melinescu, Constantin Ţoiu (cu un nou fragment din *Barbarius*, roman în pregătire la Editura Universal Dalsi), Hugo Hamilton, Tadeusz Konwicki, Grete Tattler și Michael Ignatieff sunt nume care incită la lectură.

Alte trei contribuții (Tatiana Tolstoi, *Despre Joseph Brodsky*, Nancy Huston, *Cărțile care ți s-au dat* și Nadine Gordimer, *Coasta lui Adam*) sunt *Comentariile și scrisorile* ediției de toamnă, ce conține lecturi îmbogățitoare spiritual și delectabile.

George Șpoș

Un suflu de poezie venind din Est

ACEST titlu încurajator a apărut în ziarul local din Beuvry (Pas de Calais, domeniul Bellenville) unde în acea zi, vineri, 20 septembrie, urma să se deschidă cea de a cincea bienală internațională de poezie avînd ca obiectiv trasarea căilor de acces la poezie a diferitelor regiuni europene.

Împreună cu prietenii Micaela și Alexandru Lungu, precum și cu noua noastră cunoștință, tînăra editoare, Vilma Constantinescu (Editura Vitruviu), am pornit în căutarea unui chioșc de ziare cu gîndul să cumpărăm acel ziar local văzut în mîinile administratorului hotelului nostru. A fost o adevărată aventură găsirea unui chioșc de ziare. Am mers mult și am văzut multe pînă să-l găsim și astfel am fost inițiați, în spațiul și aerul domeniului Bellenville, la Beuvry, într-o atmosferă de vis, într-o întindere fără sfîrșit în care acel „suflu de poezie venind din Est” urma să se integreze și să se facă remarcat timp de trei zile.

Casa Poeziei din Beuvry (Pas de Calais, domeniul Bellenville)

Prima zi a fost cu mari emoții pentru mine - i-am înfîlnit pe colegii mei: George Astaloș cu soția Hélène, Cezar Ivănescu, Valeriu Stancu cu soția Maria, Ioan Țepelea, Horia Bădescu și Laurențiu Ulici cu soția Rica. Ceilalți poeți din Antologie n-au venit - unii din motive politice, alegerile din România, alții pur și simplu din cauză că n-au avut mijloace bănești să vină pînă la Paris și apoi la Beuvry. În schimb, a venit echipa Televiziunii Române, o veche și dragă cunoștință a mea, Betty Mondanos, împreună cu operatorul Tudor.

Evenimentul cel mai important al primei zile a fost deschiderea salonului editorilor și colocviul cu tema „Rolul poetului în societatea dinainte și după căderea zidului din Berlin”, despre poezia oficială și dizidentă. Luările de cuvînt au fost mai mult sau mai puțin interesante. În același local a avut loc deschiderea salonului de poezie unde au fost prezentate ediții bilingve printre care și Antologia *Etica și estetica* lui George Astaloș, cărțile sale publicate în România și Franța, precum și edițiile bilingve ale Editurii Helicon din Timișoara (Cezar Ivănescu, Ioan Țepelea și Valeriu Stancu, acesta din urmă și un excelent traducător din franceză).

Unul din colocviile cele mai interesante se anunța a fi cel despre arta traducerii și despre felul în care noile schimbări au influențat inspirația, scrisul, editarea și difuzarea cărților de poezie. Christoph Jezewski, cu care vorbisem la micul dejun, a promis că dialogul va fi foarte liber. Trebuie să amintesc aici că el este traducătorul Wislawei Szym-

borska, premiul Nobel pentru literatură 1996. Ei bine, Christoph Jezewski a încercat zadarnic să-i facă pe vorbitori să povestească despre experiențele lor personale! Aproape toți cei care au vorbit au expus „problemele” în numele unui popor, al unei țări, al unei instituții, în loc să vorbească individual. Poetul e în primul rînd un individ ce-și asumă riscul de a-și exprima punctul de vedere care nu e niciodată al colectivității, ci mai degrabă al unei minorități creatoare.

La recitalul de poezie și-au dat concursul mulți poeți: din Macedonia, Ungaria, ex-Iugoslavia, precum și poeți locali. George Astaloș a recitat un poem închinat Hélènei, numai un poem, ca și cum ar fi vrut cu modestia sa să ne consoleze pe noi, poeți din Antologia lui, pentru că n-am fost invitați să participăm la recitari. Dar pe mine m-a consolât în mod deosebit spectacolul dat de Jakov Drenkovski (Macedonia) și Roger Lahaye (Franța). Jakov a cîntat balade vechi cu o voce neobișnuită, o voce de Orfeu din Balcani...

Dar să revin la antologie! Volumul lui George Astaloș, *Etica și estetica*, este o antologie subiectivă, cum toate antologiile bune trebuie să fie. Regret numai că în ea nu sînt prezente mai multe femei, că lipsesc numele unor poeți pe care eu îi prețuiesc mult și mai ales regret injuria nedreaptă la adresa lui Nichita Stănescu.

Ceea ce m-a impresionat în mod deosebit a fost faptul că antologia se deschide cu prezentarea a trei poeți dispăruți: Gherasim Luca, Tudor George și Teodor Păcă. Pe ultimii doi i-am cunoscut și eu, cînd eram elevă și frecventam cenaclul din Piața Romană. În acel timp, cei doi poeți erau în floarea tinereții lor, niște scriitori și intelectuali străluciți. Am citit cu multă emoție poeziile lor, traduse în franceză de George Astaloș cu atîta forță și subtilitate poetică. De altfel,

el i-a tradus în același fel pe toți poeții - împrumutîndu-le ceva din farmecul și marea sa vitalitate.

Seara, în ultima zi a Festivalului, noi, românii, ne-am reunit în holul hotelului pentru a evoca împreună amintiri din trecut, iar eu i-am reproșat lui George Astaloș injuria la adresa lui Nichita. El și-a exprimat regretul, ca un adevărat gentleman, după care Cezar Ivănescu ne-a cîntat din baladele sale minunate pentru a purifica atmosfera și a înnobila ziua Echinoxului de toamnă și ziua deschiderii sezonului de vînatore în Franța.

Dar persoana cea mai importantă a acestui Festival a fost tînăra directoare de origine română, Carmen Hascoët, „zîna din Focșani”, „îngerul nostru protector”, care a condus lucrările cu multă competență, farmec personal și căldură. Profit de ocazie pentru a-i mulțumi pentru tot, în numele colegilor mei.

A doua zi ne-am despărțit: Cezar Ivănescu, Valeriu Stancu cu Maria și Ioan Țepelea, precum și echipa Televiziunii Române continuau drumul lor în Belgia, la o altă activitate culturală. Împreună cu prietenii mei, Micaela și Alexandru Lungu, ne-am întors la Paris, unde am înfîlnit personalități excepționale ale exilului românesc, din lumea medicinei, și apoi pe minunatul prozator Alexandru Vona, despre care Ileana Malancioiu îmi vorbea cu atîta entuziasm.

Gabriela Melinescu

Sesiunea Institutului Român din Freiburg

CA ȘI în anii precedenți, Institutul și Biblioteca Română din Freiburg-im-B. (Germania) a avut și în toamna aceasta, între 4 și 6 octombrie, o sesiune științifică, precedată de o consfătuire administrativă. Cei care mențin încă acest centru cultural românesc, cu o generozitate care merită a fi unanim elogiată, sînt directorul Iancu Ion Bidian, precum și doamnele Irina Nasta și Rodica Moșinski.

Adunarea generală ordinară a fost deschisă de președintele comitetului de conducere, istoricul Matei Cazacu. După citirea raportului financiar de către dl. Grigore Pop Câmpeanu, dr. Ștefan Issărescu a propus următorul apel către românii de pretutindeni: „Dați un dolar pentru Institutul din Freiburg”, reactualizînd memorabilul mesaj: „Dați un leu pentru Ateneu”.

Sesiunea științifică din 5 octombrie 1996 a fost consacrată unor aleși cărțurari precum și unor cunoscute cercuri culturale din exil, cu realizări care se adaugă patrimoniului național.

Evocînd activitatea Cenaclului de la Neuilly, inițiat și condus de Leonid M. Arcade, istoricul Matei Cazacu a arătat că, în afara unor cunoscute personalități ale exilului, între 1967 și 1973 au participat la Cenaclu mai mulți scriitori veniți din țară, ca Ștefan Bănulescu, Ion Negoitescu, Matei Călinescu, Ovidiu Cotruș, Marin Sorescu, Ana Blandiana, Nicolae Manolescu, Ion Caraion, Barbu Cioculescu, Pavel Chihai, Dumitru Țenepeag, Paul Goma, Marin Preda. După 1974, înăsprirea măsurilor luate de Securitate a împiedicat legăturile cu scriitorii din țară, mărindu-se în schimb numărul celor rămași în Occident.

În continuarea Sesiunii de comunicări, profesorul Roberto Scagnodin Padova a vorbit despre activitatea lui Mircea Popescu. După terminarea studiilor la Roma, Mircea Popescu a publicat traduceri în italiană din Mihail Sadoveanu, I.L. Caragiale, Lucian Blaga și Hortensia Papadat-Bengescu, un studiu despre

„Trei secole de poezie românească” și altul despre „D' Annunzio și românii”, apoi despre „Activitatea lui Ramiro Ortiz”, eminentă personalitate, profesor de limba și literatura italiană la Universitatea din București și, în sfîrșit, o istorie și o antologie a literaturii române. În 1957 a participat la primul congres, la Sulmona, al Societății Academice Române, al cărei președinte a fost Monseniorul Octavian Bărlea, și, ca secretar al acestei instituții, a inițiat o serie de publicații foarte importante pentru cultura românească. Profesorul Radu Enescu a amintit realizările cele mai importante ale Fundației Culturale întemeiate în 1983, în Spania, de regretatul Aurel Răuță: Întîlnirea de la Paris din 1983; Colocviul „Ortodoxism și Catolicism” de la München, din 1984; Colocvii la Paris cu Leonid M. Arcade, Cicerone Poghir, Paul Barbăneagră; „Centenarul Eminescu” din Paris, în 1989, cînd s-a inaugurat și statuia poetului, capodoperă a sculptorului Ion Vlad; în sfîrșit, reuniunea din 20-22 mai 1994 „Exilul românesc: identitate și conștiință istorică”, manifestare la care au participat numeroși români din exil și din cei care se împotrivesc regimului neocomunist din țară.

Personalitatea și activitatea Monseniorului Octavian Bărlea au fost prezentate de doamna Letizia Cifarelli, d-sa menționînd înființarea Academiei Româno-Americane, în Statele Unite, Societatea Academică Română, la Roma - din care au făcut parte Mircea Eliade, Eugen Coșeriu, Dinu Adameșteanu, Vintilă Horia, N. Herescu, Horia Roman, Ștefan Baciu - și Centrul Cultural Românesc, la München. În cadrul acestor importante așezăminte de cultură au apărut revistele „Perspective”, „Buletinul informativ al Societății Academice Române”, precum și „Revista Scriitorilor Români”.

În legătură cu tema sa, „Cultura românească în exil”, dr. Ștefan Issărescu a arătat care sînt modelele de adaptare ale emigranților români din generația tînără (între 20 și 40 de ani) la structurile sociale ale Germaniei și Statelor

Unite, adăugînd că, din nefericire, tendința generală este „de a renunța cît mai repede la propria identitate, în vederea integrării totale în cultura țării gazdă”.

Luînd cuvîntul în legătură cu „Realizările Cercului cultural «Apoziția»” din München, dr. Pavel Chihai a arătat că acest cenaclu (înființat în 1969) precum și revista cu același nume (apărută în 1973), inițiate de Ion Dumitru, și-au propus, așa cum a scris George Ciorănescu în primul număr al «Apoziției», să refuze dogmatismul ultrasimplificator care vede în artă ori în cuvinte un rezultat al relațiilor de producție, ignorînd conștient puterea spirituală. Poeți de seamă ai exilului, ca Horia Stamatu, Aron Cotruș, Ștefan Munteanu, Ștefan Baciu, au făcut cunoscute versurile proprii, precum și traduceri de opere românești în limbile de circulație și totodată au tradus importante lucrări străine în românește.

Sînt de reținut materialele publicate în revista de Doina Comea, sfîdînd, cu mult înaintea revoluției, teroarea comunistă; amintirile lui Constantin Noica; interviul cu Paul Goma din 1977.

Prezentînd aspecte ale activității culturale a Exilului din Franța, dl. Victor Popescu a evocat în primul rînd realizările Casei Românești de la Paris. Dl. Victor Popescu a menționat și biblioteca românească din Paris inițiată de Petre Cîrjeu, conținînd cărțile și arhiva regretatului profesor Petre Sergescu, precum și existența și aleasa calitate a publicației „Lupta”, realizată în principal de directorul Mihai Kome și colaboratoarea sa Antonia Constantinescu. În sfîrșit, dl. Victor Popescu a prezentat *Jurnalul* din exil al doamnei Sanda Stolojan, apărut la Editura Humanitas.

Despre viața și activitatea lui Leontin Constantinescu, profesor român de reputație internațională, a vorbit dl. Nicolae Florescu, redactor șef al „Jurnalului literar” din București. D-sa a arătat că Leontin Constantinescu a publicat în 1948 primul ziar românesc din exil, „Cu-

rierul-Român”, lansînd un apel pentru constituirea „Grupării românești pentru Europa Unită”. Mai tîrziu, ca profesor la Institutul Europa, va preda Dreptul Comunităților Europene, disciplină nouă căreia i-a pus baza științifică. Savantul român scrie un *Tratat de drept comparat*, în trei volume (apărute între 1972 și 1983), în care afirmă că dreptul comparat este, înainte de toate, o metodă specifică, indicînd reguli stricte, permițînd clasificarea după criterii sigure, bazate pe metode științifice, a imensei varietăți de sisteme juridice. Ulterior, în 1977, Leontin Constantinescu va redacta un volum consacrat Dreptului Comunitar European, tipărit de Editura Nomos din Baden-Baden.

Referindu-se la începutul itinerarului său, viitorul editor reprezentativ al exilului românesc, dl. Ion Dumitru, a evocat începuturile sale grele cînd, cu banii economisiți ca paznic la hotelul „Am Hofgarten” din München, avea să dea la iveală volumul de versuri „Flori în furună”. Este ilustrativă pentru întreaga sa activitate și apariția, la scurt interval, a unei cărți în care a denunțat etnocidul a carei victimă căzuse populația românească din Basarabia și Bucovina, ocupate de sovietici.

Propunîndu-și să apropie și nu să contribuie la disensiunile grupărilor românești din exil, pentru o mai mare eficiență în lupta anti-comunistă, făcîndu-și un crez din această conduită, dl. Ion Dumitru s-a aflat aproape de Biblioteca Română din Freiburg, de Societatea Academică Română, de postul de radio Europa Liberă (unde a activat pînă la desființarea, în München, a acestui post), de cenaclul literar-artistic „Apoziția”.

Dl. Ion Dumitru a încheiat arătînd că „oamenii Exilului pot fi în stare de lucruri minunate cînd, uînd de vrajbă, își reunesc eforturile pentru a prezenta în fața popoarelor care îi găzduiesc cultura românească”.

Pavel Chihai

România literară 21

Cu „toată banda“

◆ Joi, 10 octombrie, la Muzeul Prado, în sala 59, printre opere ale maestrilor, a apărut expus pe simeză un mic tablou reprezentând un craniu. Purtând titlul *După*, semnătura V.R. Roizo și data „secolul XX“, tabloul a stat acolo cinci zile, pînă cînd, la sesizarea unui vizitator, a fost observat de muzeografi. Tot pe 10 octombrie, la Muzeul Reina Sofia, un paznic a găsit pe jos, într-una din săli, un tablou în tonuri sumbre, purtînd aceeași semnătură. A izbucnit scandalul. „El Mundo“ din 18 octombrie se întreba cum e posibil ca în două din cele mai mari muzee spaniole să fie dejucate sistemele de securitate. Victor Roizo însuși, pictor madrilen necunoscut, lucrînd ca funcționar de bancă, a răspuns în „El País“ la 20 octombrie, arătînd cît de simplu a fost. El spune că a vrut să iasă din anonim, să apară „alături de Rembrandt și toată banda“ și, în același timp, să atragă atenția asupra lipsei de supraveghere a vizitatorilor din muzeele spaniole.

Praga-Paris-Praga

◆ Karel Bartosek (în imagine), istoric con-

tatar din timpul „primăverii de la Praga“, exilat în Franța și căruia regimul comunist i-a retras naționalitatea ceah, este un vechi prieten al lui Havel și al disidenților ajunși la putere după 1989 în Cehia. El a obținut, imediat după revoluția de la cafea, autorizația de a cerceta arhivele C.C. al P.C. din Cehoslovacia și a descoperit cu stupeoare că Praga era punctul-cheie al organizațiilor comuniste din Europa, locul de întîlnire secretă a marilor șefi comunisti. În cartea *Praga-Paris-Praga, 1948-1968*, apărută chiar zilele acestea la Editions du Seuil, Bartosek prezintă, pe baza documentelor inedite studiate, modul cum erau finanțate partidele comuniste din Vest de către Moscova, legăturile secrete dintre secretarii generali. Personajele acestei cărți, scrise de un istoric ce e în același timp și un martor, se numesc Maurice Thorez, Waldeck Rochet, Georges Marchais, Ugo Togliatti, Ho Și Min ș.c.l.

Revenirea lui Zweig

◆ Ștefan Zweig este din nou în mare creștere de popularitate. I se reeditează nuvelele, romanele, corespondența - iar aceste volume se vînd bine, fiind căutate atît de vîrstnici cît și de tineri. În Franța, de exemplu, Zweig are mai mulți cititori decît Kafka! Asta l-a făcut pe Serge Niémetz să-i consacre o biografie, *Ștefan Zweig. Călătorul și lumile sale*, apărută de curînd la Ed. Belfond. Biografia se bazează mai ales pe corespondența și jurnalul scriitorului și are drept scop declarat de a separa adevărul de legendă. În imagine, Ștefan Zweig fotografiat în 1925.

Profețiile lui Kadhafi

◆ Colonelul Kadhafi nu se mulțumește să fie doar Ghidul revoluției libiene. El se vrea și eseist politic, după cum o dovedește ultima sa carte, *Trăiască statul insignifianților*, apărută de curînd în Libia. Capitolul cel mai interesant este un fel de profeție kadhafiană: o jumătate din America va deveni deșert iar cealaltă jumătate va îngheța. Atunci „americani“ vor cere libienilor să intervină pe lîngă frații iranieni pentru ca aceștia să ceară germanilor, arienii ca și ei, să aibă milă de biata Americă și să-i ierte greșelile comi-

se, în timpul celui de al doilea război, împotriva poporului german [...] Pentru a-i sensibiliza pe libieni, delegația americană va fi compusă din negri și piei-roșii, care vor solicita un mare număr de exemplare din *Cartea Verde* [opera lui Kadhafi, conținînd „a treia cale universală“] și din Coran, în limba engleză [...] Atunci, național-socialismul va domni în Europa, din Polonia pînă în Franța“. Și Ghidul concludă citîndu-l pe Hitler: „Trebuie să așteptăm victoria, chiar dacă va dura 360 de ani pînă să vină“.

Claire Bloom: Memorii

◆ Editura Little, Brown and Company a lansat la jumătatea lunii octombrie volumul de memorii *Leaving A Doll's House*, semnat de cunoscuta actriță britanică de teatru și film Claire Bloom. Cartea este foarte apreciată de către comentatorii de la „New York Times Book Review“ și „New York Magazine“.

Sex în bernă

◆ În „The New Yorker“, Bill Buford tratează cu ironie noua mișcare literară americană de la acest sfîrșit de secol - *Really bad sex*, care a început acum patru ani cu *Vox* de Nicholson Baker, o carte descrisă, eufemistic, drept un eseu despre relațiile erotice prin telefon. A urmat o întregă serie de scriitori (între alții, Bret Easton Ellis, Susanna Moore, Mary Gaitskill, Junot Diaz, Rick Moody, Alice Adams, A. M. Homes) fără romantism, înarmați cu o răceală clinică și un vocabular tehnic bogat, care au tratat aceeași temă a sexului în pană, ratat. Buford se întreabă dacă literatura pe acest subiect „despre care în general n-ai chef să vorbești“ ne dezvăluie o trăsătură a epocii noastre sau vrea, ca orice avangardă, doar să șocheze.

Nou premiu spaniol

◆ Premiul Fernando Lara, în valoare de 20 milioane pesetas (un milion FF) a revenit scriitorului catalan Terenci Moix pentru romanul *Amarul dar al frumuseții* care se petrece în Egipt pe timpul lui Nefertiti (precedentul roman de succes al lui Moix, *Nu spune că a fost un vis*, o avea ca eroină pe Cleopatra). Romanul acum premiat a fost publicat sub pseudonimul Norma Desmond, ca omagiu pentru celebrul film *Sunset Boulevard* de Billy Wilder. Premiul este creat de patriarhul Editurii Planeta, José Manuel Lara, în memoria fiului său Fernando, mort accidental anul trecut.

Fellini inedit

◆ Cartea *A face un film* de Federico Fellini, prefată de textul lui Italo Calvino *Autobiografia unui spectator* și cu o postfață de Liliana Betti, va apărea la sfîrșitul acestei luni și în Franța, la Seuil. Fellini povestește într-un monolog cu multe divagații și vagabondări ale memoriei cum i-au venit ideile celebrelor sale filme iar într-o pauză de povestire mărturisește: „nu mă așteptam absolut deloc să devin regizor, dar mai apoi, în prima zi în care am strigat «Atenție, motor!», am avut impresia că făceam asta dintotdeauna“.

una, că nici n-aș fi putut face altceva. Eram eu, era viața mea“.

Picturi mici...

◆ ...cu vederi mari, așa se intitulează o cronică din cotidianul „The New York Times“ care prezintă cititorilor expoziția deschisă pînă la 12 ianuarie 1997 la Brooklyn Museum sub genericul *În lumina Italiei: Corot și pictura timpurie plein-air*. Expoziția este alcătuită din 130 de lucrări de mici dimensiuni, reprezentînd peisaje pictate la sfîrșitul secolului XVIII și începutul secolului XIX de către artiști (majoritatea obscuri) francezi, germani, danezi, belgieni și britanici, care s-au adunat în jurul orașului Roma.

Sub limbă, ideologia

◆ Victor Klemperer, născut în 1881 din părinți evrei și mort în 1960 în R.D.G., ar fi vrut să urmeze o carieră universitară ca profesor de literatură, dar istoria tragică a Germaniei l-a transformat în specialist în limbajul propagandei celui de al treilea Reich. Studiul său *Lingua Tertii Imperii* (L.T.I.), publicat în 1947, a ajuns operă de referință. Dar el a fost și un observator lucid al vieții cotidiene în Germania hitleristă, voluminosul său jurnal intim (cinci volume acoperind perioada 1918-1945), apărut la Editura Aufbau din Berlin în 1955, vînzîndu-se pînă acum în 125.000 de exemplare în Germania. Săptămînalul „Wochenpost“, care îi consacră un dosar, scrie că o mare editură ameri-

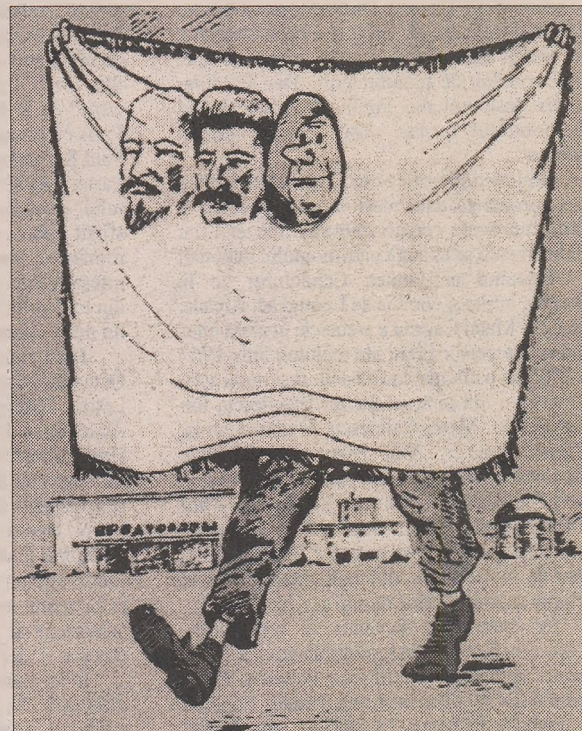

cană a plătit de curînd un preț record pentru a cumpăra drepturile de traducere. Spirit angajat dar critic, *Genosse*, Klemperer vedea cu oroare cum limbajul totalitar supraviețuiește în Germania comunistă de după război - mai scrie „Wochenpost“ nr. 40, a cărui copertă o reproducem.

12 momente muzicale

◆ Peter Härling (n. 1933) și-a petrecut copilăria în Cehoslovacia, a debutat în jurnalistică în Germania, a fost coeditor al revistei „Der Monat“, și director al unei edituri înainte de a se consacra exclusiv literaturii. Poet, eseist și romancier, și-a cîștigat notorietatea internațională cu romanul *Niembsch sau Imobilitatea*, distins cu mai multe premii. Volumul *Schubert. Douăsprezece momente muzicale și un roman* nu este o biografie tradițională a compozitorului ci o încercare de surprindere a complexității insondabile a sentimentelor și a fragilității ființei umane. În imagine, eroul cărții lui Härling, Franz Schubert (litografie de Teltscher).

Desen de N. Kintcearov apărut în „Izvestia“ - Moscova

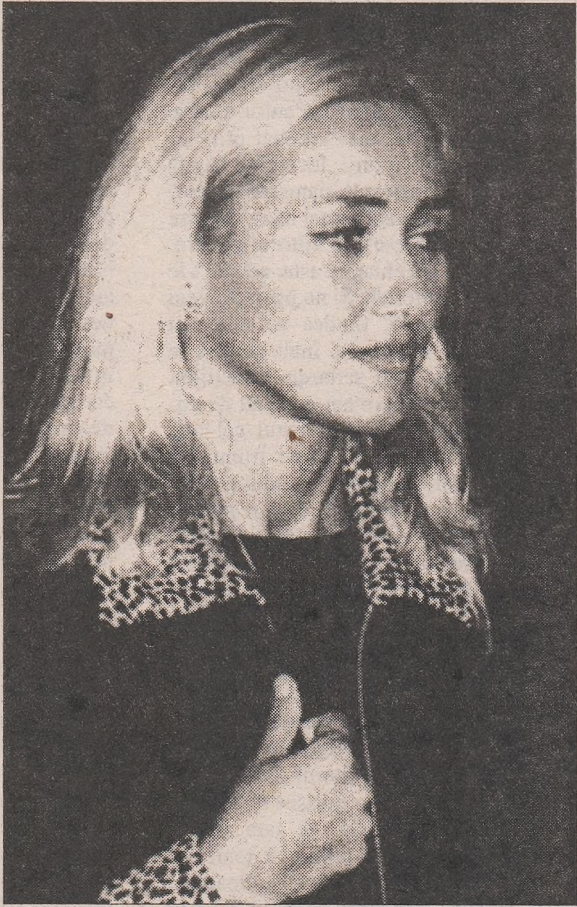
Poveste americană

◆ Oprah Winfrey, cea mai cunoscută realizatoare de *talk-shows* din SUA, s-a decis să lanseze și o emisiune literară. Înainte ca emisiunea să fie difuzată, librăriile au comandat 500.000 de exemplare din romanul despre care Oprah voia să vorbească, *The Deep End of the Ocean* de Jacquelyn Mitchard, o ziaristă de la „Milwaukee Journal” care s-a decis să scrie, după ce a rămas văduvă, ca să aibă cu ce își crește cei patru copii. Ea spera să primească pentru cartea sa de debut cam 5000 de dolari și a obținut, grație lui Oprah, de 100 de ori mai mult, ba i-au fost cumpărate drepturile și pentru următorul roman, de care încă nu s-a apucat. În plus, actrița Michelle Pfeiffer a cumpărat dreptul de ecranizare a cărții și cel pentru viața personală a romancierei, după care vrea să facă un serial tv.

Megatendințe chineze

◆ Cartea care trebuia să se numească *Megatendințe chineze. Prosperitate și criza*, - o culegere de articole (publicate în chineză într-o revistă oficială) traduse în engleză, - nu a mai apărut, autoritățile de la Pekin oprind în ultimul moment proiectul. „Far Eastern Economic Review”, care a anchetat asupra motivelor de autocenzură ale chinezilor, a ajuns la concluzia că la mijloc stă „imaginea” în fața străinătății: China nu vrea să apară drept o țară periculos naționalistă. De fapt, într-unul dintre articole, Mi Zhenyu, vicecomandantul Academiei de științe militare din Pekin, scria că „pe timpul unei perioade relativ lungi”, China va trebui „să-și întărească simțul războiului” și să se înarmeze pentru a atinge un echilibru de forțe cu SUA.

La Centrul Cultural Român din New York

◆ Luna octombrie a fost bogată în manifestări artistice organizate la New York de către Centrul Cultural Român. Astfel, actrița de origine română Valentina Iancu a interpretat piesa cu un singur personaj *Edith Piaf* de R. Masalitnova. Pictorița Miriam Ben-Haim din Israel, originară din România, a prezentat o expoziție intitulată „Deasupra și dincolo de peisaj”. În sfârșit, cea mai importantă manifestare a lunii octombrie a fost conferința susținută de istoricul de artă Ro-

xana Marcoci (în imagine) din New York despre „Filiații contradictorii: Influența lui Brâncuși asupra artei contemporane americane”. Conferința a fost urmată de „Coloana Infinită” (Est-Vest), spectacol de Alexa Visarion, realizat de artiștii Teatrului româno-american „Eugene O'Neill” din București. Amintim că acest spectacol, prezentat în septembrie și la Tg. Jiu, este inspirat de ansamblul sculptural al lui Constantin Brâncuși și de creația lui Mircea Eliade.

Oslobodjenje

◆ În timpul asediului capitalei bosniace, ziarul „Oslobodjenje” devenise un simbol - vocea celor care refuzau logica urii interetnice. Articolele apărute în acest ziar - reproduse în presa din toată lumea - aduceau în acele zile sumbre o viziune ce dădea motive de speranță. O carte cu titlul *Oslobodjenje, ziarul care refuză să moară*, scrisă de Zlatko Dizdarevic (unul dintre jurnaliștii care, în condiții cumplite au spus adevărul despre război) și ilustrată cu fotografiile lui Gérard Rondeau, a apărut la Ed. Découverte în colaborare cu organizația „Reporters sans frontières”.

Scandaluri

◆ De la sfârșitul imperiului habsburgic și până azi, viața politică austriacă pare un lung șir de „afaceri” scandaloase. Michael Gehler și Hubert Sickinger au adunat în cartea *Afaceri politice și scandaluri în Austria* (Kulturverlag, Viena) 29 de asemenea cazuri. Episodul cel mai celebru - cel în care e implicat fostul președinte Waldheim, acuzat că ar fi fost nazist. La 10 ani după declanșarea megascandalului, „Frankfurter Allgemeine Zeitung” recomandă călduros citirea acestui capitol din carte, în care se pot găsi argumente pentru vinovăția lui Kurt Waldheim.

Cu privirea prin Paris

MUZEEL înaintea de orice, mi-au spus, din chiar clipa sosirii, amicii mei parizieni. Firește, sunt și în domeniu, se cuvine, după cinci ani de la ultima călătorie, să-mi refac informarea directă. Așa că, din prima zi m-am dus la singurul muzeu deschis marțea: „Muzeul de artă modernă al orașului Paris”. Așezat pe un promontoriu în stânga Senei, în plin „seizieme”, arondismentul falos al mării burghezii, muzeul își trăiește eleganta melancolie, după ce majoritatea colecțiilor sale au trecut la marele concurent - Centrul Pompidou. Au rămas totuși interbelicii francezi și câțiva străini, potriți în atmosfera cartierului, cu modernitatea lui moderată, care amesteca discret o ușoară boemă artistică și o pronunțată mondenitate. Portretele provocatoarelor doamne din lumea bună a anilor '20, de Van Dongen definesc și evocă un univers. Pentru atragerea publicului, puțin numeros, o expoziție temporară cu opere din prima fază a lui Alexander Calder, jucăușul autor englez al sculpturilor mișcătoare, confirma încă o dată starea inocent euforică a creației artistice de avangardă a anilor '20-'30.

Abia când am ajuns din nou în stradă, în drum spre piața Trocadero, cu grădinile și perspectivele ei, am observat cât de puternice și în același timp de echilibrate sunt inovațiile pariziene. Pretutindeni imobile noi, de arhitectură ultra modernă și totuși perfect integrate în componența vizuală a

turarea strânsă cu noile imobile-instituții, școli, teatre, locuințe - în cel mai pur „stil modern”, scutit însă de orice exces, de orice neliniștitoare iregularități care, cum ar spune Baudelaire, *déplacent les lignes*.

Inovațiile apar și în arta grădinilor, a parcurilor. A rămas neatins parcul Luxembourg, cu șirurile lui de scaune încărcate de memorie melancolică, muzicală; tot neatinsă este și grădina „Tuileries”, evocând plimbările pe aleile largi, a perechilor din vremea Directoire: „les Incroyables” și les „Merveilleuses”. În multe alte parcuri pariziene sau chiar numai scuaruri ori grădinițe la intrarea în imobile, aranjamentele florale au pornit însă la fan-tezii neașteptate: în stil Beedermeier vienez, în manieră Jugendstil inspirată de grădinile lui Klimt, în stil elvețian de „châlet” cu balcoane vesele; totul tradus în limbaj franțuzesc, clar, cu delimitări precise și o benefică ordine și precizie multicoloră. Totuși, mai sunt și muzee! La Musée d'Orsay m-a speriat avalanșa de turiști sud-americani gălăgioși care consumau sandvișuri, extaziindu-se în același timp în fața exactităților picturii lui Meissonier. M-am refugiat în imensa librărie a muzeului, unde stive de cărți despre arta secolului 19 încă mai reușeau să descopere noutăți în materie. Iată și o carte despre istoria norilor în pictura franceză! Apoi mai era Luvrul, și el cu inovațiile lui, care astăzi, cred, reprezintă summum-ul artei - subliniez artei - muzeografice. Ceea ce s-a

vechiului Paris. Cotidianul devenea artă și își cerea atenția cuvenită. Cultura se îmbina cu viața practică, emoționant uneori, alteori amuzant. Iată vitrinele magazinului „Le lit national”, peste drum de Palatul Chailot. Erau acolo paturi gotice, de asceză monahală, paturi regale stil versaillez, paturi baroce și rococo bleu-roz aluziv perverse, paturi napoleoniene, paturi burgheze cuminiți, cu așternuturi înflorate, paturi simboliste complicate, cu ornamente Art-Nouveau, paturi Art-fin de siècle Déco, pe jumătate funerar egiptene, pe jumătate cubiste, paturi geometrice și minimale, totuși ispititor de comode, în fine, întreaga istorie a artei patului francez. Din fața magazinului, cu autobuzul 63 trebuia să pornesc la datoria de a vizita neapărat expoziția Francis Bacon la Centrul Pompidou. Pe drumul, din fericire lung, cu nenumărate opriri, totul mă deturna de la nerăbdarea de a vedea la un loc picturile acelea tulburătoare care ne silesc să ne regăsim așa cum nu credeam că suntem. Într-adevăr, cum să reziști farmecului acestor ansambluri stradale mereu înnoite fără ca ceva din trecutul lor să se clinească? Grandoarea istorică a perspectivelor din zona Invalides, Pont-Neuf, Hôtel de Ville devine și mai limpede, și mai cartezian rezonabilă, în ală-

putut crea, ca atmosferă și forță de sugestie în sălile Richelieu, consacrate artei franceze din secolele XV-XVIII, dar și artei din țările nordice ale Europei, devine, în sine, un capitol paralel cu cel al picturii înseși. Expunerea unor mici măști puțin cunoscute, ieșirea din prejudecata exclusivistă a vârfurilor, atrage atenția și asupra altor secrete din viața tablourilor, decât cele ale măiestriei. Sau procedee de prezentare cum este cabinetul în semiintuneric cu portretele de mici dimensiuni pictate de Clouet și alți măști francezi ai genului, care evocă un album de familie aristocratică, răsfoit în ore de liniște, scot de fapt „muzeul” din condiția lui aparent limitată.

În acest sens ar merge și include-re, în vizitarea palatului Versailles - a unei parcurgeri atente a orașelului Versailles și a împrejurimilor lui, cu toate micile palate și case în care au locuit, pe „gradații” sociale, curtenii și diferitele categorii de slujitori ai palatului. Toate clădirile sunt mici opere de artă, restaurate ca atare, sau modernizate ori chiar înlocuite de vile noi, deloc distonante. Este evocarea unor glorii în miniatură, potolite de decență și bun-gust, evocarea unei culturi a modului de a fi.

Amelia Pavel

un radio actual

FM 94,2 MHz

RADIO TOTAL

București, tel: 637.37.90; 637.56.45

Revista revistelor

„O esență dintre cele mai rare”

Nu e prima oară când reviste literare, sosite din colțuri diferite de țară în aceeași zi, ne fac surpriza unor coincidențe de sumar, cu materiale care se completează unele pe altele în chip minunat (cum pare puțin probabil ca redactorii să se fi vorbit, coincidențele sînt jocul hazardului, dar parcă tot există niște forțe oculte ale mărgelilor de sticlă, etalînd suite ce fac obligația de Cronicar și mai atrăgătoare). Iată, săptămîna asta, cum se alătură **ZBURĂTORUL** (nr. 4-10) de la Onești cu **APOSTROFUL** (nr. 10) clujean în reliefa personalității unui scriitor a cărui „cotă” postumă e, pe bună dreptate, în creștere: Radu Petrescu. Mircea Muthu - poate cel mai bun eseist și critic din prima generație echinoxistă, din păcate cam zgîrcit cu colaborările la reviste - a selectat pentru **Dosarul** apostrofic trei scrisori din corespondența primită de el de la Radu Petrescu + un text inedit, scris în franceză în timpul orelor de serviciu de la Institutul Băneasa - **Note pentru Matei Iliescu**. Notele sînt importante atît pentru exegeza romanului, care în intenția autorului trebuia să fie „un studiu asupra mecanismelor iubirii”, cît și pentru psihologia creației: „Je veux faire, tout simplement, tout ce que je peux, et, si cela se peut, un chef d'oeuvre, un *grand livre* tel que *Madame Bovary*, *Don Quixote*, *Le rouge et le noir*, *Ulysses*, *I promesi sposi*, un livre de constance absolue dans le sérieux. J'y parlerais avec toutes mes voix. Je crois que ce ne sont pas là des simples *desiderata*, mais que tout cela y est déjà dans mes soixantevingt pages écrites.” ♦ Una dintre scrisorile trimise lui Mircea Muthu, care în 1976 făcuse să-i parvină lui Radu Petrescu rezumatul tezei sale de doctorat dedicată balcanismului în literatura română, este un original eseu în temă. Autorul **Ocheanului întors** e de părere că balcanismul nu e o trăsătură constitutivă a anumitor autori români: „În ce privește triada Anton Pann, Filimon, Ion Ghica, opera acestora este a unor muzeografi, a unor colecționari de lucruri insolite, exotice. Insolită și exotică este materia colecțio-

Pentru cititorii din străinătate

Puteți face abonamente direct la redacție, la tarifele de 104 \$ S.U.A. pe an pentru țările europene și 130 \$ S.U.A. pe an pentru țările extra-europene. Plata se poate face prin C.E.C. la dispoziția Fundației „România literară” pe adresa Fundația „România literară”, București, Of. poștal 33, c.p. 50, cod poștal 71341, România sau prin dispoziția de plată a sumei în contul 1520.796.1000.89 deschis la Banca Română pentru Dezvoltare (B.R.D.), Filiala Pipera, București, caz în care vă rugăm să ne trimiteți pe adresa redacției, în plic, o copie după dispoziția de plată și adresa dvs. completă. În sumă sînt incluse toate cheltuielile poștale și de expediere. Se pot încheia și abonamente pe un trimestru sau un semestru, pentru o sumă proporțională.

nată, expusă, nu spiritul care colecționează. Vă amintiți anticarul balzacian din *La peau de chagrin*. Nevoia de a face din îngrămădirea unor obiecte disparate o *oglină a lumii*, care să dea senzația genunii timpului, este motorul colajului lui Balzac, a unuia dintre scriitorii cei mai ai noștri, ai spațiului nostru spiritual. Cât despre Matei Caragiale, el evocă o lume amestecată, exotică, într-o vreme când mai toți pictorii români căutau la Balcic și la Mangalia vestigii de același fel.” Și Ion Barbu i se pare animat de același „spirit muzeografic balzacian”. E un punct de vedere pe care se poate glosa. ♦ Corespondența din **Zburătorul**, adresată unei cunoștințe din adolescența țîrgovișteană, Theodor Nicolin, un jurist cu preocupări literare, aduce și ea lamuriri interesante pentru istoria literară. Astfel, referitor tot la **Matei Iliescu**, Radu Petrescu mărturisește că n-a folosit în roman decît foarte puține amintiri - cîteva descrieri de case și străzi, cîteva chipuri de profesori: „În rest, mi-am interzis să fac apel la altceva decît la fantezia mea. Nici măcar Matei, eroul principal, nu are legătură cu mine, cum ar fi fost oarecum normal. Dora și ceilalți sînt complet inventați.” În altă epistolă, din 1974, împătimitul de cărți îi recomandă corespondentului său noile apariții din librăriile bucureștene: „Vei găsi curînd în librării cartea de nuvele a marelui nostru Mircea Horia Simionescu, *După 1900, pe la amiază*. E o carte genială și te sfătuiesc să nu o pierzi, căci se va epuiza foarte repede. Nu de mult, s-a tipărit o carte de poezii de Emil Brumaru, *Julien Ospitalierul*, de o esență dintre cele mai rare. Însă mă îndoiesc că o vei găsi altfel decît, poate, la biblioteca orașului.” (Marturisim că am ales acest citat și pentru a-i face plăcere „cerșetorului nostru de cafea”, un colaborator cu adevărat „de o esență din cele mai rare”, pe care îl somăm și pe această cale să-și adune poemele erotice în volum.) ♦ Din **LUCEAFĂRUL** nr. 41 am citit cu interes articolul Dorinei Grăsoiu - **Mihail Sebastian - un „diletant superior”**? Autoarea, una dintre persoanele care, alături de Cornelia Ștefănescu, cunosc cel mai bine întreaga operă de prozator, dramaturg, eseist, critic literar, dramatic, muzical și gazetar a lui Mihail Sebastian, găsește nedrept calificativul de „amator avizat”, demonstrînd că, în toate genurile în care a scris, Mihail Sebastian a fost un profesionist în sensul cel mai autentic al cuvîntului: „Fără să minimalizez rolul său în evoluția teatrului românesc sau să ignore valoarea incontestabilă a prozei lui literare, totuși țin să remarc faptul că nu vocația de creator (sau nu ea în primul rînd) îi definește personalitatea, ci aceea de critic. E drept însă că, în absența vreunui volum, era greu să-i fie circumscrise originalitatea ideilor, percutanța limbajului, justetea intuițiilor.” Poate că, odată cu apariția **Jurnalului** lui Mihail Sebastian la Editura Humanitas, critica și cititorii să-i dea dreptate Dorinei Grăsoiu dezlipind în sfîrșit ponciful „diletant superior” de pe numele lui Sebastian.

Evadarea din imagine

Una dintre cele mai triste probe că una e democrația și alta e deprinderea ei a dat-o, de curînd, dl. Gheorghe Dumitrașcu. D-sa a considerat că presa nu trebuia lăsată de capul ei, adică liberă, fiindcă a făcut tot ce a putut. De aici ideea sa că presei ar trebui să i se ia piuitul. După ce a băgat de seamă că și-a pus presa în cap cu enormitatea pe care

LA MICROSCOP

Portretul robot al d-lui X

NU ȘTIU cine va fi viitorul ministru al culturii, dar știu că îl așteaptă o misiune grea și că oricît de bine ar îndeplini-o tot nu va izbuti să mulțumească pe toată lumea. Pentru a scrie acest articol, am mai întrebat prin lumea artei și a culturii, încercînd să mă dumiresc ce așteaptă oamenii de cultură și reprezentanții artei de la cel care le va sluji interesele în viitorul guvern.

Să începă chiar cu asta, adică să le slujească interesele. Și nu proiecte vagi sau improvizate, fiindcă acestea sînt arghirofage în cel mai înalt grad și se împotmolesc prin sertarele direcțiilor. Un arhitect cu care am discutat de curînd îmi spunea că proiectul cel mai bun nu e neapărat cel mai frumos la prima vedere. Frumusețea unui proiect vine din exactitatea cu care e gîndită relația dintre elementele care îl compun, astfel încît pornind de la datele reale să se obțină o construcție care nu poate fi făcută și altfel. Datele reale înseamnă locul în care urmează să fie ridicată construcția, scopul ei și banii de care dispune clientul. Locul îl știm cu toții, atît doar că el trebuie definit și cultural, nu numai economic și politic. Cu alte cuvinte, viitorul ministru al culturii trebuie să pornească de la definiția noastră actuală, de țară relativ puțin cunoscută în lume, cu toate întrebările care decurg de aici. Poate că nu sîntem cunoscuți fiindcă sîntem proști - deși izbînzile individuale ale concetățenilor noștri exclud această ipoteză. Poate că nu sîntem cunoscuți în lume fiindcă nu știm să ne punem în lumină valorile. Asta mai degrabă. Poate că, iarăși, nu sîntem cunoscuți deoarece ne reprezintă în străinătate persoane care habar n-au ce se întîmplă azi în cultura română. De asemenea, poate că nu sîntem cunoscuți fiindcă nu știm să ne atragem simpatii în rîndul mass-media care dă tonul în domeniul culturii. Nu e nevoie de cheltuieli faraonice pentru a ne îmbunătăți imaginea în străinătate, ci de o anumită concentrare a forțelor și fondurilor disponibilabile. Or, din acest punct de

vedere, avem nevoie ca viitorul ministru al culturii să fie o personalitate bine cunoscută în afara României, nu un *cine-o mai fi așa?* care speră să-și facă relații prin intermediul funcției sale ministeriale. Totodată însă, el trebuie să aibă suficient prestigiu în țară, încît proiectul său să fie acceptat de cei pe care îi reprezintă. Dacă, în urma definirii corecte a stării culturii autohtone, viitorul ministru al culturii va ajunge la concluzia că pentru cultură e nevoie de un buget care înseamnă mai mult decît ar îngădui-o situația de criză în care ne aflăm, el trebuie să se lupte ca să-și impună punctul de vedere, deoarece alături de *apărare, medicină și învățămînt*, cultura face parte din elementele vitale ale oricărui popor. Și ea trebuie slujită și în administrație de oameni de cultură, nu de culturnici și nici de răsplățiți cu funcții, care n-au habar nici măcar unde se află muzeele și bibliotecile din Capitală, darmită ce se întîmplă în cultura română.

În '92, pe criteriul apartenenței politice, au fost izgoniți din funcții oameni de valoare. Ar fi momentul ca noul ministru al culturii să recunoască valoarea acolo unde o găsește, dacă o găsește, și să nu schimbe oamenii valoroși din funcții, fiindcă aceștia ar reprezenta și o garanție de continuitate în țara noastră, unde totul se ia de la capăt mult prea repede și din această cauză puține lucruri se așează. Principiul lui *Pleacă, tu, ca să vin eu*, aplicat cu prilejul precedentelor alegeri, va a avea aceleași efecte dizolvante, dacă va fi urmat și acum, ca în urmă cu patru ani.

În orice caz, măcar din respect pentru omul obișnuit, trebuie să încercăm obiceiul festivismelor de tot soiul. Pentru a face loc dezbaterilor de care cultura noastră e văduvită. În ultimii ani, sub pretextul sărăciei, n-am discutat, la scară națională, marile probleme ale culturii noastre, acelea care dau importanța unei culturi în ochii celor care se bucură de ea. Voi continua.

Cristian Teodorescu

a debeat-o, dl. Dumitrașcu și-a cerut scuze de o manieră jenantă, asemănătoare celeia în care o persoană stă în două luni. Dl. Dumitrașcu se poate felicita ca politician care a făcut și pe placul presei și a încercat să iasă și cu fața curată, dar nu și în privința logicii sale, care funcționează rău, nici în privința onestității sale, care funcționează și mai rău. ♦ Uriașul scandal pe care l-a provocat în lumea medicinei examenul de rezidențiat din acest an nu e decît o dovadă în plus că în medicina autohtonă e nevoie de o reformă radicală, nu de paleative. Și asta începînd de la examenele cumpărate de studenți sau de absolvenți prost pregătiți pînă la cernerea persoanelor care fac parte din asistența sanitară din țara noastră. Medicul, sora și infirmierii trebuie să-și recapete prestigiul pe care îl aveau odinioară și pe care mulți dintre ei îl merită. Efectele actualului sistem ne-au adus recorduri de neacceptat pentru o țară care se îngrijește de viitorul ei cu seriozitate. O uriașă mortalitate maternă la naștere, locul întîi în Europa în privința deceselor sugarilor, record în privința îmbolnăvirilor de SIDA, record în materie de scăderea duratei de viață medii - de cîte astfel de recorduri mai e nevoie ca în medicina autohtonă să se schimbe ceva? ♦ Conform unui anunț apărut în ziarul **ADEVĂRUL** a încetat criza teatrelor din România, adică a început să se joace din nou cu casa închisă. Chiar dacă acesta nu e un semn că s-a încheiat tranziția e, oricum, o dovadă că arta nu și-a pierdut publicul în țara noastră, în pofida împrejurărilor. Dar și o dovadă că reprezentanții lumii teatrului de la noi au simțit pulsul publi-

cului izbutind să-l readucă astfel în sălile de spectacole. Asta în pofida salariilor ridicol de mici pe care le au oamenii de teatru de la noi. ♦ Un termen rar, dar de tot hazul, l-a folosit Ion Cristoiu într-un editorial al său, acela de *pițifelnici*. Aceștia ar fi cei care vor să dea deoparte profesioniștii adevărați, pentru a le lua locul în numele victoriei politice a partidelor din care fac parte. Ceea ce uită dl. Cristoiu, punînd în circulație acest cuvînt, e dacă nu cumva o parte dintre profesioniștii de azi nu sînt pițifelnicii de ieri. În loc să vorbim de epurări și de alte asemenea, n-ar fi normal să discutăm despre concursuri periodice pentru ocuparea funcțiilor publice și nu despre concursul de împrejurări al numirilor? ♦ O evadare spectaculoasă din echipa de campanie a dlui Iliescu a făcut-o graficianul Eugen Mihaescu, care s-a plîns că ei nu i-au dat voie să-și vadă de treabă. Ei ca ei, dar el? Dl. Mihaescu a făcut parte și din echipa care l-a pregătit pe Ilie Năstase pentru funcția de primar general al Capitalei, cu bani mulți și cu rezultate invers proporționale. Asta-i viața, și se mai întîmplă să greșești, dar ai nevoie de o uriașă disponibilitate interioară pentru a-ți recunoaște și propriile greșeli. Dl. Mihaescu a preferat soluția mai comodă, de a arunca vina pe ceilalți. ♦ În săptămîna care s-a încheiat, calculele predilecte ale românilor au fost cele electorale. Să sperăm că la alegerile următoare concetățenii noștri se vor gîndi mai mult la ei înșiși decît la alegeri. Acesta ar fi un semn că lucrurile merg bine. Să sperăm.

Cronicar

**România
literară**

Calea Victoriei 133, București, sector 1. Telefoane: 650.62.86; 650.33.69; 659.35.42.
(foto). Fax: 650.33.69. Luni, marți, miercuri, joi: 13-19; vineri: 9,30-13.
Abonamente: 3 luni - 13.000 lei; 6 luni - 26.000 lei; 1 an - 52.000 lei; ISSN 1220-6318

Tipar: **grupul drago print**
TIPOGRAFIA FED, Calea Rahovei 147,
sector 5 - București; tel: 335.93.18; fax: 311.33.75

24 pag - 1.000 lei
La redacție: 800 lei